

Ministerul Educației



Manual
pentru clasa
a III-a

CORINT
LOGISTIC

Maria-Cosmina Dragomir

ARTE VIZUALE ȘI ABILITĂȚI PRACTICE

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației.

Acest manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată prin Ordinul ministrului educației naționale nr. 5003/02.12.2014.

116.111 – numărul de telefon de asistență pentru copii

Ministerul Educației



Manual
pentru clasa
a III-a

CORINT
LOGISTIC

Maria-Cosmina Dragomir

ARTE VIZUALE ȘI ABILITĂȚI PRACTICE

Manualul școlar a fost aprobat de Ministerul Educației prin ordinul de ministru nr. 4200/07.07.2021.

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând din anul școlar 2021-2022.

Inspectoratul școlar

Școala / Colegiul / Liceul

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

*Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.**

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Date despre autor:

Maria Cosmina Dragomir

- Din 2001, Licențiat al Universității de Artă București, Facultatea de Arte Decorative și Design.
- Din 2012, Doctor al Universității Naționale de Artă București, elaborând teza cu numele „Nonfigurativul, punct de plecare sau de sosire în arta modernă”, un proiect care analizează demersul artei moderne și contemporane în comparație cu cel revelat de creativitatea copiilor.
- Profesor de educație plastică și de educație estetică la Liceul Teoretic „Sfinții Trei Ierarhi” din București pentru toate cele trei niveluri de școlarizare (primar, gimnazial și liceal).
- Artist profesionist, profesor de arte vizuale specializat în învățământul alternativ și informal, scriitor, ilustrator de carte, formator pentru artiști, operatori culturali, studenți ai secțiilor de pregătire a personalului didactic, elevi din cadrul programelor de voluntariat.
- Autor de articole și cărți - studii științifice în domeniul educației artistice, de albume de artă ingenuă și de manuale de educație plastică pentru copii: „Orașul înfiat - Orașul înviat” (2007), „Arte vizuale și abilități practice” (2014), „Cine ține cu poezii și cu desenul greșit” (2016), editor de albume de artă a copiilor („Surâsul copilăriei” edițiile I-III).
- Referent științific și ilustrator grafic pentru manuale școlare de educație plastică acreditate de Ministerul Educației.

Referenți:

Oana Ruxandra Hrișcă, lector universitar, doctor în arte plastice și decorative, Universitatea “Ștefan cel Mare”, Suceava, Facultatea de Științe ale Educației

Camelia Rusu-Sadovei, profesor gr. I, catedra de Arte Vizuale, Colegiul de Artă “Ciprian Porumbescu”, Suceava

Adriana Coțovanu, inspector școlar pentru învățământ primar, Inspectoratul Școlar Județean Suceava

Redactare: **Renata Roșu**

Tehnoredactare: **Iulia Ignat**

Ilustrator: **Iulia Ignat**

Design copertă: **Dan Mihalache**

Varianta digitală: **MyKooloo**

Descrierea CIP poate fi consultată la Biblioteca Națională a României.

ISBN 978-606-94997-8-8

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate EDITURII CORINT LOGISTIC.

Pentru comenzi și informații, contactați:

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București,
cod poștal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov

Tel.: 0758.053.416

E-mail: vanzari@edituracorint.ro

Magazin virtual: www.edituracorint.ro



Cuvânt înainte

Dragi copii, v-ați imaginat vreodată ce lucru minunat se petrece cu noi în afara faptului că respirăm, că existăm? Este vorba despre un dar pe care îl avem, însă rareori ne dăm seama de el. Îi simțim lipsa numai atunci când ne cuprinde teama că rămânem singuri sau izolați de ceilalți. Darul acesta se numește *comunicare*.

Ce minunat! Însă cum putem comunica? Prin cuvinte pe care le putem *rosti* și *auzi*, prin cuvinte pe care le putem *scrie* sau *citi*, prin semne și de asemenea *desenând* ceea ce vrem să transmitem.

V-ați gândit până acum la **Artă** ca la un cod miraculos prin care oamenii din țări și de pe continente diferite, și chiar din anumite perioade din istorie, comunică? V-ați gândit la ARTĂ ca la o limbă? ...Una de circulație internațională?! O, da, arta este un limbaj comun al întregii lumi. Se aseamănă unui vehicul care ne poartă către alți oameni!

Anul acesta vom studia împreună **artele vizuale** (cele adresate mai cu seamă văzului) și, din când în când, vom face cunoștință cu partea cea mai înrudită cu ele, **artele spectacolului**. Curiozitatea, originalitatea, pasiunea și sinceritatea sunt trăsăturile de care avem nevoie pentru a ne manifestăm de acum înainte ca artiști talentați și responsabili!

Noi, adulții, admirăm în voi puritatea, seriozitatea și firescul atunci când „poveștiți” în creațiile voastre. Recunoaștem și apreciem faptul că voi clădiți o cultură reală și fascinantă: **o cultură a copiilor**. Din ce în ce mai mulți specialiști cercetează cultura copiilor, scriu despre ea și colecționează lucrări realizate de micii artiști.

Acest manual este o poartă între voi și noi. Prin intermediul lui, vom avea prilejul unui dialog și, de ce nu, al unui schimb de păreri, idei și imagini. Iar voi puteți contribui la progresul acestor cercetări, trimițând pe adresa editurii, oricând sunteți încântați de realizările voastre, lucrările pe care le-ați creat. Ele pot da naștere la cărți noi, fascinante, dedicate altor copii.

Întreaga echipă care s-a implicat în realizarea manualului abia așteaptă să înceapă o aventură nebanuită alături de voi, cu speranța că vom trăi o bucurie neașteptată urcându-ne în vehiculul numit **ARTĂ!**

Competențe generale și specifice:

1. Explorarea de mesaje exprimate în limbaj vizual într-o diversitate de contexte

1.1. Recunoașterea unor mesaje comunicate prin imagini în contexte familiare

1.2. Diferențierea caracteristicilor expresive ale elementelor de limbaj plastic în compoziții și în mediul înconjurător

1.3. Manifestarea receptivității față de mesajele exprimate prin limbaj vizual

2. Realizarea de aplicații funcționale și/sau estetice folosind materiale și tehnici adecvate

2.1. Utilizarea în contexte variate a materialelor în funcție de proprietăți ale acestora și de tehnici de lucru adecvate

2.2. Realizarea de creații funcționale în diverse tehnici pe diferite suporturi (hârtie, confecții textile, ceramică, sticlă etc.)

2.3. Valorificarea elementelor de limbaj plastic în compoziții tematice

2.4. Modificarea expresiei plastice inițiale prin remodelare

2.5. Participarea la activități integrate adaptate nivelului de vârstă, în care se asociază elemente de exprimare vizuală, muzicală, verbală, kinestezică.

CUPRINS

C1 Înțelegerea ca miracol

Unitatea 1: Arta este un cod

- 1.1 *Introducere în universul dialogării* – Moduri de dialogare 8
- 1.2 *Prin artă ne facem auziți* – Arta ca mod de comunicare. Sistematizarea secțiunilor artistice 10
- 1.3 *Comori prin sertarele artiștilor* – Utilizarea materialelor și a tehnicilor în funcție de proprietățile lor și de context 12

Unitatea 2: Tradiția, plină de șoapte străvechi

- 2.1 *Despre „lucrarea timpului”* – Semne în arta tradițională 14
- 2.2 *Aventura unui punct într-o lume de linii și culori* – Diferențierea caracteristicilor expresive ale el. de limbaj plastic. Punctul 16
- 2.3 *Linia năzdrăvană* – Valoarea expresivă a liniei simple, monocrome. Linia modulată 18
- 2.4 *Pete care dețin secrete* – Pata de culoare ca formă geometrică simplă purtătoare de mesaj. Stilizarea. Motivul 20

Unitatea 3: Primim permanent mesaje ascunse în imagini

- 3.1 *Cum ne exprimăm în limbaj fotografic sau video* – Comunicarea prin imagine 22
- 3.2 *Descifrăm taine* – Fotografia având rol documentar 24
- 3.3 *Emoția unei noi descoperiri. Prezentarea unui artist contemporan* – Activitate propusă pentru *Săptămâna altfel* 26
- 3.4 *Detectivi puși la încercare* – Identificarea rolului unui mesaj vizual 28

C2 În poiana aceasta, florile nu sunt la fel!

Unitatea 1: Să culegem puncte, linii și pete

- 1.1 *Colecționare, sortare și presare de plante* – Identificarea în natură a materialelor și instrumentelor printr-un joc de grup 30
- 1.2 *Să animăm parcul, grădina și pădurea!* – Construcția de figurine miniaturale. Intuirea volumelor prin joc 32
- 1.3 *Punctul, linia și pata evadează de pe foaia de hârtie!* – Elemente de limbaj plastic. Ipostaze ale lor pe suporturi abrazive 34
- 1.4 *Exprim ceea ce simt* – Explorarea expresiei plastice 36
- 1.5 *Jocul deschis pe închis* – Linia și punctul obținute „în negativ”. Decolorarea 38
- 1.6 *Să aducem bucuria în creația noastră* – Texturarea ludică a pastei de culoare prin zgâriere spontană/ zgrăfitare 40

Unitatea 2: Lumină și întuneric

- 2.1 *Ghici unde sunt!* – Observarea elementelor de limbaj plastic în natură și în compoziții plastice 42
- 2.2 *Amintiri din curcubeu* – Recapitulare despre spectrul culorilor. Compunem și descompunem lumina 44
- 2.3 *O lume gri* – Amestecuri acromatice. Griurile nonculorilor/griuri valorice 46
- 2.4 *Regine și prințese în familia regală a Luminii* – Clasificarea culorilor după poziția lor pe cercul cromatic 48
- 2.5 *Baroni și marchizi la palatul culorilor* – Amestecuri cromatice: nuanțe, griuri colorate, griul neutru 50
- 2.6 *Noapte sau zi* – Închis și deschis. Tonurile 52
- 2.7 *Emoții și secrete prietene* – Noțiunile de gamă, nuanțe, tonuri, ritm în muzică și artele vizuale. Arta sincretică 54

C3 Suntem magicieni

Unitatea 1: Culoarea ne surprinde pe noi sau noi o surprindem pe ea?

- 1.1 *Culorile se joacă de-a v-ați ascunselea* – Metode de a crea efecte speciale în compozițiile din plan. Monotipie simplă 56
- 1.2 *Festivalul cascadei de acuarele* – Procedee și tehnici pentru a decora produse: stropire pe un suport, fuzionarea culorilor 58
- 1.3 *Deltă și râuri colorate* – Dirijarea petei lichide 60

1.4	<i>Plouă color!</i> - Efectele pulverizatorului cu cerneală. Izolarea mecanică prin interpunerea de structuri naturale. Forme simetrice	62
1.5	<i>Suflu de viață</i> - Acționarea jetului de aer. Forme asimetrice	64
1.6	<i>Urma pașilor mei, mângâierea palmelor mele</i> - Amprentări prin tehnica body-painting	66
1.7	<i>Totul poate prinde viață dacă este scăldat în culoare</i> - Obținerea expresivității prin tehnici neconvenționale	68
1.8	<i>Pot imprima cu orice!</i> - Natura ca model. Amprente naturale	70

Unitatea 2: Punctul, linia sau pata de culoare și creativitatea

2.1	<i>Cărțile unicat din vechime</i> - Arta scrisului și ilustrația cărților. Miniaturile	72
2.2	<i>Catifea pe hârtie</i> - Tempera și efectul opacității	74
2.3	<i>Mătase străvezie</i> - Acuarela și efectul transparenței	76
2.4	<i>Lumină în fereastră</i> - Contraste între materialități. Crearea unui proiect de vitraliu prin procedeul colajului	78

Unitatea 3: Arta mea este vocea mea

3.1	<i>Misterul colorat</i> - Idei de pregătire a suporturilor. Efectul de marmorare	80
3.2	<i>Învioresc tot ce ating</i> - Plierea și îmbibarea în culoare	82
3.3	<i>Uă invităm la spectacol</i> - Investirea de originalitate în grafica publicitară	84
3.4	<i>Dăruiesc, sunt prețios!</i> - Valorizarea procesului, a experimentului, a jocului, a descoperirii	86

C4 Lumea este un basm

Unitatea 1: Dețin bagheta unei zâne...

1.1	<i>Sufletul grădinii</i> - Explorarea proprietăților expresive ale formelor naturale	88
1.2	<i>Fiorul poveștilor</i> - Ateliere de scenografie: crearea de decoruri - colaj textil	90
1.3	<i>Tubesc jucăriile</i> - Păpuși textile din materiale reciclate	92
1.4	<i>Prinde viață!</i> - Creații de tip ready-made. Nevoia de mișcare și acțiune. <i>Recapitulare</i>	94

Unitatea 2: Scrisoare de dragoste adresată planetei

2.1	<i>Cum ocrotesc verdele ierbii</i> - Mijloace de reciclare a deșeurilor	96
2.2	<i>Poiana adusă în casa noastră</i> - Modificarea aspectului vizual inițial prin reconfigurare plastică	98
2.3	<i>Recreez moda</i> - Reinvestirea vechiului cu spirit nou	100

Unitatea 3: Culori cadou într-o nouă formă-surpriză

2.1	<i>Împodobim casa în sărbătoare</i> - Pictură pe obiecte de lemn din natură sau reciclate	102
2.2	<i>Grădini pe mătase</i> - Decorarea cu pigmenți textili	104
2.3	<i>Semnul de carte - semn de iubire</i> - Decorăm lipind fragmente colorate	106

C5 Cucerirea tridimensionalului în artă

Unitatea 1: Mă mișc în spațiu

1.1	<i>Să animăm hârtia</i> - Plecăm din plan și ajungem la forma în spațiu. Origami în spirit eco	108
1.2	<i>Suntem arhitecți</i> - Imaginarea și schițarea unui complex cu o diversitate de funcții	110
1.3	<i>Suntem ceramiști</i> - Modelaj în lut în tehnici preistorice	112
1.4	<i>Vasul are decor</i> - Decorații ceramice ale obiectelor finite din lecțiile anterioare folosind pigmenți specifici	114
1.5	<i>Suntem sculptori</i> - Modelarea de statueta rond-bosse, figură întreagă statică	116
1.6	<i>Glasul jocului copiilor artiști</i> - Arta ca manifest modern. Instalația artistică 3D - <i>Expoziție de grup</i>	118

Unitatea 1 Arta este un cod

Recunoașterea unor mesaje comunicate
prin imagini în contexte familiare

Introducere în universul comunicării

1.1. Moduri de dialogare



Hai mai aproape!

- Ce observi în imagine? Cu ce se ocupă persoanele din fotografie?
- În timpul spectacolului, acestea pot vorbi între ele?
- Ce limbaj folosește dirijorul pentru a-i coordona pe toți muzicienii implicați?
- Cum se numește tipul de comunicare prin gesturi?
- Ce alte tipuri de comunicare între persoane cunoașteți, care să nu presupună cuvinte (*limbaj verbal*)?

Așadar, este important

De-a lungul timpului, oamenii și-au construit diferite moduri în care se pot înțelege între ei (le putem spune convenții), de exemplu: limba vorbită sau scrisă, simbolurile folosite, un limbaj de gesturi, mimica feței, un cod al hainelor etc. Ele sunt interpretate la fel într-o anumită zonă, de un anumit popor sau de un grup specific.



Să reținem

Pentru ca **toți** oamenii de pe glob să se înțeleagă unii cu alții, s-au găsit repede și soluții. Astfel, s-au creat alte convenții: au apărut translatorii, pe teritoriile unde existau mai multe dialecte a fost nevoie să se adopte o limbă oficială sau, mai nou, cu toții studiem limbi de circulație internațională. Vizual, la nivel internațional funcționează limbajele comune, cum ar fi: codul rutier, indicatoarele de atenționare, orientare sau comportament etc.

Știi că...

Există o mulțime de alte modalități de comunicare între oameni, sau între vietăți ori plante din natură, bazate pe gesturi, semne, sunete, semnale tactile etc.

Noi le decodificăm cu ușurință deoarece, fără să fi acordat o atenție deosebită memorării lor, le-am învățat în mod natural, la naștere sau de-a lungul timpului.

Natura poate și ea avertiza prin semnale, de exemplu: „pericol”, „nu mă atinge, mă deranjează” sau „gustă-mă, sunt delicios”.

Ne imaginăm, discutăm

- Încercați să imitați cu o baghetă gesturile unui dirijor atunci când conduce un cor sau o orchestră și nu poate vorbi cu muzicienii. Cum credeți că le comunică indicații precum „mai tare”, „mai încet”, „mai lent”, „mai vesel”, „intrați voi”, „acum solistul”, „cu toții” etc.
- Să identificăm din imaginile alăturate semnificațiile pe care le pot avea hainele și culorile lor în cadrul unor evenimente, ceremonii sau atunci când reprezintă uniforme...
- Ilustrați prin gesturi ale mâinilor, ale întregului corp sau prin mimica feței (privire, înfățișare) expresii precum: *iată!*; *nu te cred*; *sunt plictisit*; *te rooog!*; *da, sunt de acord*; *mi-e teamă*; *pleacă imediat!*; *bravooo!*; *sunt uimit*; *asta eraaa!*; *habar n-am!*; *unde o fi?*; *așază-te aici*; *mi-e foame*; *mi-e somn*; *iar încerci să mă păcălești?!*; *surprizăă!*; *în sfârșit, ai venit*; *privește în sus!*; *lasă-l în pace*; *doamna, știu!*



Nu uita!

Comunicarea este ceva extraordinar. Să o privim ca pe o bucurie, ca pe un dar pe care trebuie să îl folosim cu grijă. Să nu risipim cuvântul, în orice formă ar fi modelat, decât pentru a mângâia, a face bine, a aduce pace, a salva.

Cuvintele nu ar trebui să fie niciodată bulgări cu care să ne batem. Iar dacă suntem puși în situația să o facem, atunci să avem grijă să le construim *din fulgi de nea...* (am folosit o „semnificație”, m-ați prins).



Prin artă ne facem auziți

1.2. Artă ca mod de comunicare. Sistematizarea secțiunilor artistice



Hai mai aproape!

Ți-ai notat vreodată în câte moduri putem manifesta arta? Hai să ne amintim din anii anteriori care sunt ramurile sale: **literatura (proza și poezia), muzica, dansul (coregrafia), teatrul, artele vizuale, arhitectura și cinematografia**. Acestea colaborează foarte mult, se întrepătrund sau se inspiră unele din altele.

Să reținem

Trunchiul artelor vizuale pe care îl vom aprofunda se desparte în două: ramura **artelor plastice** și cea a **artelor decorative**. Diferența este dată de utilitatea lor finală.

Piese de artă plastică pot exista de sine stătător. Cele de artă decorativă, de cele mai multe ori, sunt gândite în așa fel încât să se integreze ca decor într-un spațiu deja existent. Deseori au, pe lângă statutul de lucrare de artă, și o anumită utilitate.

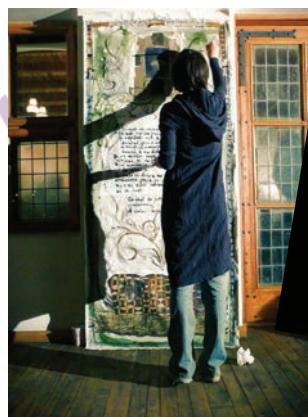
La rândul lor, aceste două direcții principale se desfac în **secțiuni**.

Să ne ordonăm descoperirile

Secțiunile artelor plastice sunt **pictura, grafica și sculptura**. Lucrările realizate și le poți imagina ca pe niște *mesaje curajoase și independente* care, atunci când sunt expuse, au forță să transmită publicului atitudini și emoții.

Arta decorativă este specială. Lucrările acestei ramuri sunt *prietenoase și comunicative*, cum suntem noi, oamenii, *firi sociabile*. Ele au calitatea de a crea relații unele cu altele și aduc armonie acolo unde sunt expuse.

Scopul lor este integrarea coerentă și sensibilă într-un spațiu anume. De multe ori colaborează pentru a compune o operă complicată, care reunește mai multe domenii artistice. La **secțiunile artelor decorative** putem enumera: **arta monumentală** (care decorează spațiile generoase ale clădirilor), **artele textile** (care includ imprimeurile pe materiale, țesăturile, tapiseria, broderia etc.), **designul vestimentar** (moda), **scenografia** (decorurile, costumele, matronetele de teatru), **artele focului** (ceramica, sticlăria, metaloplastia).



Arte vizuale



Coregrafie



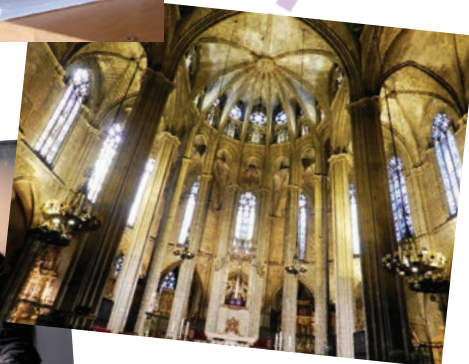
Cinematografie



Teatru



Literatură



Arhitectură



Muzică

Cele șapte ramuri ale artelor

Ne imaginăm, discutăm

Așadar, **artele decorative** ni le putem imagina ca fiind niște ambasadori ce aduc pacea și armonia în jur. În schimb, **artele plastice** putem să ni le închipuim ca fiind niște luptători demni și tăcuți.



Știi că...

- Într-o academie de artă se studiază, de asemenea, **designul de interior, designul de obiect** și, așa cum au apărut în ultimii ani, alte mijloace din ce în ce mai interesante.
- Descoperirile științifice au permis dezvoltarea **artei fotografice, a artelor video și a animației, a cinematografeii.**
- Au apărut evenimente care îmbină ramuri artistice diferite: **artele spectacolului** (pot conține muzică, dans, proiecții foto-video, teatru, scenografie etc.), **happening-ul** (un eveniment artistic care „se întâmplă”, adică poți fi spectator, doar atunci) sau **performance-ul** (un eveniment care îmbină arta vizuală cu mișcarea și transmite un anumit mesaj).



Ceramică



Sticlă



Design de obiect



Paviment



Frescă



Scenografie și Performance



Modă



Tapiserie



Comori prin sertarele artiștilor

1.3. Utilizarea materialelor și a tehnicilor în funcție de proprietățile lor și de context

Hai mai aproape!



Ne imaginăm, discutăm

Închipuiți-vă artele vizuale ca pe un arbore al cărui trunchi se desface în două brațe (*artele plastice* și *artele decorative*). Din ele răsar crengi puternice care se desfac în crenguțe mai subțiri și tot așa. Așadar, împărțirea pe care am avut-o în vedere de curând poate continua cu alte *sub-secțiuni*, la fiecare putându-se descoperi și *tehnici* diverse pe care le utilizează artiștii. Să încercăm să le enumerăm.

Să ne ordonăm descoperirile

Artele plastice

Pictorii folosesc diferite tipuri de suporturi pe care pictează (hârtie, carton, pânză preparată special, lemn, sticlă, metal) și materiale (palette, pensule de diferite forme, cuțite speciale cu care se aplică pasta colorată pe pânză și culori: acuarele (chiar și sub formă de creioane care după aplicare se pot dilua cu apă), guașe, tempera, culori de ulei sau acrilice). De ce? Pentru că principalul lor limbaj de exprimare este cel al **petei de culoare**.

Graficienii (desenatori experimentați) se exprimă mai ales prin desen, deoarece au drept mijloc de exprimare **linia** și **punctul**. Astfel că pe hârtie pot folosi diverse instrumente: creion sau grafit, pană, toc cu peniță, bețișor, cărbune, sepie, sanguină,



cretă, pasteluri, tușuri, cerneluri sau baițuri colorate, markere, carioca. Atunci când realizează gravuri folosesc suporturi dure pe care le incizează cu dălțițe ascuțite sau le adâncesc cu pirogravorul și la final imprimă cu ștampila obținută.

Sculptorii lucrează cu **forma**, cu **volumele**. Ei sunt autorii statuiilor pe care le vedem în muzee, parcuri, pe bulevarde, sau ale reliefulurilor care decorează unele clădiri. Opera lor trebuie să reziste timp îndelungat, astfel că se toarnă în metal sau se cioplește în lemn, piatră, marmură, granit folosind dălțițe și ciocan. Înainte de aceasta se modelează mai întâi în lut cu instrumente numite eboșoare.

Artele decorative

Pe acest tărâm fascinant se utilizează întotdeauna materiale de grafică și pictură pentru realizarea schițelor și a proiectelor care vor fi transpuse în materialul final.

După cum este lesne de înțeles, creatorii de modă, de imprimeuri textile sau de tapiserii își fac mai întâi schițele cu creioane colorate, tușuri, culori de apă sau alți pigmenti. La fel procedează și artiștii care pictează o frescă sau decorează interioarele.

Ceramiștii lucrează cu lutul care urmează să fie ars și cu smalțul specific cu care sunt decorate vasele; artiștii sticlari sau care realizează vitralii au nevoie de fragmente și praf de sticlă colorată; bijuterii lucrează cu metale prețioase; textiliștii folosesc metraje, fibre și fire și coloranții lor speciali; scenografi creează decoruri și păpuși din diverse materiale, de la lemn la polistiren, hârtie sau textile.



Împreună reușim!

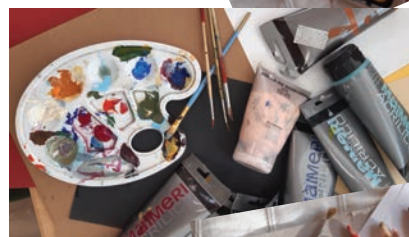
Lucrând în echipă, hai să aranjăm materialele pe care le avem la centrul de artă al clasei în funcție de toate aceste posibilități de exprimare! Vom avea în vedere proprietățile lor și modul în care pot fi folosite.

Vom asocia tehnicile conform materialelor alese. Le vom ordona pe categorii (culori de apă pentru pictură, materiale pentru colaj, grafică, pentru compoziții textile, pentru modelaj, sculptură, ceramică, pentru realizarea machetelor de arhitectură, a obiectelor de decor, a diverselor piese dintr-o scenă de teatru etc.).



Hârtie

Culori de apă



Culori acrilice

Creioane colorate



Pasteluri cretate



Cărbune

Carioci și markere



Pastă ceramică și eboșoare



Pirogravor

Unitatea 2

Tradiția, plină de șoapte străvechi

Limbajul patrimoniului național explorat prin elemente de limbaj plastic

Despre „lucrarea timpului”

2.1. Semne în arta tradițională



Muzeul Național al Țăranului Român

Hai mai aproape!

V-ați întrebat cumva dacă înaintea noastră, a celor care astăzi folosim *alfabetul, scrierea, semnele și simbolurile*, oamenii comunicau între ei? ...Încercăm să ne întoarcem pentru o clipă în vremurile de demult?

Atenție, avem o nouă provocare...

Să ne începem călătoria într-un muzeu, acolo vom găsi colecționate cele mai multe comori rămase din timpurile străvechi. Putem alege centrul de artă populară din oraș sau pe cel din apropierea localității noastre. Sau putem vizita unul imaginar, ajutându-ne de imagini din albume, broșuri sau filme documentare. Ni se propune, prin această carte, și o variantă: să pășim pragul *Muzeului Național al Țăranului Român* din București.



Imagine de arhivă

Știi că...

Muzeul Național al Țăranului Român găzduiește o expoziție extraordinară ce conține obiecte-vistierie (numite **obiecte de patrimoniu**), lucrări de artă tradițională prețioase care, deși nu sunt asemenea celor dintr-un muzeu de istorie, vorbesc despre noi și despre cine suntem, ca popor: de unde venim, cum ne-am împodobit fiecare colț de casă și de viață și cum am trecut prin diferite perioade istorice.

Într-un astfel de muzeu lucrează o echipă de cercetători entuziaști care au meserii fascinante: antropologi, etnologi, etnografi, cu toții specialiști în a decodifica, peste timp, cuvintele oamenilor de odinioară pe care le-au văzut scrise, țesute, pictate, încrustate, cioplite sau le-au auzit cântate și jucate.

Ei vă pot povesti despre patrimoniul vizibil și invizibil (*material și imaterial*), despre limbă, datini și obiceiuri, despre sărbători, despre arta împodobirii obiectelor cu care oamenii se înconjura pentru a-și face traiul mai ușor și mai încântător: unelte, mobilier, vase de ceramică, straie, țesături, broderii, ouă încondeiate, troițe, icoane țărănești pe sticlă...

Pentru a viziona lecții de patrimoniu, urmăriți seria oferită de Școala de la Piscu.





Avem un invitat important!

Și, ca să nu fiți lipsiți de privilegiul de a-i întâlni, am invitat pe unul dintre pasionații acestui muzeu. L-am rugat pe domnul **Costion Nicolescu**, un apreciat scriitor și cercetător al artei țărănești, să înceapă o poveste, al cărei final îl veți auzi vizitând muzeul: secretul dezvăluit de toate aceste obiecte de artă populară decorate cu semne misterioase. Iată ce ne-a mărturisit:

În muzee, când alăturările exponatelor sunt precum o poezie, obiectele încep să spună nu doar despre creatorul lor, ci despre ființa întregii nații. Vecinătatea și intrarea în relație a unui obiect cu alte obiecte într-un muzeu face ca ele să se susțină, să se pună în evidență, să-și descopere mai apropiat adevărul cel dincolo de lucruri.

Unele dintre obiectele cele mai puternice din punct de vedere al exprimării identității, inclusiv ca realizare artistică, sunt cele ce privesc nevoile vitale ale omului: adăpostul, vestimentația și hrana. Și asta pentru că ele devin mijloace de întâlnire, de întâmpinare și de comunicare, atât al oamenilor între ei, cât și la nivel de comunitate.

*Obiectele culturii țărănești sunt **elemente de comunicare**. Înlesnesc comunicarea unei lumi vechi și împlinite cu cea a zilelor noastre, care este în căutare de sine. Aceasta s-a putut face prin lucrarea inspirată a omului din vechime, dar, într-o măsură mai mică sau mai mare, și prin lucrarea timpului. Obiectele, mândre și prietenoase, cu spiritualitatea pe care o exprimă, aparțin unei lumi înviate, persistând dincolo de granițele vremii.*



Nu uita!

După ce cutreieri acest loc, îți dai seama că oamenii nu doar împodobesc obiectele. Din timpuri străvechi, oamenii simpli au descoperit un lucru foarte important, care i-a ajutat să reziste celor mai mari încercări: că frumusețea le dă putere și vindecă orice durere.

Intră în joc!

Hai să ne amintim fiecare dintre noi câteva momente în care am asistat sau participat la ceremonii sau scene legate de obiceiuri strămoșești: sărbătorile de iarnă (mersul cu steaua, colindele, plugușorul); teatrul popular (capra, ursul, jienii, călușii); o șezătoare; un târg de Florii; un botez sau o nuntă tradițională; ritualuri precum Călușarii, Paparudele sau Drăgaica...

Describe un astfel de eveniment. Să ne imaginăm și să desenăm o scenă, datină sau sărbătoare care ne-a emoționat.



Aventura unui punct într-o lume de linii și culori

2.2. Diferențierea caracteristicilor expresive ale elementelor de limbaj plastic. Punctul

Hai mai aproape!

Am reținut din întâlnirea trecută că decorul de pe obiecte a fost cândva o scriere, un mesaj vizual, precum mesajele cu care ne-am jucat și noi. Toate imaginile, simplificate pentru a înlesni țeserea, coaserea sau scrijelirea lor, transmiteau CEVA.

Acestea erau socoteli necesare în schimbulire dintre oameni, se menționau date despre vreme, despre mișcarea astrilor care influențau muncile agricole ale sătenilor, stabileau repere de orientare în timp și spațiu.

Știi că...

Talentul, bunul-gust, echilibrul detaliilor în întreg, expresivitatea liniilor, formelor și culorilor au făcut ca aceste mesaje să ne apară astăzi drept **artă**.

Însă un timp nu au fost altceva decât... scrisori. Erau mesaje ale oamenilor din vechime trimise între ei sau către urmașii lor, care trebuiau să le moștenească meșteșugul, să deprindă știința lor și codurile scrierii...

Scrierea se putea face pe orice obiect, prin tot felul de tehnici: țesere pe materiale textile, coasere pe haine, scrijelire în lemn sau piatră, incizare sau pictare pe vasele de lut.

Să experimentăm

Călătorind în lumea fabuloasă a artei populare, vom învăța să păstrăm toată această experiență printr-o activitate nouă care se numește **documentare**. Obiceiul de a ne documenta munca ne va fi de folos în orice descoperire, artistică sau științifică, și în viitor.

Despre ce povestim astăzi

Am ales ca primă țintă a cercetării noastre un tărâm extrem de bogat al artei țărănilor: **costumul popular**.



Două piese deosebite ale costumului popular românesc, mereu moderne și surprinzătoare prin decorul brodat, știm cu toții, sunt **ia** la femei și **cămașa** la bărbați. Frumusețea iei este dată de cusăturile migăloase care, prin înțepături minuscule, reușesc să contureze punct cu punct semne grafice complicate, uimitoare.



Imagini de arhivă MNȚR



Ne amintim

În artă, **punctul** nu are o dimensiune prestabilită. El poate fi foarte mic, cât vârful unui ac sau uriaș, cât să umple pagina. Urma lui poate avea diverse aspecte, importantă este valoarea pe care i-o dăm noi, creatorii compoziției. De multe ori, am realizat compoziții reușite folosindu-ne doar de puncte desenate sau pictate.

Întrebăm, cercetăm

V-ați întrebat însă dacă punctul mai poate fi așezat pe un suport și altfel? Cusut, de pildă? Ei bine, desenele întâlnite pe hainele brodate sunt de fapt formate din urme lăsate de acul cu ață.

La fel cum încarci stiloul cu cerneală, acul, acest instrument rudimentar, este „alimentat” cu un fir de bumbac, lână fină sau mătase, iar în trecerea lui pe o „foaie” albă de pânză, „desenează”.

Așadar, este important

Femeile de la țară aveau mai multe moduri de a broda (coase) punctele pe pânză, în funcție de zonă și de motivele redade. Cel mai adesea întâlnim punctul ca întretăiere a două liniuțe formate din ață colorată (numit și cruciuliță). Multiplicate atent în șiruri, perechi, grupuri, punctele formează linii sau forme. Aceasta pentru că modestul punct, dacă este așezat în contextul unei mulțimi de puncte, poate crea imagini! De aceea, procedeul de a contura sau colora punctând, în orice fel de tehnică artistică, dezvăluie **rolul constructiv al punctului**.

Galerie de idei

Să trecem la fapte. Astăzi vom studia frumoasa ie! La început privim exponatul (aievea, dacă îl avem în garderobă ori în lada de zestre a bunicii, în muzeu, sau îl privim în albume de artă populară). Observăm traseele desenului cusut, mai întâi în ansamblu, apoi detectăm detaliile.

Putem alege creionul, grafitul, creioanele colorate sau carioca. Știu că aveți emoții, este normal. Dar să ne lăsăm pătrunși de taină și frumusețe și să încercăm să refacem, schițând, un fragment din cusătura de pe piept, guler sau mânecă... Hai, este ușor!



Linia năzdrăvană

2.3. Valoarea expresivă a liniei simple, monocrome. Linia modulată



Hai mai aproape!

Ați observat că tehnicile artistice abordate în ultima vreme au pus în valoare abilitatea voastră de a trasa, contura, hașura. Ele se încadrează la o secțiune artistică numită *Grafică*. Aceasta se poate realiza pe mai toate tipurile de hârtie, în funcție de instrumentul de scris ales.

Știi că...

Grafica, tot ceea ce înseamnă *desen*, explorează mai puțin culoarea, bazându-se pe expresivitatea liniilor și a punctelor. Ea este folosită mult la ilustrațiile de carte (există mai multe tehnici speciale folosite în vederea tipăririi) și în publicitate. Pentru realizarea ilustrațiilor se utilizează creionul, grafitul, cărbunele (sau o variantă brun-roșcată a lui, numită sepia sau sanguină), pana, tocul cu peniță și tușul, pastelurile cretate, cernelurile colorate, colajul.

Atenție, avem o nouă provocare...

Putem să ne antrenăm ca artiști în a avea o linie sigură și cursivă continuând cercetările și documentarea noastră! Vom nota alte semne străvechi descoperite pe obiectele de patrimoniu utilizând cărbune, cărbune presat sau sepia.

Despre ce povestim astăzi

Vom cerceta o artă care, asemenea graficii, nu se bazează pe culoare, ci pe linie, pentru că lucrează cu imagini în relief pe un suport colorat natural: încrustările în lemn sau os și ciopliturile decorative în piatră fac parte din această categorie.

Ne imaginăm, discutăm

Oamenii se înconjurau de frumusețe în toate amănuntele vieții lor. Meșterii populari împodobeau mobilierul (măsuțe, scaune, policioare, lăzi de zestre), lingurile și vasele din lemn, fusele, furcile de tors și alte unelte, stâlpii caselor, troițele și porțile cu acele semne străvechi moștenite de la străbuni.

Sfaturi pentru tine

- Dacă nu ai unde să vezi astfel de obiecte, încearcă să privești fotografii din albume, broșuri sau cărți poștale.
- Dacă ai posibilitatea să aduni o colecție de obiecte, poți urmări tactil (cu degetul) desenul

în relief de pe unul dintre ele. Încercăm apoi să redăm cu o linie, printr-o tehnică grafică, desenul format din semne și simboluri adâncite în material prin zgâriere sau scrijelire.



Așadar, este important

Modul în care un artist trasează linia contează enorm în compoziția și crearea mesajului său. De aceea, vom conduce instrumentul apăsând mai ușor sau mai ferm, creând zone de intensitate diferită în aceeași lucrare, astfel încât linia noastră să devină vie, expresivă precum o voce. Această modalitate de a jongla cu subțirimea liniei se numește **modulare**, iar linia va deveni **linie modulată**... Să încercăm acest joc nou! O voce egală nu ne spune nimic, pe când una care intonează expresiv ne mișcă inima. Să fim *actori* care își recită cu trăire, prin intonație inedită, continua poezie a desenelor noastre!

Să lucrăm împreună la un astfel de proiect al clasei. Iată câteva indicații de rezolvare:

Împreună reușim!

Dacă am vizitat un muzeu, un centru de meșteșuguri populare sau chiar căsuța bunicilor de la țară, ne va fi foarte ușor! Analizăm ceea ce vedem și schițăm. Ne sunt de ajutor creionul, grafitul, cărbunele de desen sau sepia, pentru că urma lăsată de ele are un aspect natural și se potrivește mult cu cromatica ternă a obiectelor care ne inspiră.

Observăm cu atenție obiectul ales, analizându-i forma, mărimea, detaliile încrustate. Dacă este simetric, putem trasa mai întâi o linie ajutătoare subțire, care să fie pe mijlocul obiectului, numită **axă**. Apoi construim formele de bază, orientându-ne după forma geometrică cea mai apropiată.

După ce obiectul este conturat, vom alege linii de diferite grosimi pentru a interpreta decorul scrijelit în lemn pe obiectul original. Putem apăsa mai delicat sau mai ferm, putem folosi linii curbe, ondulate sau drepte, frânte, întrerupte sau continue, abia perceptibile, șterse sau groase, foarte hotărâte... Dacă ne lăsăm cucerii de frumusețea comorilor, vom reuși să transmitem *prin linie* toată emoția care ne cuprinde.





Pete care dețin secrete

2.4. Pata de culoare ca formă geometrică simplă purtătoare de mesaj. Stilizarea. Motivul



Hai mai aproape!

Ne-am jucat cu *puncte* și *linii*, răsfoind după semne prin vremuri. Evantaiul de posibilități de limbaj al unui artist conține însă și **formele-pete**, pe care cel mai ușor le redăm în planul lucrării prin **pete de culoare**.

Atenție, avem o nouă provocare...

Ce-ar fi să observăm forme obținute prin alt procedeu? De exemplu, obiecte țesute la care s-au folosit fire de lână diferit colorate.

Ne amintim

Când ne-am documentat despre ciopliturile în materiale dure (lemn, os, piatră), am avut ocazia să observăm decorul, adânciturile în relief. Am remarcat că ele sunt puncte sau mici forme geometrice formate din linii frânte. Artistul popular a ajuns la această soluție tehnică simplificând. Exact același fenomen îl vom întâlni și în alte manifestări ale artei populare.

Întrebăm, cercetăm

Cum credeți că putem țese un *cerc*? Ei bine, doar *il vom sugera*, prin linii drepte care l-ar mărgini. Îl vom simplifica, reprezentându-l ca pe un octogon (o formă geometrică cu opt laturi), hexagon (șase laturi) sau, cel mai rudimentar, mai ales dacă are dimensiuni mici (precum ochișorii păsărilor), ca pe un pătrățel.

Să ne ordonăm descoperirile

Deoarece contururile curbe sunt aproape imposibil de redat scrijelind cu dalta sau cuțitul, cosând sau țesând la războiul de țesut, din motive strict tehnice, acestea au fost reduse la câteva linii care să le sugereze prezența: cercul a devenit o formă geometrică cu 8, 6 sau 4 laturi; valul de apă a devenit zig-zag; Soarele a devenit o rozetă cu șase petale sau un semn străvechi asemănător cu o morișcă.

În artele textile, broderie sau țesături, se întâmplă la fel. Dar în artă este diferit de matematică. Pentru că, la bază, artistul lucrează cu puncte care au dimensiuni și o formă (de bulină, cruciuliță, pătrat sau dreptunghi).

Nu uita!

O țesătură se aseamăna cu o imagine digitală mărită care are *pixeli*! Curbele sunt intuite de mintea noastră, însă nu sunt figurate în realitate decât prin trepte sau linii drepte care le mărginesc! Acest procedeu de simplificare a formelor prin reducerea lor la liniile esențiale se numește **stilizare**.

Despre ce povestim astăzi

Să cercetăm formele geometrice care decorează covoarele tradiționale și țesăturile din lână, cânepă, in sau bumbac pe care le creau femeile de la țară pentru a-și împodobi și încălzi casele (scoarțe, păretare, ștergare) sau pentru a se îmbrăca (elemente de costum: marama, fote, șorțuri, catrințe, brâie etc.).

Galerie de idei

Și pe aceste obiecte vom întâlni imagini simplificate, așezate rânduri-rânduri, alternând cu dungi colorate, precum semnele grafice din primele caiete ale unui școlar. Desigur că ele au un sens, nu trebuie decât să le urmărești îndeaproape! Vei observa cerul cu stelele, Soarele, pomul vieții, o insulă în mijlocul mării cu țărni și grădină cu flori, o poiană cu oițe, hora în care sunt prinși de mâini flăcăi și fete...

Evaluare

Să încercăm să le redăm și noi, lucrând la un **proiect comun**. După ce le-am studiat fie acasă, fie la bunici, în muzeu sau din fotografii, ne unim forțele și realizăm un ansamblu fascinant cu care poate fi decorată clasa. Putem contura și umple formele geometrice simple care formează desenele cu pete de culoare sau hașură.

Voi veți alege procedeu grafic pe care îl veți folosi. Puteți inventa și combina creativ și mai multe instrumente de scris (creioane colorate, acuarele, carioci), pentru a reda atmosfera printr-o tehnică mixtă.

Din toate schițele voastre care documentează arta populară vom crea un grandios panou decorativ. Vom discuta pe marginea lui și îi vom enumera calitățile plastice și pe cele legate de originalitate.

1. Am utilizat linii, puncte și pete pentru a întregi posibilitățile de a ne exprima ca artiști?
2. Lucrarea noastră este sensibilă și armonioasă asemenea celei originare?
3. Avem elemente de noutate, o amprentă personală?
4. Petele folosite pot reprezenta diverse imagini la care ne-am gândit (dealuri, munți, lacuri, râuri, iarbă, vietăți)?



Unitatea 3

Primim permanent mesaje ascunse în imagini

Manifestarea receptivității față de mesaje exprimate prin limbaj vizual

*Cum ne exprimăm în limbaj
fotografic sau video*

3.1. Comunicarea prin imagine

**Hai mai aproape!**

Astăzi o să vorbim despre puterea pe care o are în comunicare un alt tip de limbaj: *limbajul chipului nostru!* Fără să folosim cuvinte, putem să le transmitem celorlalți mesaje despre cum ne simțim, ce atitudine avem, ce gândim, ce ne dorim, ce ne supără sau ce ne sperie.

Atenție, avem o nouă provocare...

Această componentă a comunicării dintre oameni se numește *mimică*. Alături de gesturile pe care le facem (cum mișcăm capul, cum ținem picioarele, cum gesticulăm cu mâinile sau poziția corpului nostru), mimica dezvăluie o mulțime de informații despre noi: dacă suntem fericiți, abătuți, mulțumiți, furioși, mândri, neîncrezători, răutăcioși, îngâmfați...

Să experimentăm

Este foarte interesant să surprindem aceste atitudini prin intermediul tehnologiei moderne, adică prin **fotografie!** Așadar, ne vom ocupa de portretul celui mai drag prieten. Avem nevoie să cerem cu împrumut de la adulți o cameră foto (poate fi profesională sau poate fi camera foto de la telefonul mobil), de care trebuie să promiteți că veți avea mare grijă...

Intră în joc!

Jocul este următorul: cere-i prietenului tău să exprime fără cuvinte o propoziție, un cuvânt sau un îndemn sugerat de tine. Tu îl spui, iar el *mimează*, fără să se folosească de sunete!

Expresia lui trebuie imediat surprinsă într-o fotografie! Sau, dacă există posibilitatea tehnică, întregul dialog poate fi immortalizat într-un clip video.

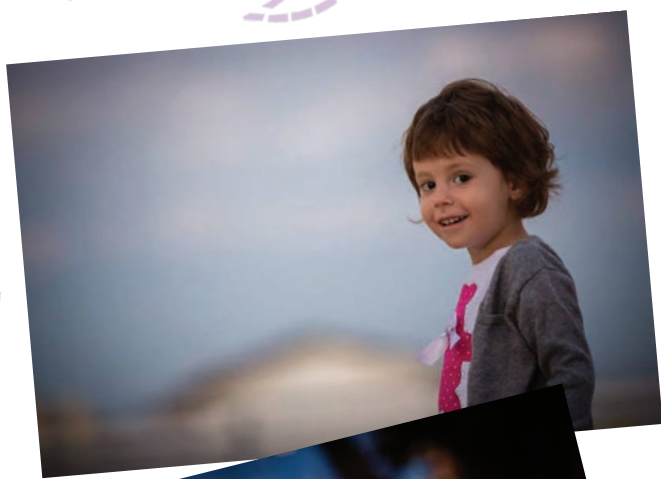
Sfaturi pentru tine

Fii atent să compui bine imaginea: la fel cum la desen am învățat de-a lungul timpului să paginăm, adică să așezăm în pagină corect, în centru, fără să tăiem părți importante din imagine sau să le plasăm prea mult înspre margini, aceleași principii trebuie respectate și la încadrarea subiectului unei fotografii.



Galerie de idei

Cu tot acest material ar fi minunat să creăm un album fotografic al clasei sau să organizăm sesiuni de vizionări de filme și să discutăm despre lucrările realizate. De asemenea, putem discuta despre forța mesajelor nonverbale (nerostite) și despre frumusețea artei fotografice ca modalitate de exprimare a artistului ascuns în noi.



Fotografii - Dinu Savopol

Descifrăm taine

3.2. Fotografia având rol documentar



Hai mai aproape!

Arta va avea întotdeauna drept sursă inspirată de idei formele din natură. Pentru că natura este extraordinară, lucrările ei sunt de neegalat! Dar ce ne-am face fără exploratorii care aduc cele mai inaccesibile țărâmurii înaintea ochilor noștri? Cum am afla toate acestea fără cei îndrăgostiți de natură, care descoperă fenomene și forme noi, se documentează cu imagini, cercetează *cum apar și de ce* și apoi ni le împărtășesc?

Atenție, avem o nouă provocare...

Vă dau un indiciu: și NOI trebuie să explorăm. Nu neapărat colțuri de lume, accidentate și ascunse, nu avem vârsta și puterea să o facem încă. Dar putem căuta noi înșine OAMENI care le-au studiat. Oamenii de știință, cercetătorii, profesorii pasionați trebuie găsiți și „asaltați” cu întrebările noastre, deoarece lumea pe care ei au descoperit-o este uimitoare.

Fotografia A



Avem un invitat important!

Știu că vă plac surprizele. Astăzi am adus în mijlocul vostru o personalitate care mi-a bucurat tinerețea și mi-a trezit dragostea pentru frumosul natural. Numele său este **Cristian Lascu** și este geolog, speolog și pasionat de fotografie.

Pentru a capta fotografic momente care îți taie respirația, se coboară în abisuri, escaladează pereți de stâncă, surprinde cadre subacvatice sau forme nemaivăzute ascunse în întunericul peșterilor...

Fotografiile sale, realizate aici, în țară, sau în locuri îndepărtate (de la Cercul Polar până la Triunghiul Bermudelor) au încântat publicul care i-a citit articolele apărute în publicații de prestigiu. Am onoarea de a-l invita să-mi țină locul și să vă fascineze cu câteva dintre descoperirile sale:

Speologul descoperă un mediu geografic sub-pământean, nefamiliar celor mai mulți oameni, care uneori ni se pare extraterestru. Aici găsești galerii, săli, puțuri, cu stânci în forme de ruine, cu râuri, lacuri și cascade, cu labirinturi înguste ce alternează cu caverne-ciclop, un relief invers. El poate fi reprezentat pe hărți, dar nu oricine știe să le descifreze. Însă o fotografie poate înfățișa simplu, direct, acel relief inedit. Iată un exemplu: în Peștera Humpleu, din Munții Bihor, galeria atinge uneori peste 70 de metri înălțime (cât blocul Intercontinental din București). În fotografia B se văd sus de tot, pe un balcon natural, câțiva omuleți. Un altul este jos. Este o fotografie grăitoare, care arată măreția acestei catedrale subterane.

Fotografia B



Fotografia C

În peștera Huda lui Papară există așa-numitele anemolite, adică stalactite strâambe, deviate de curenții de aer (anemos = vânt, lithos = piatră). În Sala Minunilor din Huda se găsesc poate cele mai mari și mai semnificative. În fotografia de la începutul acestei pagini (fotografia A) puteți observa acest lucru.

Gururile sunt bazine de calcite formate prin prelingerea apei pe planșeul galeriei. Când panta este mare, bazinele iau aspect de trepte impunătoare. Acest templu din calcit se găsește în Peștera Șura Mare de pe pârâul Ohaba, Valea Streiului (fotografia D).

Oricât de mult aș fi încercat să vă descriu în cuvinte aceste formațiuni, tot nu ați fi înțeles despre ce vorbesc. Dar așa, am apăsat pe butonul aparatului fotografic, iar imaginea a fost mai convingătoare decât orice discurs. Într-o peșteră am descoperit un cimitir de oase de urs de cavernă (fotografia C). Unele craniile păreau așezate în anumite poziții de cineva, dar cu mii de ani în urmă. Este posibil să fie vorba despre un cult preistoric de vânatoare a ursului, un ritual al omului de Neanderthal, care a fost descris și în alte peșteri din Europa. Mulți cercetători pun la îndoială o astfel de interpretare. Ei cred că oasele puteau ajunge în poziții ciudate fiind mișcate de apă sau de alunecări de teren și poate au dreptate. În această dispută științifică, fotografia cu craniile este un document important.

(Cristian Lascu, senior editor al National Geographic Romania)

Să reținem!

Fotografia artistică este diferită de fotografia documentară. Cea artistică expune cu precădere atmosfera și emoțiile trăite de artistul care a surprins portretul, detaliul sau scena. Fotografia documentară, deși ne descoperă frumusețea naturii în stare pură și expune o atmosferă încântătoare, are și un puternic conținut științific, necesar în cercetările ulterioare ale savanților.



Fotografia D



Emoția unei noi descoperiri. Prezentarea unui artist contemporan

3.3. Activitate propusă pentru Săptămâna altfel



Hai mai aproape!

Pentru a aduce cultura în educația noastră, este nevoie ca noi înșine să *evadăm*. Să fugim din comoditate, din indiferență, chiar și din spațiile standard în care suntem obișnuiți să studiem.

Atenție, avem o nouă provocare...

După cum v-am mai spus, înveți ceva nou de fiecare dată când călătorești, vizitezi, admiri locuri încărcate de sensibilitate și profunzime. Muzeele, bibliotecile, galeriile de artă, atelierelor artiștilor sunt unele dintre ele. Vă invit să participăm cu prima ocazie la vernisajul unui pictor, la dezvelirea unei statui în oraș sau la lansarea cărții unui scriitor.

Firește că artiștii (din prezent sau din trecut) pot fi întâlniți și prin intermediul albumelor lor, al filmelor (documentare sau artistice). Însă nu vă imaginați ce oameni bogați sufletește veți întâlni și ce experiență deosebită ar însemna o discuție aieva cu ei!

Avem un invitat important!

Vă propun să facem o incursiune într-un astfel de atelier. Așadar, vi-l prezint pe **Virgil Scripcariu**, un artist modern îndrăgostit de tradiții, care abordează desenul, gravura și sculptura cu tot atâta ușurință. Vizitându-l, i-am luat și un interviu!

1. Ce vă inspiră ca artist?

Mă inspiră oamenii în general, dar mai ales copiii, felul în care ei privesc și simt lumea. Mă inspiră ținta către idealuri, puterea de sacrificiu. Mă inspiră armonia și perfecțiunea naturii.

2. De ce ați ales sculptura?

Cândva, în adolescență, m-a impresionat figura lui Michelangelo și mi-am dorit să ajung și eu sculptor. S-a întâmplat ca în drumurile mele să fie și un atelier de sculptură, iar acel sculptor să mă primească și să îmi însoțească primii pași. Am avut apoi un profesor extraordinar, sculptorul Vasile Gorduz. El m-a învățat cum ar trebui pășit corect pe acest drum al artei.

3. Vă vedeți aparținând unui curent artistic?

Fac parte dintre puținii sculptori care mai caută să descopere în zona reprezentării figurii umane și a **artei figurative**; este modul acela de a crea în care noi, artiștii, ne exprimăm propriile trăiri și idei construind din elemente care există în realitate, așa cum poezii construiesc poeziile din cuvinte.

4. *Trăiți în modernitate și totuși sunteți îndrăgostit de arta tradițională. Ce vă face într-atât de pasionat?*

Găsesc multă inspirație în arta pe care au creat-o cei de demult, din Egiptul și Grecia antică, la meșterii anului 1 000, la meșterii țărani dintotdeauna, de la noi sau din țări exotice. Felul în care reușeau să transmită anumite idei și stări mi se pare uimitor. Adesea, forma este diferită de felul în care arată în natură – este simplificată (*stilizată*, spunem noi, artiștii), dar transmite cu mult mai mult decât ar putea-o face cea mai bună copie a realității.



© 2011, sculptura "Călușarii" de sculptorul român Bogdan Vasile



Părerea ta contează

- Prin ce mijloace prezintă realitatea un sculptor în comparație cu un fotograf?
- Este posibil ca unul dintre ei să muncească mai mult, iar celălalt să obțină cu ușurință o operă desăvârșită?
- Câte ore sau zile de studiu, observare, răbdare și așteptare credeți că se află în spatele unei opere?
- Prin ce cuvinte ați putea descrie **talentul**?
- Talentul este suficient pentru a deveni un artist faimos? Ce alte calități crezi că sunt necesare pentru a avea succes?

Sfaturi pentru tine

- Când veți ajunge și voi în atelierul unui artist, intrați în rolul de reporter și puneți-i câteva întrebări care vă frământă. Acest dialog cu el poate fi transcris și publicat în revista clasei sau a școlii.
- Vizionați cât mai des filme documentare și artistice care prezintă viața sau opera marilor maestri. Veți avea enorm de învățat de la ei!

Nu uita!

Vă spun un secret: artiștii nu îmbătrânesc. Ei întineresc permanent și descoperă adevărul. Apoi, un artist desăvârșit va reuși întotdeauna să *ne facă martori* la creația sa.

Și tu poți deveni cândva un mare artist. Unul care aduce **visul** foarte aproape de ceilalți.



Detectivi puși la încercare

3.4. Identificarea rolului unui mesaj vizual



Hai mai aproape!

Astăzi este nevoie de voi pentru descoperiri noi! Pentru ca activitatea să fie mai atractivă, aduceți din broșuri sau reviste diverse imagini care vi se par sugestive și interesante, care v-au impresionat într-un fel anume, și prezentați-le colegilor voștri. De asemenea, colecțiile de timbre sau cărți poștale sunt foarte folositoare și educative.

Să reținem

Vă dați seama că, odată ce aceste ilustrații au fost tipărite într-un anumit context, ele aveau rolul clar de a transmite un anumit mesaj publicului sau cititorilor. Mesaj pe care l-am numit *vizual* deoarece ajunge în mintea noastră prin intermediul văzului (al ochilor).

Să ne ordonăm descoperirile

- Mesajul transmis poate relata simplu și eficient o **informație**, precum o fac indicatoarele, imaginile-logo, însemnele (monede, efigii, insigne, steme, drapele).
- Poate constitui un **document** atunci când se explorează țărâmurii necunoscute sau când se surprind fapte și fenomene neobișnuite, în natură sau în societate.
- Poate fi un manifest de sine stătător, ca în cazul fotografiilor de artă al operelor care oferă **imagini-sentiment**.
- Poate însoți mesajul scris al unui text, ca **explicație ilustrată**, suplimentară, într-un articol scris de un jurnalist.

Așadar, este important

Cu ajutorul imaginilor putem construi o mulțime de idei, ne putem juca la fel de pasionant ca atunci când folosim cuvintele. Cu cât ne antrenăm mai mult în a opera *cu imaginile*, creativitatea noastră se va dezvolta, salvându-ne inspirat în situații diverse și în domenii nebănuite, pentru că toate aspectele vieții și ale cunoașterii sunt strâns legate între ele.

Intră în joc!

Vă provoc la **o investigație**... În urma ei putem învăța lucruri noi și ne putem verifica o mulțime de cunoștințe legate de mesajele vizuale. Mai întâi vom răsflora imaginile decupate sau colecționate, aduse de voi, pe o masă comună.

Ne așezăm în jurul mesei și fiecare dintre noi extrage trei, patru sau cinci imagini care ne-au cucerit dintr-un anumit motiv, poate inexplicabil la început (imaginile pot face asta prin forța impactului sufletesc pe care îl au asupra noastră).

După ce le-am ales, le observăm în detaliu, analizăm conținutul lor și mijloacele prin care fiecare imagine a fost redată (desen, pictură, fotografie).

Încercăm să înțelegem mesajul conținut de imagini, explicându-le colegilor ce anume înfățișează și ce sentimente ne inspiră (calm, siguranță, melancolie, mulțumire, entuziasm, neliniște, surpriză, teamă, tristețe, indignare...). Oare reușim să asociem anumite imagini cu stări, atitudini, trăiri exprimate în cuvinte?

Părerea ta contează

Inițiem discuții libere despre rolul artei de a dezvălui mai mult, de a explora lumea sensibilă, în timp ce materiile științifice descoperă, în completare, la polul opus, *lumea rațională*.



Sfaturi pentru tine

Ar fi potrivit ca activitatea să fie integrată și proiectată într-un ambient sonor (ne putem mișca sau putem dansa pe o piesă muzicală). Dacă vă amintiți jocul „Statuile”, îl puteți folosi ca interpretare posibilă: cele trei-patru cadre-imagini pot fi regizate de fiecare, așezându-vă colegii în pozițiile potrivite, nemișcați ca într-o poză, făcând gesturile care să ilustreze imaginea dorită.

Evaluare-investigație

La final, o dezbatere pe marginea acestui subiect este bine-venită. Încercăm să dăm un răspuns la întrebarea: *poate imaginea să ascundă o poveste?*

Fiți liberi în exprimare, atenți la întrebări și limpezi în formularea părerilor! În urma răspunsurilor primite și urmărind creativitatea voastră pe parcursul ultimelor provocări artistice și implicarea voastră în discuții, doamna învățătoare sau domnul învățător vă va evalua activitatea!

Exercițiu de evaluare

Să încercăm să identificăm un mesaj ascuns în câteva fotografii sau lucrări de artă alese de tine din galeria de mai jos.

Ce sentiment sau stare de spirit îți sugerează?

O imagine poate avea una sau mai multe semnificații, în funcție de sentimentele pe care ți le trezește în suflet.



Nicolae Grigorescu -
Țărancă citind



Nicolae Tonitza - Mama și copilul



Dimitrie Paciurea -
Himera văzduhului

Unitatea 1

Să culegem puncte, linii și pete

Elementele de limbaj plastic aduse din real în lucrarea de artă

*Colecționare, sortare și presare de plante
pentru realizări de colaje*

1.1. Identificarea în natură a materialelor și instrumentelor printr-un joc de grup

**Hai mai aproape!**

Astăzi vă invit într-o expediție de regăsire a bucuriei. Este important să reușim, pentru că bucuria îi va fi întotdeauna de folos unui artist în lucrările sale.

așa suntem creați. Întotdeauna simțim nevoia să evadăm, să încetinim ritmul muncii și contactul cu tehnologia și să ne odihnim în natură. Este ca și cum ne-am cuibări la pieptul unei mame care ne iubește pe toți.

Atenție, avem o nouă provocare...

Primele materiale și instrumente cu ajutorul cărora oamenii au creat artă nu au fost creioanele, cariocile, pensulele, stilourile care se găsesc în zilele noastre în librării... Ei s-au folosit de ceea ce aveau în preajma lor: de elemente ale naturii.

Știi că...

Această pornire de a căuta, a atinge, a răsfira grămezi de scoici, nisip, făină sau semințe a rămas întipărită undeva în mintea oamenilor. Și în prezent, deși mulți dintre ei locuiesc în marile orașe, oamenii simt nevoia de a se reîntoarce la natură. Se pare că



Părerea ta contează

- Tu ce simți când îți treci mâinile prin nisip, frunziș sau prin florile pomilor?
- Ți-ai cufundat vreodată degetele într-un sac de semințe, ai simțit pulberea de făină moale sau de mirodenii parfumate? Ai încercat vreodată să lași urme în mălaiul cernut de bunica ta pe masă? Ce senzație aveai?
- Este adevărat că atunci când treci prin parc sau prin pădure toamna nu te poți abține să nu culegi ghinde, păstăi de salcâm sau castane? Oare de ce?
- Ai simțit vreodată că natura, deși nu vorbește în cuvinte, te invită la joacă? Și că-ți pune înaintea jucării? Te-ai gândit vreodată că această apropiere de natură îți modelează personalitatea? Că te poate face mai echilibrat, mai sensibil, mai atent la cei din jurul tău, mai respectuos, mai bun – și în același timp, unic?
- Este nevoie de aceste trăsături în lumea în care trăim?

Intră în joc!

După ce toată această comoară de forme și culori a fost adunată de echipa noastră, va trebui să o sortăm pe categorii. Vom aranja și deschide toate coșulețele, lădițele și cutiile pe care le avem la dispoziție și ne vom imagina că sunt paginile unei cărți fantastice: cartea-cu-emoții.

Fiecare plantă are, parcă, un glas diferit și în preajma ei ne cuprinde un sentiment diferit. Ar fi minunat să și povestim, pe rând, despre ceea ce simțim când le auzim mișcându-se, când le vedem, le pipăim, le mirosim.

Depănate astfel, de fiecare dintre noi, ideile vor compune o poveste pe care o veți lipi cu delicatețe pe o coală de hârtie. Visați la un loc minunat și refaceți-l ajutându-vă de siluetele plătând ale florilor, tulpinilor și frunzelor!



Împreună reușim!

Misiunea de astăzi este să colecționăm astfel de *jucării-surpriză* desprinse din natură. Și să ne obișnuim să le conservăm!

De exemplu, plantele (frunze, tulpinițe, flori) se vor presa în ierbare sau se vor așterne între paginile unor cărți vechi, cu hârtie poroasă, care vor absorbi umezeala și vor păstra vii culorile petalelor.

Semințele (boabe, păstăi, măciulii de mac), alături de fructele uscate (ghinde, castane, jir, elice de arțar, ciucuri de platan), după ce sunt lăsate o vreme la uscat, se pun în cutii de carton cu aerisire, pe care le vom achiziționa din timp.

La acestea se pot adăuga alte descoperiri fascinante, care consideri că îți vor fi de folos cândva în compozițiile și jocurile tale: rămurele sau alte fragmente interesante din lemn, scoarță de copac, fâșii moi de coajă sau alte fibre naturale, ciuperci de copac, pietricele, cochilii, pene, mușchi, licheni...





Să animăm parcul, grădina și pădurea!



1.2. Construcția de figurine miniaturale. Intuirea volumelor prin joc



Hai mai aproape!

Se poate meșteri ceva amuzant și din elementele care nu se lasă fixate pe un suport de hârtie!

Atenție, avem o nouă provocare...

Ghindele, castanele, jirul, fructele plutitoare în formă de elice, fructele altor arbori ornamentali, păstăile, crenguțele și coaja de copac pot fi asamblate împreună și se pot crea personaje, marionete, jucării. Putem confecționa din ele figurine pe care să le folosim în activitățile la clasă și în jocurile noastre.

Întrebăm, cercetăm

De această dată ne jucăm cu niște forme diferite: le percepem, cumva, ca fiind *pline*, nu *plate*, nu-i așa? Observăm acest lucru atunci când încercăm să le presăm între foi.

Dacă nu sunt formele cu care ne-am obișnuit să lucrăm până acum, atunci ce sunt? Sunt tot forme, dar nu au loc nici în planul foii, nu se așază nici în planul tăbliei mesei. Ei bine, odată ce nu încap *în plan*, ele stau *în spațiu*. Copiii moderni le mai numesc 3D (tridimensionale).

Să reținem

Să ne jucăm pentru a intui un nou element de limbaj al artiștilor, al celor care operează cu formele în spațiu. Vom denumi această formă plină, care se poate umple: **volum**.

Despre ce povestim astăzi

Ne vom imagina că putem asocia în mod creativ elementele selectate și vom compune siluetele unor mici vietăți. Vă propun subiecte precum insecte, păianjeni, melci, miriapode, însă aveți libertate maximă pentru oricare altă alegere.

Așadar, este important

Volumul corpului poate fi construit dintr-o sferă precum a castanei, *suprafețele-pete* necesare aripilor se pot improviza din păstăi sau din elice de arțar, *liniile* picioarelor pot fi crenguțe, fâșii de scoarță moale sau șnururi din piele. Dacă vi se pare amuzant, le puteți lipi ochișori mobili, dar sunt de efect și punctele închipuite de bobitele de linte sau de piper.

Sfaturi pentru tine

Pentru a uni între ele aceste fragmente cu aspect, în general, neted și alunecos, este nevoie să avem un lipici puternic, eficient, precum adezivul universal (cel folosit pentru lemn, plastic și metal). După ce am asamblat părțile micuței făpturi, o vom așeza într-un loc ferit o perioadă de timp, pentru a-i permite să se usuce (timpul de uscare a adezivului este inscripționat pe ambalajul acestuia).



Evaluare sumativă

Chiar și când ne jucăm, învățăm. Dascălii noștri se vor bucura alături de noi și ne vor observa de-a lungul timpului modul cum relaționăm, cum ne implicăm, cum răspundem, cum reținem și aplicăm cunoștințele dobândite. Vom primi și un calificativ pentru comportamentul fiecăruia pe parcursul unei serii de întâlniri.

Intră în joc!

Cu figurinele realizate se poate inventa un joc de grup al clasei, cu regulament, elemente de hazard (întâmplătoare, cum ar fi numărarea silabelor unei poezioare sau aruncarea de zaruri), cu indicații de mutare și recompense.

Delicatele insecte pot fi, de asemenea, jucărioare alături de care ne putem exersa talentul actoricesc compunând în mod spontan un joc de rol în care să fie implicați și colegii (perechi sau în mici grupuri).

Nu uita!

În mod tainic, natura este încă o „baterie” de la care ne putem încărca în mod cât se poate de real cu poezie, hotărâre, energie și forță! Să stăm aproape de ea. Ni se vor oferi o mulțime de soluții. Chiar și jucării!

Punctul, linia și pata evadează de pe foaia de hârtie!



1.3. Elemente de limbaj plastic în plan. Ipostaze ale lor pe diferite tipuri de suporturi abrazive



Hai mai aproape!

Arta a primit de-a lungul istoriei ei, și primește în fiecare clipă (odată cu fiecare creație), o mulțime de înfățișări.

Atenție, avem o nouă provocare...

Acest infinit de reprezentări se datorează, de fapt, originalității noastre. Iată ce fenomen interesant are loc: *unicul* (din noi) creează *infinitul* (din afara noastră).

Pentru că nu gândim și nu simțim la fel, forma finală a exprimării noastre prin intermediul oricărei arte va fi mereu nouă.

Și totuși, mijloacele cu care operăm sunt aceleași! Foarte simple și surprinzător de puține!

Ne amintim

Am mai discutat că alfabetul artiștilor care lucrează pe suport plan, în marea lor parte graficieni, pictori sau decoratori, este format doar din *trei „litere”* de bază, pe care aceștia le combină în moduri nenumărate: **punctul, linia și suprafața (pata) colorată.**

Punctul, linia și pata colorată formează limba în care vorbesc artiștii, fie ei adulți sau copii. Compozițiile lor sunt rezultatul folosirii acestui alfabet, mai ales atunci când cele trei *litere* vin în contact și construiesc un fel de cuvinte și propoziții vizuale, intrând în relații unele cu altele.

Întrebăm, cercetăm

Oare de ce pot crea cele trei elemente o astfel de comunicare? Deoarece aceste litere rămân mereu vii și continuu creatoare. Altfel n-ar putea vorbi, nu ne-ar striga nimic dincolo de zidul hârtiei.

Punctul, linia și pata colorată au un rol esențial în dialogul nostru cu lumea! Aceste elemente de limbaj plastic nu sunt altceva decât forma vizibilă pe care o ia gândirea noastră artistică.

Ne imaginăm, discutăm

Atunci când închidem ochii și ne închipuim ceva, vedem că acel ceva prinde viață cu mare ușurință, deși arată extrem de complex. Acolo, în minte, totul se întâmplă ca la cinematograful: un vis, un miraj, un film întreg...

Când deschidem ochii, ne întâmpină o mare provocare (și pentru unii o dezamăgire): o să observăm că nu putem păstra *filmul* în realitate exact așa cum ne-a apărut în imaginație. Artiștii sunt o categorie de oameni care luptă pentru visurile lor; ei nu se dau bătăuți odată ce și le-au imaginat.

Așadar, este important

Artiștii au curajul și voința să-și lase imaginația pe hârtie sau pe alt suport, din nevoia de a o împărtăși celorlalți. Ei trebuie să-și „traducă” totuși gândurile, ideile, atitudinile prin mijloace din domeniul artelor. Și atunci o vor face cu ajutorul unor trucuri *din lumea reală*, nu din cea imaginată...

Ca și ei, și noi ne vom folosi de elementele de limbaj ca de niște unelte. **Ele sunt mijloacele noastre de comunicare și de proiectare a visului din minte!** Aceasta este cea mai corectă definiție!



Despre ce povestim astăzi

Tehnica pe care v-o propun pentru a experimenta punctele, liniile și petele vă va aduce, știu, un zâmbet: vom face desene pe asfalt! Sau pe alt suport aspru.

Vom lucra cu creta, în aer liber, pentru a simți vibrația suportului poros atunci când trasăm contururi, punctăm sau hașurăm și pentru a ne simți aproape copilăria, acum invadată de prea multă tehnologie. Și, dacă este vreme ploioasă, nu renunțăm: tema se poate realiza cu succes și pe hârtie abrazivă (numită și *șmirghel*, ea se găsește în garajul tatei sau în magazinele cu materiale de construcții). Să îndrăznim! Creta sau pastelurile cretate ne vor dăruia la final un surâs catifelat.

Sfaturi pentru tine

- Ai grijă să nu insiști să parcurgi cu degetele suprafața rugoasă a hârtiei abrazive, întâlnirea poate fi dură pentru pielea ta fină.
- Alege culori care se armonizează între ele, fie strălucitoare, fie pastelate.
- Apasă cu fermitate și siguranță pe cretă sau pe bucățița de pastel și fii atent să nu suflă peste pudra colorată intens, că se împrăștiie ușor. Dacă dorești să păstrezi desenul, va trebui pulverizat peste el cu un strat de fixativ.

Nu uita!

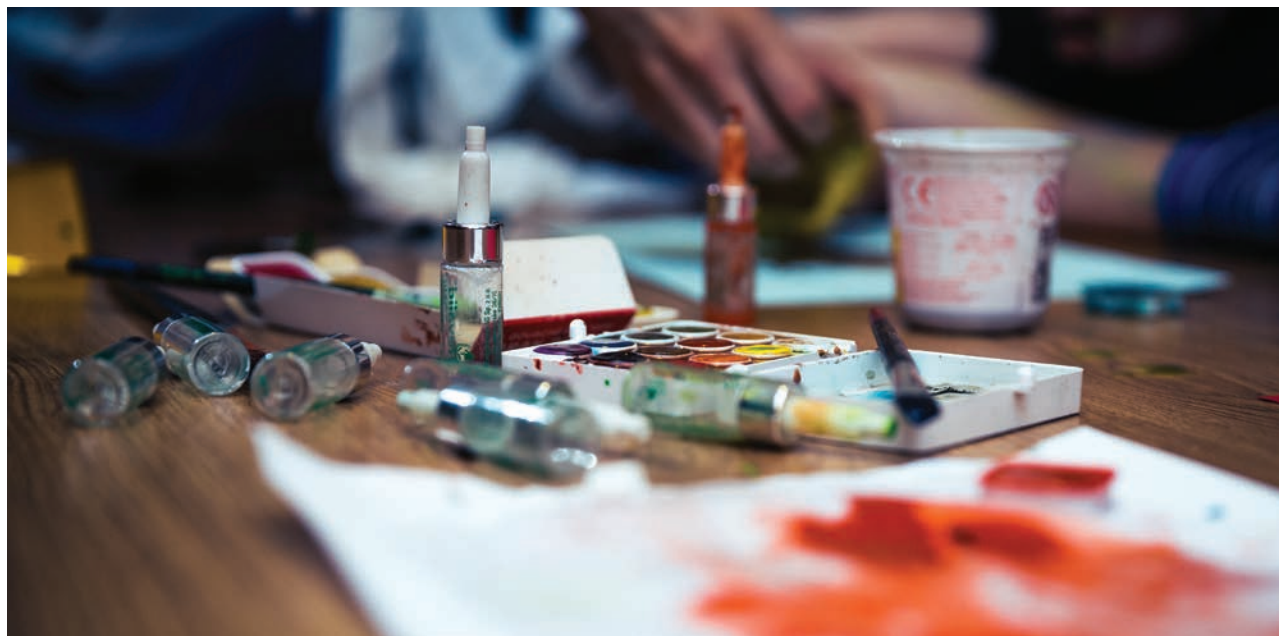
Odată ce ne ajută să lansăm ideile din imaginație în planul care se poate mângâia și pipăi al realității, **Arta** este un fel de tobogan! Tu, ca artist, vei putea să construiești și să șlefuești permanent legătura dintre cele două lumi, cea de sus și cea de jos. Este ca într-un parc de distracții!





Exprim ceea ce simt

1.4. Explorarea expresiei plastice



Hai mai aproape!

Linia, punctul și pata de culoare, elementele limbajului artiștilor plastici, nu doar construiesc imagini. Pentru că relaționează între ele, reușesc să creeze asocieri de idei și dialoguri tăcute pe foaia de hârtie. Ele ne influențează starea atunci când privim o operă de artă, ne descoperă trăirea frumosului. Aceasta este *expresivitatea*...

Atenție, avem o nouă provocare...

Puterea de convingere a unui astfel de element de limbaj depinde și de comunicarea acestuia cu alte elemente (detalii) din lucrare. Când dialogul lor vizual este reușit, vom spune despre compoziție că **este expresivă**, adică grăitoare. La fel cum chipul cuiva care vrea să convingă are o forță mai mare prin mimică și atitudine, la fel și o operă de artă va avea întotdeauna o expresie.

Să experimentăm

Să abordăm o tehnică grafică interesantă utilizând instrumente ușor de procurat din natură: **pana** sau **bețișorul**. Acestea au fost timp de mii de ani la îndemâna artiștilor sau a celor care scriau ori socoteau.

Penița atașată unui toc, stiloul și pixul au apărut abia în zilele noastre. Vârful ascuțit reține lichidul colorat (tuș sau cerneală) și îl așterne pe foaie, permițându-i intensități și grosimi diferite. Din acest motiv, această tehnică grafică este foarte *expresivă*, dezvăluind măiestria, sensibilitatea și originalitatea autorului.

Despre ce povestim astăzi

Pornind de la mimica umană, explorată în întâlnirile noastre cu fotografiile (din capitolul anterior), vom încerca să redăm de data aceasta starea sau expresia prin desen.

Vom realiza portretul unui prieten folosind tușuri și cerneluri. Vom încerca să descoperim asemănări și deosebiri între exprimarea în limbaj fotografic și limbajul artelor plastice, pe aceeași temă a portretului care vorbește despre stări și sentimente.

Ca graficieni avem alături de noi un truc simpatic: **linia modulată**. Ne mai amintim de ea, nu-i așa? Plimbați pe suprafața hârtiei instrumentul folosit când mai fin sau tremurat, abia vizibil, când mai hotărât, mai apăsat.

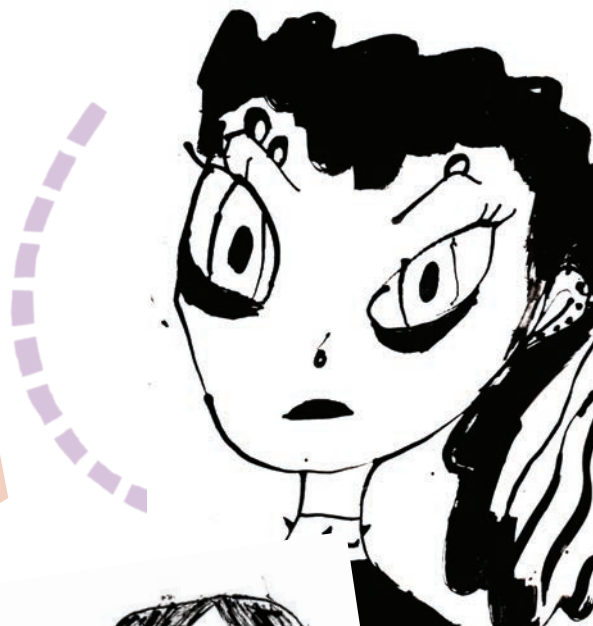
Puteți relua unele linii, dublându-le în mod intenționat. La fel vom proceda cu punctele.

Împreună reușim

Formăm echipe de câte doi și timp de câte un minut pozăm colegului într-o atitudine care să sugereze o stare sufletească: fericire, visare, surpriză, izbândă, relaxare, neîncredere, îngrijorare, nemulțumire, uimire... Observăm detaliile feței și poziția lor în funcție de atitudinea mimată.

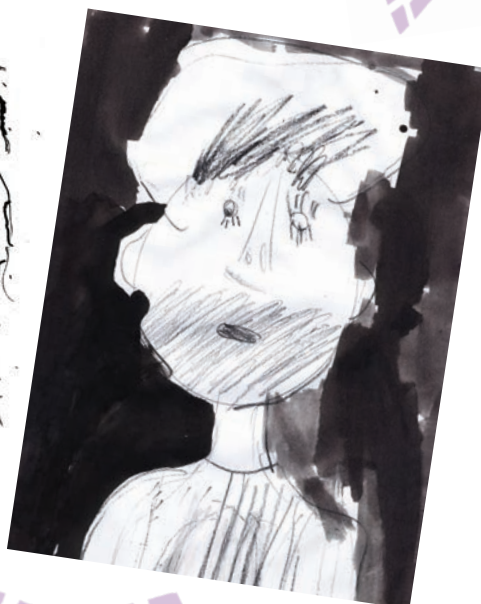
Galerie de idei

După ce am schițat ovalul capului, așezăm la locul potrivit, și în poziția cea mai sugestivă, toate elementele feței: ochii (expresivi, cu iris și pupilă), pleoapele, genele, sprâncenele, nasul, buzele, urechile, apoi coafura și alte amănunte care vi se par importante și care redau caracterul prietenului portretizat.



Sfaturi pentru tine

- Fii atent la amănuntele care compun portretul! Urmărește forma și poziția ochilor, a pleoapelor, a gurii, a sprâncenelor...
- Atunci când starea se schimbă, unele linii devin, din orizontale, oblice (cum ar fi sprâncenele, colțurile buzelor care urcă atunci când zâmbim sau coboară când suntem triști).
- Când suntem relaxați sau visători, ochii sunt întredeschiși. Într-o stare încordată, ochii se încruntă, la uimire sau surpriză ei se deschid puternic etc.
- Realizați o expoziție cu acest portofoliu al clasei!



Jocul deschis pe închis

1.5. Linia și punctul obținute „în negativ”. Decolorarea



Hai mai aproape!

Până acum am fost obișnuiți să intervenim cu tușe curajoase, care formau un contrast (adică o diferență importantă) de intensitate cu albul suportului. Dar ce se întâmplă pe suprafața foi de hârtie dacă punctele și liniile pe care le așezăm au un impact invers, adică sunt mai deschise decât fundalul?

Atenție, avem o nouă provocare...

Putem lucra cu tușă deschisă pe închis! Efectul este impresionant, atmosfera pare desprinsă din vis. Care este secretul?

Să experimentăm

Acest lucru este posibil fie utilizând pigmenți deschși consistenți, cu putere de acoperire mare, astfel încât urmele lor să nu fie înghițite de suport, fie recurgând la un experiment foarte interesant: putem **decolora** chiar materialul suportului.

Deci, avem nevoie de înălbitor și de un pigment care cedează acestui înălbitor, de exemplu cerneala albastră de stilou.

Întrebăm, cercetăm

Cum procedăm? Mai întâi pictăm foaia de bloc de desen cu cerneală albastră din călimară (folosim pentru împrăștierea ei pensulă sau burete). O lăsăm să se usuce și facem un test într-un colț, să vedem dacă rezistă sau se albește la contactul cu substanța pe care o vom folosi pentru decolorare.

Acest lichid interacționează cu pigmentul din cerneală, se luptă cu el (vă spun în secret că este o luptă *chimică*), iar în cele din urmă înălbitorul învinge culoarea și lasă urme albe acolo unde a fost aplicat. În rest, cerneala triumfă mai departe...



Știi că...

Avem mai multe variante pentru a procura lichidul miraculos. El se găsește în rechizitele unui școlar și poartă numele de creion-corector (sau Pic).

În gospodărie îl găsim în recipientul cu înălbitor de rufe sau gel pentru curățat obiectele sanitare și faianța (în acest caz ne trebuie o singură picătură de pipetă și se va dilua cu apă).

În trusa de medicamente se întâlnește adesea sub forma unor pastile dezinfectante de cloramină (pe care le vom atinge, cu foarte mare grijă, doar cu vârful pensulei încărcate de apă).

Sfaturi pentru tine

Substanța de bază este aceeași, miroase puternic a clor și este absolut interzis să o gustăm sau să o apropiem de ochi. Din acest motiv, această activitate este bine să fie întotdeauna supravegheată de un adult.

Dacă nu avem creion corector, putem utiliza ca instrument de scris o pensulă subțire și fermă sau bețișoare de urechi, cele cu vârf rotund de bumbac.

Să reținem

În desen sau pictură, punctul este rezultatul întâlnirii simple a unui instrument (creion, peniță, cărbune, pastel, pensulă, cretă, bețișor, vârful degetului) cu suportul pe care lucrăm. Din acest motiv, în artă mărimea și aspectul punctului variază în funcție de această amprentă.

De asemenea, grosimea unei linii este determinată de urma pe care o lasă instrumentul când alunecă pe hârtie. Cu cât instrumentul are o amprentă mai deosebită, cu atât lucrarea va fi mai expresivă și mai spectaculoasă.

Despre ce povestim astăzi

Compoziția va ilustra un loc minunat în care ne-ar plăcea să ne proiectăm. Putem desena cadrul, peisajul, încăperea sau chiar pe noi înșine făcând ceva la care visăm. Subiectul este *Unde aș vrea să fiu acum*.

Ne putem imagina în aer liber (admirând frumusețile naturii), în excursie (vizitând monumente istorice și muzee), într-o sală de spectacol (vizionând un film, ascultând un concert, contemplând o seară de balet sau evoluând noi înșine pe scenă), într-o călătorie exotică.

Așadar, este important

Când trecem la lucru pe hârtie, vom avea în vedere cele mai importante reguli ale unei creații plastice: **paginarea** (avem grijă ca personajul sau elementul principal să fie mare și așezat pe centru, apoi urmărim să nu ne iasă din pagină vreun element important) și **compoziția**. Aceasta presupune dispunerea creativă, dialogul celor trei elemente de limbaj plastic amintite și, de asemenea, să avem un centru de interes, astfel încât privitorul să înțeleagă intenția lucrării noastre.



Să aducem bucuria în creația noastră

1.6. Texturarea ludică a pastei de culoare prin zgâriere spontană/ zgrăfitare



Hai mai aproape!

Dialogul instrumentelor cu suporturile poate continua într-o rundă nouă! Astăzi vom încerca să simțim relieful pastei de culoare pe care o putem răscoli, zgâria și frământa.

Atenție, avem o nouă provocare...

Am remarcat până acum că fiecare tip de pigment are însușirile sale, în funcție de materialul în care este amestecat, astfel încât să devină folositor artistului: guașele sunt vâscoase, cernelurile sunt transparente și fluide, cariocile sunt alunecoase și suave, cărbunele este uscat și catifelat, acuarela este lipicioasă și lucioasă, tempera este mată, pastelurile și creta ne amintesc de o pulbere delicată... Noi ne putem folosi de aceste proprietăți și le putem manevra în folosul nostru, astfel încât creațiile pe care le realizăm să capete un plus de expresivitate.

Să experimentăm

Vom cerceta efectele pe care putem să le obținem eliberând pe un suport culorile ce se găsesc sub formă de pastă! Această activitate se aseamănă oarecum cu încântarea simțită când te joci sau alergi prin nisip! Pentru că pasta colorată (de tempera, acril sau guașe) turnată din belșug, cu bidineaua sau lingura, poate fi adunată, împrăștiată, frământată și supusă.



Întrebăm, cercetăm

Este permis să facem așa ceva? Sigur că da, în artă nu există soluții greșite! Dacă întâlnirea cu materialul ți-a produs bucurie sau un sentiment de libertate, lucrul în sine deja a devenit mai important decât produsul final al muncii tale.

Intră în joc!

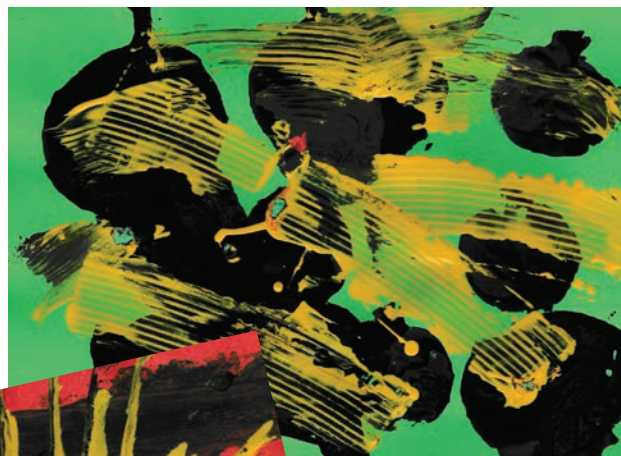
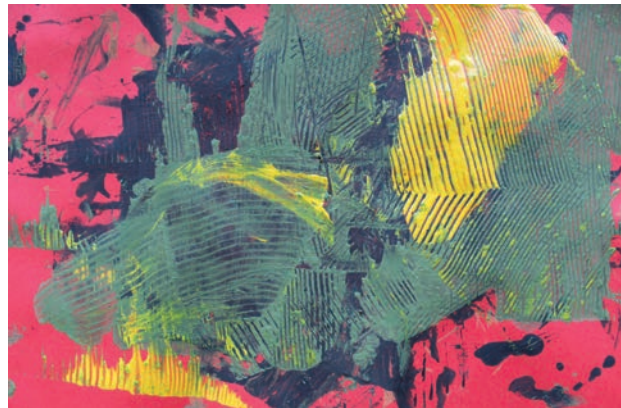
Să adunăm mai întâi o colecție de unelte cu care să putem interveni în pasta colorată! Ne va fi de folos orice instrument din casă care lasă urme, care poate fărâmița, amesteca sau zgâria: linguri, furculițe, tel, spatule, tocător, piepteni, șuruburi, sârmulițe.

În librării există și instrumente simpatice din lemn, burete sau cauciuc, utile, de asemenea, pentru a lăsa urme în culoarea păstoasă. Putem face acest lucru și cu codița pensulei sau cu creionul (cu partea sa neascuțită sau unde are guma).



Galerie de idei

Jocul ne permite să intervenim cu mișcări spontane, ordonate sau dezordonate, asupra straturilor de pastă, fără să ne propunem să desenăm ceva anume. Principalul scop este explorarea posibilităților noastre de a modifica în sens creativ aspectul unei pete de culoare. Acest procedeu este numit în artă **texturare**. Asta pentru că, după intervenția noastră, pata va avea o textură, un relief, care după uscare se va putea simți la pipăit.



Unitatea 2

Lumină și întuneric

Amestecuri cromatice și acromatice

Ghici unde sunt!

2.1. Observarea elementelor de limbaj plastic în natură și în compoziții plastice



Hai mai aproape!

Fiecare nouă zi este o călătorie din care adunăm comoara experienței. Cu condiția să fim mereu *atenți*.



Atenție, avem o nouă provocare...

Învățăm ceva nou chiar și atunci când ne jucăm. Trebuie doar să ne obișnuim să urmăm regulile jocului. De asemenea, învățăm și când ne odihnim, numai să încercăm să ascultăm liniștea. Sau când visăm cu ochii deschiși, atunci exersăm cel mai mult deoarece construim ceva folosind imagini create de noi...

Ne imaginăm, discutăm

Hai să ne jucăm *Eu văd!*

1. Observăm împrejurimile.
2. Fiecare copil, pe rând, își alege un obiect și le oferă câteva indicii celorlalți despre cum arată.
3. Copiii din grup încearcă să-l ghicească, iar când reușesc spun: *Eu văd!*, apoi indică obiectul.

Vă propun să-l jucați cât mai des, mai ales în momentele de relaxare, și chiar urmând reguli noi. De exemplu, folosindu-vă de imaginație.

Încercați să vă provocați prietenii cu întrebări neobișnuite, chiar dacă vă întâlniți în spații familiare: în curtea școlii sau în clasă.

Intră în joc!

Ne vom reaminti și vom exersa cunoștințele legate de elementele de limbaj vizual!

Vom juca *Eu văd...* aplicând o regulă suplimentară: unul dintre indicii trebuie să fie modul în care obiectul, planta sau vietatea pe care dorim să o descriem este împodobită cu **puncte**, **dungi** sau **pete** de dimensiuni diferite.

Împreună reușim!

După ce epuizăm subiectele din jurul nostru sau pe cele observate pe fereastră, trecem la nivelul doi al jocului: închidem ochii câteva momente și ne închipuim alte vietăți și peisaje.

Ne putem imagina că ne aflăm pe un câmp, în curtea bunicilor, în junglă, pe un vârf de munte, în deșert, ba chiar sub apă sau la Polul Nord.



Așadar, este important

Uitându-ne cu atenție, ne vom da seama că în natură nu există nicio formă și nicio vietate care să nu aibă un desen cât de mic sub formă de:

- **puncte** mai mici sau mai mari – stropii albi de pe spinarea puului de căprioară, penele bibilicilor, solzii peștilor sau ai reptilelor;
- **linii-dungi** – tigri, zebre, pisici târcate, pui de porc mistreț, unele antilope;
- **pete** (mai colorate sau mai pale) – anumite rase de căței și pisici, ponei, girafe, păsări tropicale, pești exotici.

Să experimentăm

Hai să ne gândim la animalul nostru preferat, la o floare care ne place foarte mult, la un copac sau la un peisaj.

Le descriem pornind de la prezentarea mediului în care trăiesc sau se găsesc și de la elementele de limbaj plastic care le definesc aspectul, iar colegii... ghicesc.

După ce am efectuat această *încălzire*, putem trece la o nouă încercare nouă: vietatea sau planta la care ne-am gândit va fi schițată într-o compoziție ce poate fi admirată!

Putem desena sau picta, putem folosi creion sau culoare, totul depinde de decorul pe care vrem să îl punem în evidență.

Sfaturi pentru tine

Subiectul ales poate avea și o culoare unică, precum o pată uriașă. Dar dacă ne gândim mai bine sau dacă ne uităm cu atenție, vom observa că există cu siguranță și niște detalii-puncte sau detalii-linii.

Studiind firele de păr din blana albă a ursului-polar, vei observa că aceasta poate fi împărțită în elemente mici.

Pielea gri a elefantului are o mulțime de cute pe care le putem evidenția desenând cu grafit sau tamponând culoarea cu ajutorul unei hârtii șifonate...

Ariciul maroniu are o mulțime de linii-țepi, iar calul are nenumărate șuvițe în coama sa.



Galerie de idei

După ce am realizat tabloul, este rândul colegilor să-l analizeze și să ne spună ce elemente „văd” că ne împodobesc sau că ar trebui să fie adăugate personajului / peisajului ales de noi.



Amintiri din curcubeu

2.2. Recapitulare despre spectrul culorilor. Compunem și descompunem lumina



Fotografie - Sorin Onișor

Hai mai aproape!

Se știe că pentru a percepe forme și culori avem nevoie de o parte a corpului care *observă* tot ce există în jurul nostru și apoi trimite informațiile la creier. În cazul luminii și al culorilor, acesta este **ochiul**. Îl putem numi *receptor*, pentru că el este cel care primește (*recepționează*) date de la mediul înconjurător.

Știm din anii trecuți că toate culorile pe care le poate înregistra ochiul uman formează **spectrul cromatic** (adică spectru *al culorilor*). Altfel, cuvântul „spectru”, la modul general, se traduce într-un fel de *evantai* de posibilități.

Atenție. avem o nouă provocare...

Să ne reamintim de magicul *evantai* colorat! Cel mai adesea recunoaștem dispunerea tuturor culorilor atunci când apare **curcubeul**.

Este vorba despre un fenomen natural care are la bază desfacerea luminii albe în mai multe culori. Acest lucru este posibil în anumite condiții.

Să reținem

Descompunerea luminii albe are loc datorită interpunerii în calea razelor a unui fel de filtru: un geam sau un ecran incolor.

Acesta poate fi format și dintr-o perdea de picături de apă din atmosferă – astfel apare curcubeul uriaș după ploaie sau în preajma râurilor și a cascadelelor.

Intră în joc!

Putem observa spectrul culorilor la scară mai mică sau îl putem crea cu ușurință și noi înșine! Cum putem crea un curcubeu *de laborator*?! Simplu, folosind un alt fragment incolor găsit în natură sau meșterit de către om – un cristal, un pahar, un ciob sau o mărgică de sticlă sau plastic, o *prismă*, o mică piramidă sau o altă formă geometrică în spațiu –, prin care lumina trece nestingherită.

Uneori, curcubeie minuscule se formează în locuința noastră, pe perete sau pe pervazul ferestrei, atunci când razele trec prin geam într-un anumit unghi.

Așadar, este important

Lumina albă conține toate culorile spectrului și se poate desface în aceste culori. Putem concludiona faptul că ele, culorile, **o compun**.

Dacă vrem să urmărim acest fenomen, interpunem în calea curcubeului provocat de prismă o *lentilă* și vom observa că toate culorile... intră la loc, refac raza de lumină de la început.

Este un joc, la fel ca la matematică: un număr se descompune, apoi fragmentele lui mici, dacă le adunăm, îl pot compune la loc, exact cât era.



Să experimentăm

Am avea mare nevoie de un astfel de obiect, care descompune lumina, în sala de clasă! Să-l folosim, dar putem folosi și colecția de mărgelile și cioburi adunată, pentru a ne juca cu lumina și să începem prin a ne nota descoperirile.

Cu ajutorul prisme vom înțelege că lumina albă este, de fapt, un amestec al tuturor culorilor – **roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo, violet** – și al trecerilor fine dintre ele. *Prisma* desface raza de lumină care trece prin ea ca pe o codiță împletită.

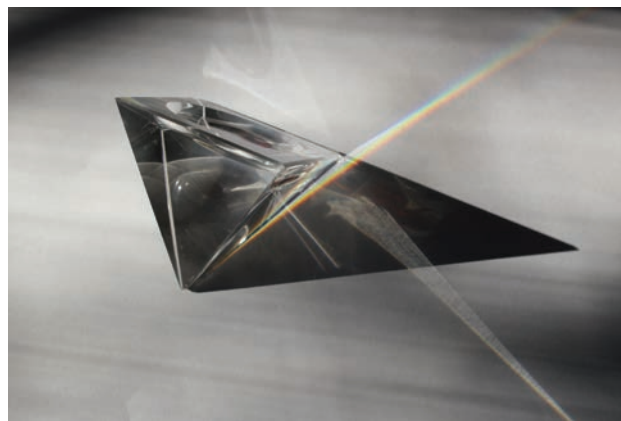
Împreună reușim!

Dacă punem în calea luminii o coală albă, curcubeul ivit se va așeza cuminte pe ea și vom putea să-l cercetăm.

Vă sfătuiesc să creați de mai multe ori curcubeul, în locuri, prin metode și în condiții diferite. Notați mereu ordinea în care sunt dispuse culorile. Comparați-le. Ați remarcat că este mereu aceeași ordine?

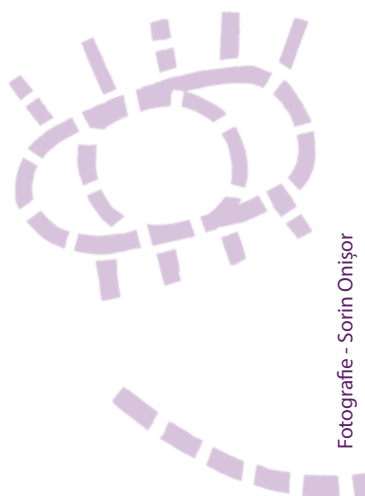
Lumina se desparte în culori, iar ele se aliniază una lângă alta în ordinea enumerată mai devreme.

Dacă v-ați convins, pictați și voi un peisaj după ploaie unde răsare curcubeul!



O lume gri

2.3. Amestecuri acromatice. Griurile nonculorilor/griuri valorice



Fotografie - Sorin Onișor



Hai mai aproape!

Am aflat data trecută cum se petrece fenomenul fizic al compunerii și descompunerii unui mănunchi de lumină. Am concluzionat că lumina albă este o prezență extraordinară, simultană, a tuturor culorilor (**roșu, oranj, galben, verde, albastru, indigo, violet**) și a combinațiilor posibile dintre ele.



Atenție. avem o nouă provocare...

Din acest motiv, chiar dacă veți fi contrariați, **ALBUL nu este considerat a fi o culoare! Și nici NEGRUL.**

Albul este izvorul tuturor culorilor, suma lor! Imaginați-vă lumina albă ca pe o mamă care are mai mulți copii-culori. Chiar dacă *seamănă* cu copiii ei, ea va fi mereu *mama*. Nu poate să se *numească* tot copil. Deci, nu îi vom spune *culoare*.

Iar negrul apare când... alungi lumina. Nici el nu este vreuna dintre culori. **Negrul reprezintă lipsa lor totală.** Să ne imaginăm că suntem într-o cameră fără ferestre, vopsită în culori foarte puternice. Intrăm în cameră, închidem ușa și stingem becul. Se face întuneric complet. Deși în acel spațiu ar putea fi percepute o mulțime de culori, noi nu le vedem. Vedem doar negru, nu-i așa?

Fără participarea luminii, nu ne bucurăm de nicio culoare. Negrul nu este o culoare, ci (într-o traducere corectă) un semn că „toate culorile au plecat”.

Să reținem

Nu uitați, expresiile „culoare albă” și „culoare neagră” sunt incorecte.

În artă, vom numi ALBUL și NEGRUL altfel: **non-culori**. Altfel spus, ne-culori. Bineînțeles că există pigmenți care să-i redea. Vom găsi mereu în trusa de tempera un tub cu alb de titan și unul cu negru de fum, pentru a picta cu ele.

Să experimentăm

Din combinațiile albului cu negrul obținem **nenumărate feluri de GRI** (pe care îl vom numi **gri valoric**), mai închis sau mai deschis în funcție de cantitatea în care adăugăm cele două componente.

Pentru a înțelege mai bine, răsfoiește ziare, reviste ce conțin poze alb-negru. De asemenea, te poți uita prin albumele bunicilor tăi. Acestea sunt pline de poze alb-negru.





Despre ce povestim astăzi

Treptele gradate dintre alb și negru, adică intensitățile diferite de gri, se mai numesc **valori ale griului**. Ele se pot așeza pe foaia de hârtie în diferite moduri:

- **hașură** (folosind creionul, grafitul, cărbunele, penița cu tuș) – apăsând mai ușor sau mai ferm, revenind și suprapunând, așezând mai des sau mai rar urmele lăsate de instrument (tehnică numită, de la valorile griului, *valorație*);
- **cerneală, tuș, acuarelă** etc. **diluate cu apă progresiv**, soluție aplicată cu pensula, buretele sau cu alt instrument care se poate îmbiba (tehnică numită *laviu*);
- **pastă de culoare** precum tempera, guașe, acril, ulei de paletă etc., în care albul sau negrul din tub se combină în cantități diferite.

La acestea puteți adăuga alte idei creative, cum ar fi: stropire cu spray de cerneală de aproape sau de departe cu reveniri, ori suprapuneri de foițe de hârtie albe și negre de grosimi diferite – atunci când facem un colaj etc.

Să ne ordonăm descoperirile

Ați observat că un gri cu cât conține mai mult alb ni se pare mai **deschis** și cu cât are mai mult negru în el, pare mai **închis**. Distanța de luminozitate dintre alb și negru reprezintă diferența (numită și **contrast**) maximă de deschis-închis sesizată de ochiul nostru. Aceasta pentru că albul și negrul funcționează ca doi poli: unul este inversul celuilalt. Diferența uriașă de închis-deschis este dintotdeauna folosită de artiști în operele lor.

Galerie de idei

Să ne gândim că trebuie să explorăm un spațiu al non-culorii: adâncul de nepătruns al oceanelor sau întunericul pădurii! Acolo unde, deși trăiesc vietăți pline de culoare, deoarece lumina nu pătrunde, cercetătorii și fotografiile nu reușesc să le surprindă decât cu mare greutate, adesea doar alb-negru.

Subiectul tabloului nostru va fi:

- *Poză alb-negru. Peisaj închipuit din adâncul oceanului* – cu scafandri și submarine printre alge, corali, anemone, pești, meduze, caracatițe, scoici, crustacee și chiar vietăți fantastice pe care ni le imaginăm;
- sau
- *Călătorie în mijlocul pădurii* – plină de întâmplări uimitoare și întâlniri cu vietăți misterioase.

Regine și prințese în familia regală a Luminii

2.4. Clasificarea culorilor după poziția lor pe cercul cromatic

- A. Culorile principale (primare)
B. Culorile secundare (binare)

Hai mai aproape!

Cu toții cunoaștem numele culorilor pe care le putem observa în curcubeu. Începând cu **roșu, oranj, galben** și continuând cu **verde, albastru, indigo, violet**.

Însă paleta este infinită din cauza tuturor amestecurilor posibile dintre ele. Oamenii au fost nevoiți să le dea acestor combinații denumiri noi, din ce în ce mai creative.

Atenție, avem o nouă provocare...

Culorile sunt catalogate după anumite principii, deoarece s-au notat diferențe între unele și altele, care țin de **locul** lor în curcubeu.

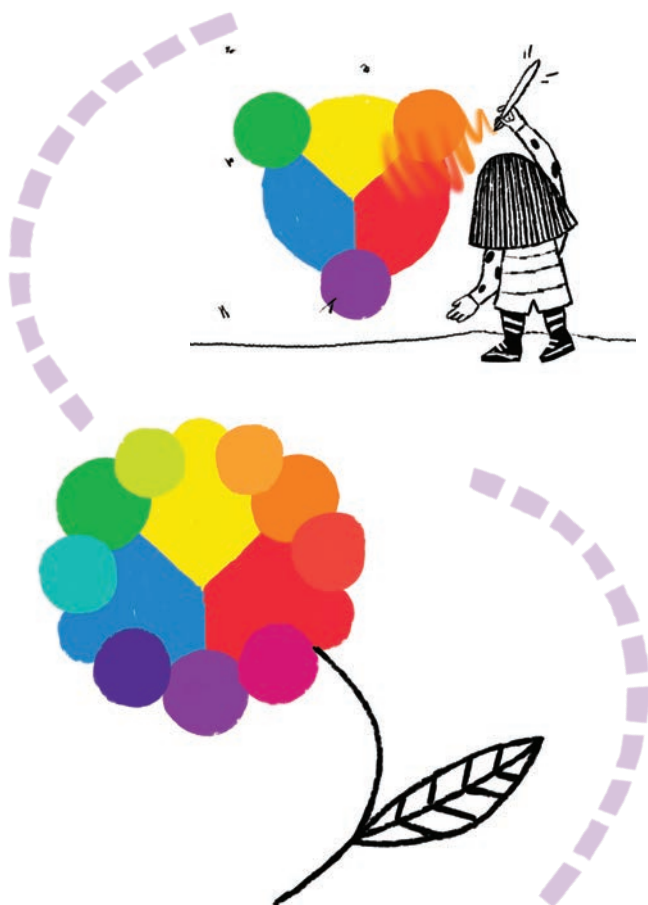
Ne amintim

Am aflat în anii anteriori că unele culori sunt rezultatul unui amestec, spre deosebire de culorile pure, de bază. Astfel, s-a descoperit că doar trei culori din curcubeu nu se pot forma *combinându-se*.

Ele sunt trei puncte de *primă* însemnătate: **roșu, galben și albastru**. Toate celelalte (infinitele de culori văzută sau doar imaginată) sunt rezultatul îmbinării acestora trei! Fără oricare dintre ele, curcubeul nu s-ar putea forma, nu în totalitate.

Datorită importanței lor prime, noi le numim **CULORI PRIMARE** (sau **PRINCIPALE**).





Să reținem

Prin urmare, putem spune că și fără contribuția celorlalte amestecuri, *culorile principale pot compune singure lumina albă*. Așadar, ocupă locul întâi în ierarhia culorilor. Un fel de regi în imperiul Luminii-Împărat.

Ne imaginăm, discutăm

Când cele trei culori principale se întâlnesc în curcubeu, granița dintre ele nu este o linie despărțitoare, rigidă, care să le țină pe fiecare în făgașul ei. Pentru că sunt compuse din... lumină, când se întâlnesc, ele se întrepătrund! De exemplu, între roșu și galben se va forma zona *oranj*; între galben și albastru, zona *verde*; între roșu și albastru, zona *violet*.

Așadar, este important

Aceste noi apariții – **oranj, verde și violet** – sunt numite **CULORI BINARE** (sau **SECUNDARE**). *Bi* înseamnă „doi”, „a doua”, „al doilea”. *A secunda* înseamnă „a urma după...”. Culorile secundare ocupă locul *doi* pe podium. Adică, sunt un fel de prinți, fii de regi și regine!

Intră în joc!

Creați o compoziție pe care să o pictați folosind minimum o culoare principală și minimum două culori secundare. Subiectul este *Cel mai drag prieten al meu*.

Știi că...

- Cercetătorii culorilor au reprezentat grafic toată această familie printr-o convenție (adică înțelegere între specialiști), sub forma unui cerc numit **cercul culorilor** sau **cercul cromatic**.
- Cercul cromatic pornește de la triunghiul cromatic al celor trei culori principale cu care v-ați întâlnit în primii ani de școală.
- Acesta a fost dezvoltat și astfel observăm amestecuri și mai fine! Pe cele de gradul trei! Pentru că la întâlnirea unei culori principale cu o culoare secundară apar alte variațiuni ale culorii. Veți afla imediat!
- Putem reține că orice combinație care conține culori din curcubeu (în orice proporție) se numește științific **amestec cromatic**.

Baroni și marchizi la palatul culorilor

2.5. Amestecuri cromatice: nuanțe, griuri colorate, griul neutru



A. Culorile care se formează la întâlnirea culorilor principale cu cele secundare și sunt alături pe cercul cromatic: **nuanțele**

B. Amestecurile obținute din culori care nu sunt vecine, ci sunt opuse ca poziție pe cercul cromatic: **griurile colorate**

Hai mai aproape!

A. Nuanțele

Ați observat că în lecția trecută am folosit pentru culorile secundare expresia zona de *oranj*, *verde*, *violet*. De ce? Păi nu ne putem hotărî care dintre ele este culoarea oficială. (În artă se utilizează forma de plural pentru nuanțe: *verzuri*, *oranjuri*, *violeturi*.)

Atenție, avem o nouă provocare...

Dar putem sistematiza ceea ce vedem... Încercați să urmăriți cu degetul pe cercul cromatic, între **albastru** și **galben** (culorile principale care dau naștere verdelui). În mulțimea de variante de verde, există:

1. verde mai apropiat de albastru, mai mult albastru – le vom numi **albastru-verde**;
2. urmează imediat unele mai îndepărtate de albastru, mai mult verzi – ele sunt din categoria **verde-albastru**;
3. mai departe observăm un **verde-galben** (pentru că ne-am apropiat de galben);
4. un **galben-verde** (la granița cu galbenul, acesta va fi mai puternic).

Să reținem

1. Așadar, „copiii” familiei *Verde* primesc nume în funcție de cât de aproape se află de unul dintre părinții lor pe cercul cromatic.
2. La fel se va întâmpla în cazul familiei *Oranj*. Pot fi mai apropiate de galben sau de roșu și se vor numi: **galben-oranj**, **oranj-galben**, **oranj-roșu** și **roșu-oranj**!
3. Pentru familia *Violet*, „copiii” sunt botezați după același principiu: **roșu-violet**, **violet-roșu**, **violet-albastru**, **albastru-violet**.
4. Toate aceste amestecuri, vecine pe curcubeu și pe cercul cromatic, poartă denumirea de **NUANȚE**. Să le valorizăm mereu în compozițiile noastre! Putem vedea astfel de exemple în lucrările copiilor de mai jos.

Știi că...

- Aceste culori sunt rude la a treia generație, iar specialiștii le mai numesc și **culori terțiare** (*terț* înseamnă „al treilea”).



A: nuanțe din gama albastru, verde violet



B: nuanțe din gama galben, oranj, roșu

B. Griurile colorate

Dacă privim cercul cromatic și curcubeul observăm că există multe culori care nu se vor învecina niciodată! Ele se vor întâlni doar pe paleta noastră.



Împreună reușim!

Încercați să numiți culorile care nu se învecinează și să le așezați în perechi. Ce vom descoperi? Exact, ele sunt:

- roșul și verdele
- galbenul și violetul
- albastrul și oranjul.

Acum puneți aceste culori pe paletă și amestecați-le în proporții diferite. Vom obține niște surprize frumoase, pe care artiștii le numesc **griuri colorate**. Utilizați aceste amestecuri în viitoarele voastre desene!



Să ne ordonăm descoperirile

Cele două culori opuse pe cercul cromatic pe care le alegem, în momentul amestecării, se anulează una pe alta într-o măsură mai mică sau mai mare, în funcție de cantitatea folosită. Ceea ce rezultă este o culoare ternă, numită **gri colorat**.

Acesta poate fi mai apropiat de una dintre culori sau de cealaltă. Privind imaginile observăm ceva foarte interesant – întotdeauna griul colorat din centru este identic în toate cele trei scheme ale perechilor de culori opuse.

Aceasta se întâmplă datorită faptului că cele trei culori principale care îl formează se găsesc în acest amestec în proporții egale. Este logic: orice pereche de culori opuse conține o culoare principală și una secundară, care este formată din celelalte două principale. Acest gri are o denumire specială:

GRI NEUTRU.

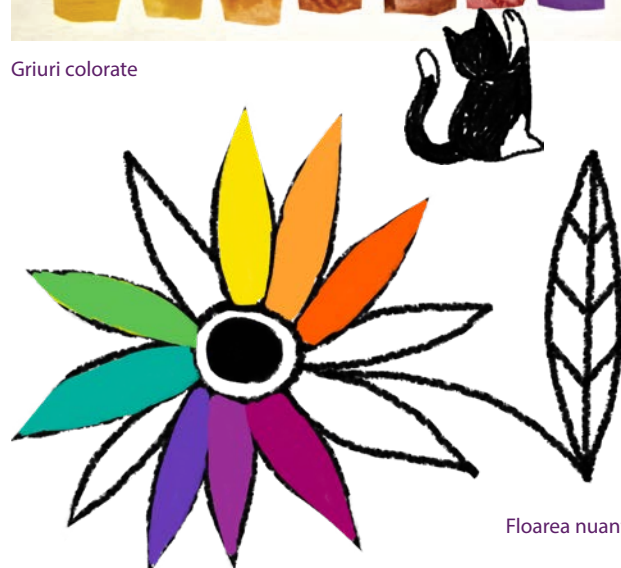


Intră în joc!

În poiana culorilor a venit o furtună și a scuturat petalele florilor. Acestea au căzut în iarbă. Ajut-o pe **floarea nuanțelor** să-și recapete strălucirea. Colorează celelalte petale corespunzător, în așa fel încât amestecurile care lipsesc să fie corect plasate.



Griuri colorate



Floarea nuanțelor

Noapte sau zi

2.6. Închis și deschis. Tonurile



Atenție, avem o nouă provocare...

Astăzi vom vorbi despre **ton**. Este un cuvânt cu mai multe înțelesuri. Oare pe câte dintre ele le cunoașteți?

Ați auzit cumva expresiile „*tonul* vocii”, „*a da tonul*” sau „în *ton* cu moda”?

La finalul acestei întâlniri, cu siguranță veți putea deduce sensul tuturor acestor expresii.

Să reținem

În muzică, **tonul** este un fel de *treaptă*. Imaginați-vă sunetele așezate cuminiți pe o scară, pe care poți să o urci sau să o cobori folosindu-ți vocea sau un instrument muzical.

Despre ce povestim astăzi

Tonul în artele vizuale

Așa cum în muzică, pentru ureche, oricare dintre sunetele cântate la rând reprezintă un nou ton, la fel se întâmplă și în artă, pentru ochi!

Tonurile cu care lucrează plasticienii reprezintă drumul pe care o culoare îl poate parcurge **către deschis / lumină** sau **către închis / întuneric**.

Întrebăm, cercetăm

- Cum urcăm și coborâm treptele culorilor?
- Cu ce diluăm o culoare pentru a obține un ton?



Hai mai aproape!

Ce observi în fotografie? Florile sunt roșii, dar culoarea nu este mereu aceeași. Oare cum se numesc amestecurile care fac ca o culoare să devină mai luminoasă (mai deschisă) sau mai întunecată (mai închisă)?

Ne amintim

Știm de la discuția despre nonculori că suma tuturor culorilor este lumina albă, pe care ne-o putem imagina ca pe o suprafață albă, cum este foaia de hârtie. De asemenea, am reținut că absența luminii ne face să percepem întunericul, pe care ni-l imaginăm ca pe o zonă **neagră**.

Dacă avem pigment (pastă de culoare, cerneală etc.) alb sau negru și îl amestecăm cu altă culoare, în anumite proporții, se va întâmpla ceva. Albul și negrul vor contamina culorile: albul le va *lumina*, iar negrul le va *întuneca*.

Știi că...

- Dacă pictăm pe o foaie albă, pentru a obține o culoare mai închisă putem folosi doar culoarea aleasă și pigment negru.
- Pentru a obține o culoare mai deschisă, nu este nevoie de pigment alb. Este suficient să adăugăm apă, care diluează culoarea, pentru că albul foii transpare. Și invers.
- Pe o foaie neagră nu trebuie să adăugăm decât culoare și pigment alb. Profitând de albul sau negrul foii, vor ieși de asemenea tonuri!
- Aceste treceri, transparente, foarte interesante, sunt numite în artă *laviuri*.

Așadar, este important

Notele din ce în ce mai joase din muzică sunt înlocuite în artă de combinarea cu negru (o non-culoare). Notele din ce în ce mai ridicate au ca similaritate (potrivire) în artă combinarea cu alb.

Iată cum, de exemplu, roșu se contaminează, treptat, cu negru, obținând tonuri întunecate.



Astfel am obținut câteva tonuri (intervale) de roșu, pe cele închise. Ele ne influențează starea sufletească, aducând treptat senzația de grav, de tristețe. Iată cum același roșu de pornire se molipsește, din ce în ce mai mult, cu alb, deschizându-se.



Am obținut încă o categorie de tonuri de roșu, pe cele deschise, care ne produc o stare de bucurie și seninătate.

Nu uita!

La fel ca și nuanțele, tonurile culorilor sunt o infinitate: numărăm atâtea trepte câte poate percepe ochiul nostru.

Dacă ești atent, îți poți imagina și poți picta nu doar tonurile culorilor (*principale și secundare*), ci și tonurile tuturor trecerilor fine dintre acestea (*culori terțiare și nuanțe*)!

Împreună reușim!

Așadar, *nuanțele* obținute de voi pot fi și ele amestecate cu *nonculori*, dând naștere la o infinitate de *tonuri ale nuanțelor*! Reprezentați astfel ce se poate întâmpla în zona roșu-galben:



Încercați acest exercițiu și cu oricare alte culori învecinate: roșu-albastru, albastru galben. Mai întâi creăm banda orizontală, a nuanțelor (cu praguri vizibile), apoi o dezvoltăm pe înălțime:

- în sus, deschizând treptat cu alb;
- în jos, închizând treptat cu negru.



Să creăm o compoziție plastică în care să utilizăm tonuri ale culorilor! Imaginându-ne insecte și alte viețuitoare mărunte, vom picta un tablou cu titlul *Fantastica lume de sub ieruri*.



Emoții și secrete prietene

2.7. Noțiunile de gamă, nuanțe, tonuri, ritm în muzică și artele vizuale. Artă sincretică



Hai mai aproape!

Și acum, iată câteva asemănări extraordinare...
Nuanțele și tonurile nu sunt doar amestecuri de culoare. Ele se regăsesc și în lumea muzicii!

De exemplu, nuanța în muzică este modul în care un artist interpretează notele muzicale din partitură, cântând un sunet sau o compoziție muzicală mai delicat sau mai în forță.

Și cu tonul este la fel! Pentru ca melodiile să poată fi notate și studiate cu ușurință sau păstrate și transmise în scris, muzicienii din trecut le-au dat nume sunetelor. Cea mai cunoscută dintre notațiile muzicale o are gama do-re-mi-fa-sol-la-si-do...

Tonul este distanța dintre două sunete. Logic, dacă nu sărim pe aceste scări sonore două sau mai multe trepte deodată, sunetele vecine ar trebui să se afle la distanță de *un ton*.

Ne imaginăm, discutăm

Poți înainta, crescător sau descrescător, pe această scară a sunetelor. La fiecare nou pas vei găsi un alt ton, un sunet cu o înălțime diferită. Acesta este de obicei egal depărtat de cel aflat sub el sau deasupra lui. Încercați să cântați, folosind aceeași vocală, pentru a putea simți diferența (amintiți-vă refrenul cântecelului care suna „A-a-a! Acum e toamnă, da... / E-e-e! Plăcută vreme e!” etc.).

Dacă ne gândim la ton ca la un fel de unitate de măsurat distanțele dintre sunete, el reprezintă spațiul auzit dintre două note muzicale aflate una lângă alta: do-re, re-mi, mi-fa, fa-sol și tot așa (urcând), sau sol-fa, fa-mi, mi-re, re-do (coborând).

Știi că...

- Expresia „a da tonul” se referă la faptul că dirijorul unui cor sau al unei orchestre va indica grupului cum anume să înceapă, un *ton* anume.
- Tonul poate reprezenta și sunetul de plecare al unei melodii, treapta exactă de la care pornim. Dirijorul o reamintește tuturor pentru a ușura armonizarea grupului și a indica interpretarea corectă a melodiei.

Galerie de idei

Ascultați un mic concert de pe un CD și încercați în acest timp să pictați.

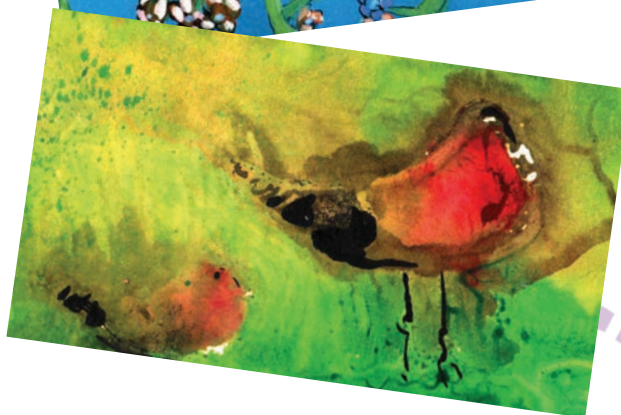
Ambientul oferit de concert, prin **nuanțele sunetelor**, vă va inspira cu siguranță.

Gândiți-vă la zbor, la păsări tropicale, la ciripit... și creați o lucrare artistică folosind **nuanțe și tonuri ale culorilor**.

Ne alegem doar o *gamă*, ca în muzică. De exemplu, o culoare și nuanțele ei pot avea rolul principal (dominant), iar restul vor avea o pondere mai mică. Vom observa că acea dominantă de culoare ne va influența starea de spirit, dispoziția, tot ceea ce simțim.

Subiectul propus spre schițat și pictat, folosindu-ne de fundalul sonor, este: *Păsări. Bucuria din văzduh*.

Vom observa că ritmul muzicii ne va influența și va crea un ritm al ideilor în lucrările noastre de artiști plastici.



Autoevaluare

Scrie în dreptul fiecărei întrebări litera corespunzătoare răspunsului corect.

- ___ 1. Din ce se obține o nuanță?
- ___ 2. Care sunt elementele de limbaj ale plasticienilor?
- ___ 3. Cum obținem cărămiziul-roșcat, care este un ton de roșu?
- ___ 4. Griul neutru este format din amestecul culorilor opuse pe cercul culorilor în cantități egale?
- ___ 5. Din ce se formează griurile colorate?
- ___ 6. Ce fel de culori sunt oranjul și violetul?
- ___ 7. Albul este o culoare?
- ___ 8. Ce putem amesteca pentru a obține verdele deschis?
- ___ 9. Ce fel de culori sunt galbenul și albastrul pe cercul cromatic?
- ___ 10. Amestecul dintre alb și negru este un amestec cromatic?
 - a. Din combinarea unor culori vecine pe curcubeu sau pe cercul cromatic.
 - b. Nu.
 - c. Da.
 - d. Din culori opuse pe cercul culorilor în cantități diverse.
 - e. Punctele, liniile și petele de culoare.
 - f. Nu.
 - g. Culori principale.
 - h. Culori secundare.
 - i. Galben, albastru și alb.
 - j. Roșu și puțin negru.

Pentru fiecare răspuns corect primești câte 1 punct.
Adună punctele obținute. Ce calificativ ai obținut?

Foarte bine: mai mult de 8 puncte.

Bine: între 6 și 8 puncte.

Satisfăcător: între 3 și 5 puncte.

Unitatea 1

Culoarea ne surprinde pe noi sau noi o surprindem pe ea?

Linii, puncte și pete spontane sau elaborate

*Culorile se joacă
de-a v-ați ascunselea*

1.1. Metode de a crea efecte speciale în compozițiile din plan. Monotipie simplă



- A. Sustragerea sforii prin hârtia presată
B. Presarea pastei de culoare între două suporturi

Hai mai aproape!

Dacă până acum noi am fost cei care am condus în dansul cu efectele artistice, am putea experimenta procedee prin care să lăsăm întâmplarea pură să decidă în locul nostru.

Atenție, avem o nouă provocare...

Această experiență va include în creația noastră elementul-surpriză și emoția faptului că nu putem controla în totalitate modul de așezare a lucrurilor. Și a petelor.

Să experimentăm**Activitatea A**

În prima parte a lecției vom asista la nașterea unor linii printr-o metodă amuzantă: presarea sforii îmbibate în culoare.

Cum procedăm? Pregătim o foaie de bloc de desen îndoind-o la jumătate, astfel încât să se deschidă precum o felicitare.

Dintr-un ghem de sfoară absorbantă (de preferat de bumbac) tăiem una sau mai multe bucăți, pe care le vom scufunda în recipiente cu lichid colorat (tempera, guașe, baie de lemn, cerneluri). Apoi încolăcim sfoara, obținând un șerpișor colorat.

Ne imaginăm, discutăm

Ne închipuim că foaia îndoită se aseamănă unui cuib în care trebuie să ascundem șerpișorul colorat din sfoară; și îl așezăm în așa fel încât să încapă. Doar vârful cozii poate să rămână în afară.

Închidem foaia și presăm bine pe toată suprafața, astfel încât să simțim sub palme forma încolăcită a șerpișorului.

În timp ce cu o mână îl ținem captiv sub hârtie, cu cealaltă prindem de vârful cozii și îl forțăm să iasă afară. Lăsăm „vietatea” fericită să evadeze undeva pe masă și deschidem foaia, ca să vedem ce miracol colorat s-a petrecut în cuib... Ei bine, chiar fără să urmărim cu vederea procesul, în tot acest timp s-au creat o mulțime de linii sau pete-surpriză!

Sfaturi pentru tine

Dacă putem ține două sfori deodată și le putem scoate împreună, ca pe hățurile săniuței, vom obține urme asemănătoare celor lăsate de sanie pe zăpadă. Sau altfel de urme surprinzătoare.

Intră în joc!**Activitatea B**

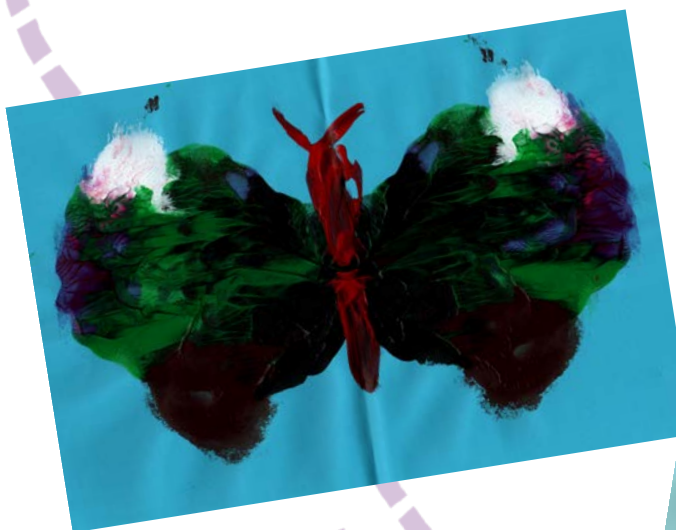
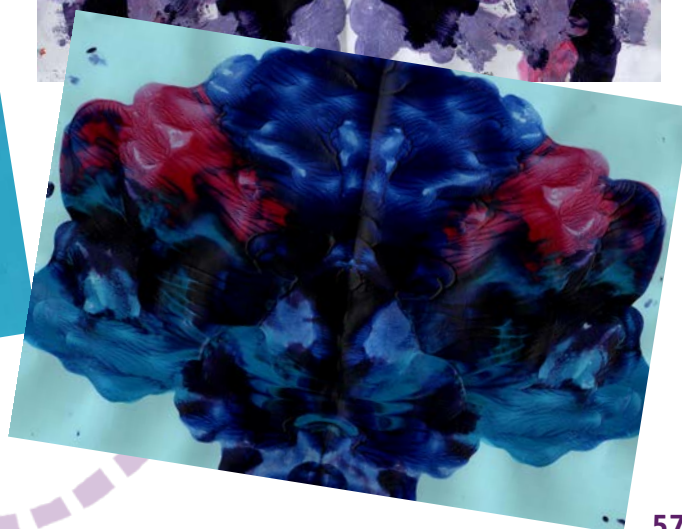
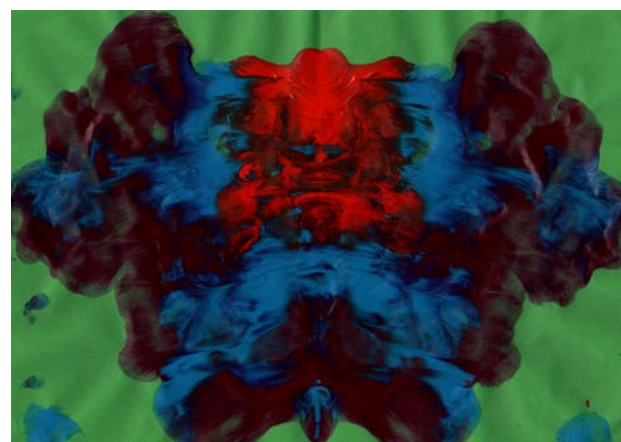
Dacă ne-a plăcut să creăm linii, putem obține în același mod și pete! În cuibul de hârtie putem aranja stropi consistenți de cerneală, pastă vâscoasă sub formă de buline sau dâre groase de diferite culori.

Prin presare, pasta călătorește în zone diferite ale cuibului său, se împrăștie, se întâlnește cu suratele ei și împreună formează amestecuri nemaivăzute! Încercăm să inventăm țurțuri, nămeți, derdeluș și alte pete colorate.

Atunci când tragem de colțurile hârtiei, culoarea se desface creând o textură în relief, asemănătoare elementelor din natură care sunt înghețate.

**Să reținem**

- Deoarece am îndoit hârtia și am presat-o, am permis culorii să se imprime în același fel pe ambele fețe de contact. Imaginea pe care o vedem la sfârșit este precum o oglindire: compoziția din dreapta va fi asemănătoare celei din stânga. Această însușire se numește **simetrie**. Nu o întâlnim doar în artă, ci și în natură și în toate formele de viață.
- Procedeele prin care obținem efecte-surpriză, pentru că nu le putem determina noi în totalitate, se numesc **spontane**, adică se ivesc libere și se transformă, noi neputându-le controla prea mult. Se ivesc oarecum prin hazard.
- Și pentru că dintr-o încercare iese o singură lucrare, specialiștii le încadrează în categoria **monotipii** (adică produc *un-singur-tip*, o singură plăsmuire de acest fel).



Festivalul cascadei de acuarele

1.2. Procedee și tehnici pentru a decora produse estetice și practice: stropire pe suport uscat sau pe suport umed, fuzionarea culorilor



Hai mai aproape!

Între mijloacele de a produce efecte spontane se regăsește și **crearea de puncte prin stropire**. Particulele de lichid colorat ajung pe foaia de hârtie având mărime, formă și intensitate pe care nu putem să le programăm cu strictețe.

Atenție, avem o nouă provocare...

Dacă suntem atenți la lumea din jurul nostru, vom vedea că astfel de imagini compuse dintr-o puzderie de puncte apar adeseori în natură: frunzișul, cerul înstelat, roiul de licurici, bancul de pești sclipitori, poienile de flori...

Vom utiliza această posibilitate de a le reda cu ușurință implicându-ne în două variante ale unui joc al spontaneității.



Activitatea A.

Crearea de puncte prin stropire, pe suport uscat și pe suport umed

Intră în joc!

Vom pregăti un suport de hârtie (alb sau colorat) și diverse instrumente cu care să stropim: pensule de diferite dimensiuni, de la cele fine, la bidinele, perii și periute de dinți, sticlute cu picurător, pipete, recipient cu vaporizator etc.

Mai întâi vom stropi pe hârtia uscată. Vom încerca să dispersăm culoarea cu mișcări ample, de la distanță, prin scuturare, lăsând urme generoase, și mai apoi cu precizie, apropiindu-ne de foaie, încercând să provocăm puncte fine.

Observăm că în acest caz vopseaua umedă aterizată pe suportul uscat își păstrează în general forma și aspectul inițial.



Să experimentăm

În varianta următoare vom încărca de apă suportul de hârtie, pentru a explora ce se întâmplă atunci când stropii de culoare ajung pe suprafața umedă. Ei se vor dispersa, modificându-și marginile înspre câmpul de apă din vecinătate și vor crea un efect dinamic, de șuvoi care se împrăștie.

Folosindu-ne de această descoperire vom crea o compoziție simplă, fără contururi, cu subiectul *Ninsoare de petale, frunze, flori sau fulgi*.

Activitatea B.**Crearea de pete prin fuzionare****Să ne ordonăm descoperirile**

Fuzionarea sau **difuzia** reprezintă întrepătrunderea petelor de culoare, călătoria lor unele înspre altele prin intermediul canalelor de apă. La fel cum am împrăștiat inițial puncte pe foaia umedă, acum vom turna pete de culoare. Efectul este asemănător, petele își topesc marginile și se amestecă spontan.

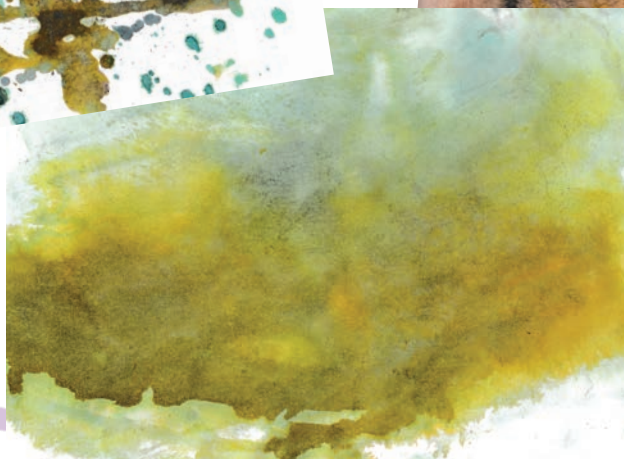
Însă de data aceasta vom dirija tușele de acuară în așa fel încât să obținem contururile diluate, diafane ale unui peisaj.

🦋 Galerie de idei

Avem ca sursă de inspirație o fotografie realizată de un artist. Ziua ploioasă este atât de sensibil surprinsă de aparatul foto, încât pare o pictură...

Și noi putem realiza un astfel de tablou privind ploaia sau peisajul încărcat de apă după ploaie, văzut prin fereastră.

Combinând cele două procedee descoperite astăzi, prin puncte, linii și pete dispersate pe suportul umed, putem crea un peisaj cuceritor.



Deltă și râuri colorate

1.3. Dirijarea petei lichide



Scurgerea liberă a lichidului colorat pe un suport static vertical, cu sau fără efecte de izolare mecanică

Întrebăm, cercetăm

Dacă dorim să obținem modele verticale, încărcăm abundant cu culoare un suport așezat la perete sau pe planșetă. Putem turna cu paharul, storce buretele sau laveta, putem stropi cu recipiente care au picurător (precum tuburile de șampon). Culoarea se va scurge în trasee paralele până la podea, lăsând urme misterioase!

Sfaturi pentru tine

Pentru a fi mai interesant, această activitate se poate îmbogăți printr-o intervenție-surpriză! Anumite zone de pe foaia albă (puncte, linii, pete, contururi) se pot ocroti de jetul colorat cu o peliculă-umbrelă. Tot ceea ce ne trebuie este un material prin care nu trece apa, deci nici cerneala. Există o mulțime de astfel de materiale, numite **impermeabile**. Însă singurul cu care se poate și scrie/desena cu îndemănare este ceara de albine (de la faguri sau lumânările) sau un înlocuitor sintetic al ei, cum ar fi ceara parafină.

Intră în joc!

Să ne facem un plan sau o schiță simplă legată de subiectul ales.

După ce am desenat, trasăm cu ceară peisajul sau figurile dorite, chiar dacă la început nu vom vedea urmele instrumentului alunecos, fiind adesea alb sau galben foarte deschis pe alb.

Stropim, pictăm, picurăm, lăsăm culoarea să se prelingă și așteptăm ca pictura să se usuce!

Vom observa că urmele de ceară răsar albe de sub culoare, pentru că acolo acuarela sau cerneala nu au prins...



Galerie de idei

Subiectul lucrării realizate prin măcar unul dintre aceste procedee este *Fereastra mea* sau *Cântec colorat*. Ca să avem cu adevărat inspirație, putem să refacem spiritul sărbătorii!

Împrumutăm ceara cu care desenăm din candelarele decorative de Crăciun și integrăm întreaga activitate într-un ambient muzical: colindul nostru preferat.

Urmăriți experimentul nostru din varianta digitală, realizat ca o lucrare în echipă pe o planșă de dimensiuni mari. Curaj și spor la desenat!

Știi că...

Ați observat că dacă încercăm să schițăm ceva cu ceară, în momentul în care plouă cu culoare, umbrelele invizibile de ceară o protejează. Această tehnică se numește **izolare**, pentru că izolăm, ferim anumite contururi de la a fi vopsite.



Plouă color!

1.4. Efectele pulverizatorului cu cerneală.
Izolarea mecanică prin interpunerea de structuri naturale. Forme simetrice



Hai mai aproape!

V-a plăcut procedeul de izolare? Hai să încercăm un material izolator nou!

Atenție, avem o nouă provocare...

Poate vă întrebați la ce compoziții creative vom folosi o parte a colecției de frunze presate. Ei bine, plantele ne vor oferi de această dată soluția de izolat culoarea, la fel cum o fac în natură: la adăpostul lor te poți ascunde de ploaie.

Despre ce povestim astăzi

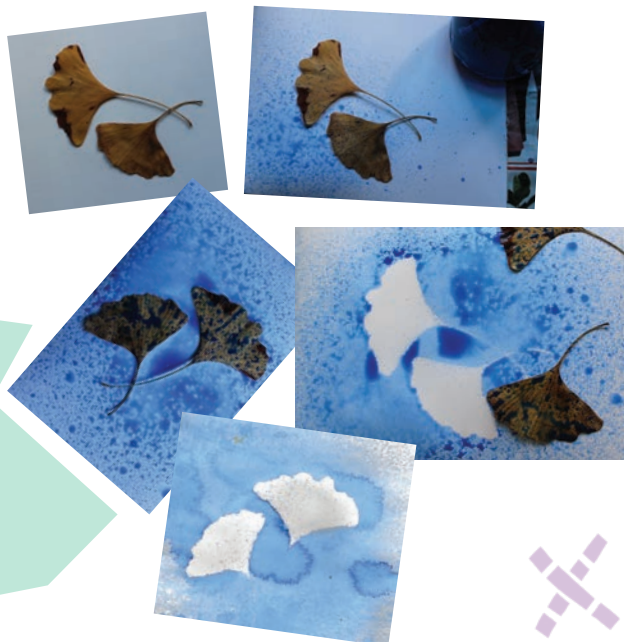
Astăzi vom crea compoziții din rămurele, frunze, muguri. Le așezăm pe foaia de hârtie, cu grijă și cât mai inspirat, și aplicăm culoare, colorant alimentar, tușuri diluate sau cerneală. Apoi ridicăm plantele și vom observa că locul rămas uscat, fără culoare, are exact forma lor. Am obținut o siluetă de tulpină, floare sau frunză în negativ.

Să experimentăm

Vom încerca în acest scop o metodă nouă de dispersare a culorii: **pulverizarea**. Aceasta constă în împrăștierea culorii fluide pe un suport cu ajutorul pulverizatorului, adică a unui recipient cu orificii foarte fine, care eliberează lichidul precum un spray. Stropii rezultați sunt puncte fine, imperceptibile, ca o ceață colorată.

Ne amintim

Punctele au rolul de a acționa în grup, așa cum fac când se găsesc în număr mare. Ele vor asigura umplerea fundalului, iar când vom desprinde frunza care s-a aflat sub jetul pulverizat, se vor ivi forme delicate.



Sfaturi pentru tine

Putem încerca variante cu specii de frunze diferite și culori noi. Le putem înrăma separat sau împreună, în combinații de câte două sau de câte trei și să ne decorăm camera!

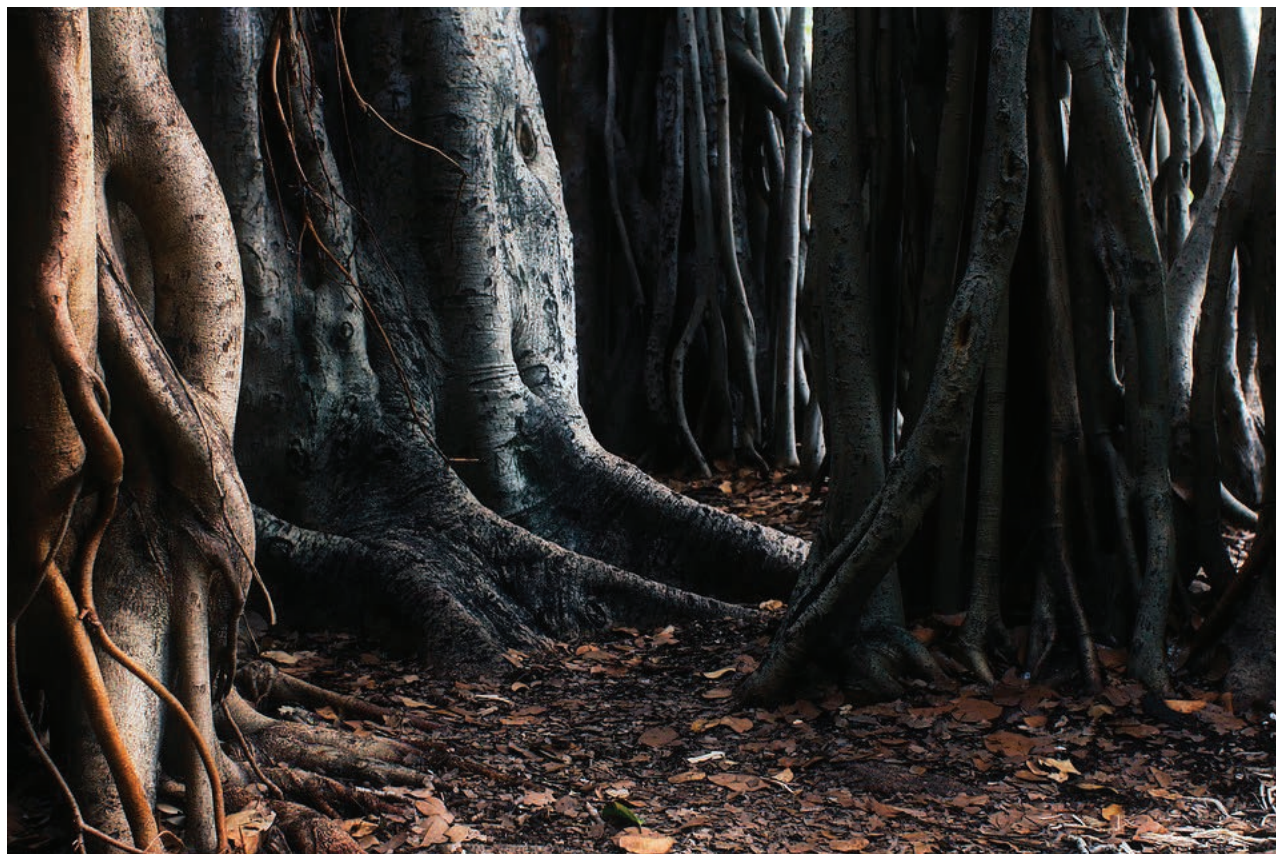
Știi că...

- Frunzișul copacilor este impermeabil; sub o frunză uriașă te poți adăposti de ploaie. Așadar, frunzele pot fi folosite la a feri de cerneală anumite părți ale foii. Ce formă vor avea zonele acoperite? Însăși forma frunzei, desigur! Trebuie doar să o fixăm de foaie cu puțină bandă adezivă, ca să nu zboare atunci când pulverizăm culorile.
- Majoritatea plantelor sau a elementelor care le compun (tulpina, rădăcina, frunza, floarea, ramurile) sunt forme naturale simetrice. Aceasta înseamnă că sunt aproximativ la fel stânga-dreapta, de o parte și de alta a liniei de mijloc, numită și **axă de simetrie**.



Suflu de viață

1.5. Acționarea jetului de aer. Forme asimetrice



Hai mai aproape!

Încercăm un nou procedeu captivant de dirijare a culorii în stare lichidă. Este amuzant, însă avem nevoie de forță, precum un muzician care cântă la saxofon, pentru că va trebui să suflăm cu putere!

Atenție, avem o nouă provocare...

Astăzi vom urmări ce se întâmplă pe o suprafață atunci când turnăm un fluid colorat și îi influențăm traseul printr-un jet de aer. Putem împrăști aerul la baza petei de culoare apropiindu-ne buzele de foaie, sau putem sufla printr-un tub, furtunăș, pai, ba chiar și printr-o mină golită de pix.

Să experimentăm

În momentul în care ai încărcat foaia cu culoare, suflă aerul în așa fel încât să determine picătura să se disperseze într-o anumită direcție. Dacă te antrenezi timp de câteva minute, vei observa că la un moment dat poți controla, din poziția paiului și din dozarea cantității de aer, cât și unde să înainteze culoarea. Ea se va prelinge formând tot felul de imagini fascinante.

Despre ce povestim astăzi

Subiectul expoziției noastre este: *Ce am întâlnit în pădurea misterioasă*. Vom încerca să desenăm ierburi înalte, arbori întortocheați cu ramuri cioturoase, râuri și delte, flori delicate, păsări, șopârle, cerbi cu coarne ramificate, insecte și raci...

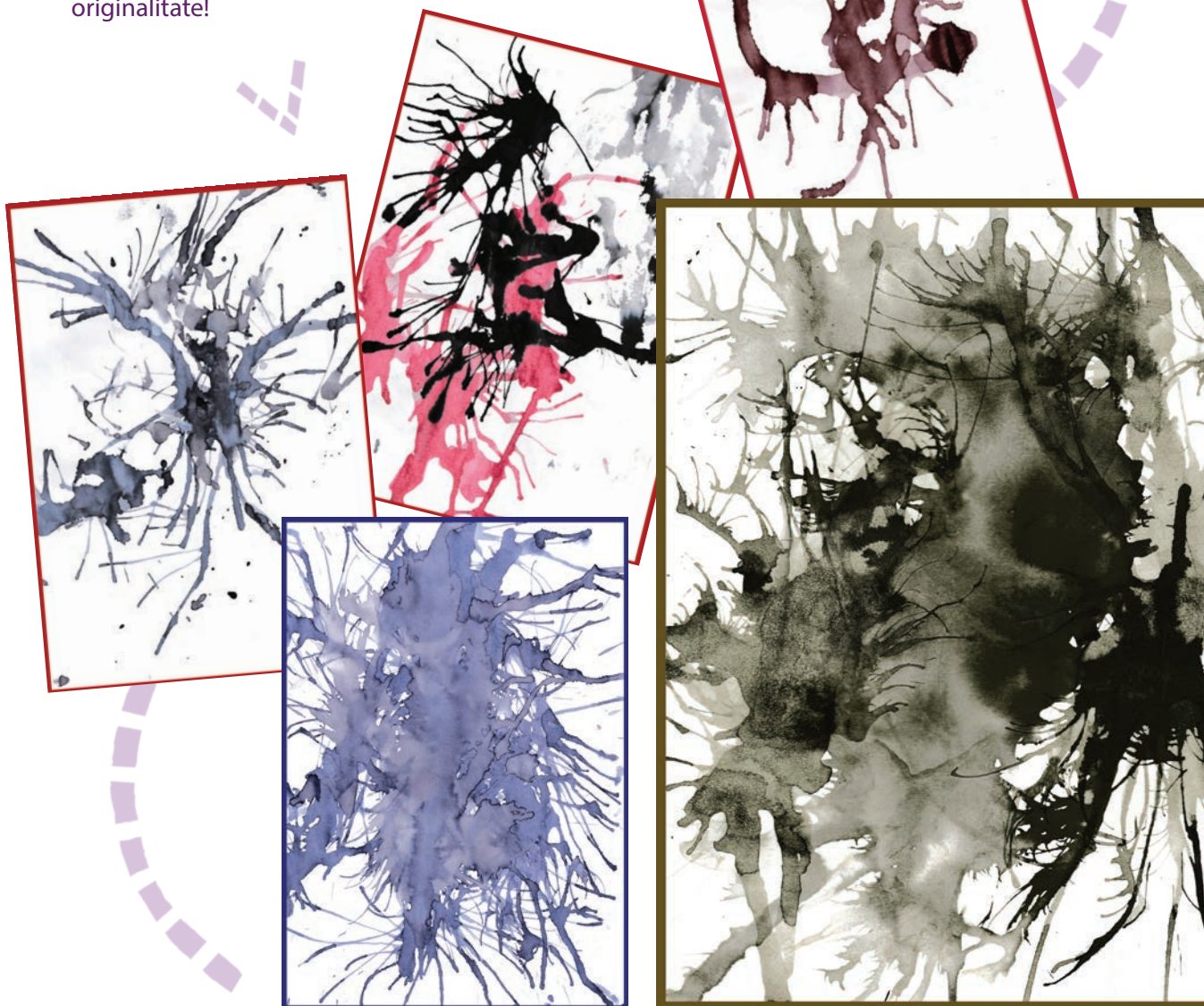
Să reținem

Atmosfera de poveste este redată de aspectul petelor create. Pentru că jetul de aer le-a forțat să alunece într-o anumită direcție, ele nu și-au putut păstra total simetria. De aceea, formele care s-au ivit sunt **asimetrice**. Forma lor deosebită le face foarte expresive. Ele ne sugerează tensiune, neîncredere, mister și încordare, spre deosebire de cele simetrice, care aduc, prin echilibrul lor, o stare de siguranță și liniște interioară.

Galerie de idei

Să organizăm o expoziție a acestor tainice făpturi de culoare în centrul de artă al clasei.

Apoi să discutăm despre ceea ce ne sugerează imaginile propuse de colegi, să găsim asemănări, deosebiri, puncte forte în realizarea lor, sclipiri de originalitate!



Urma pașilor mei, mângâierea palmelor mele

1.6. Amprentări prin tehnica body-painting



- A. Dactilopictura (amprentarea cu degetele)
- B. Imprimarea cu palmele sau tălpile

Hai mai aproape!

De când eram foarte mici ne-am confruntat de o mulțime de ori cu interdicția de a lăsa urme pe diverse lucruri cu care veneam în contact: pe haine, pe mobilă, pe dușumea, pe perdele, pe pahare.

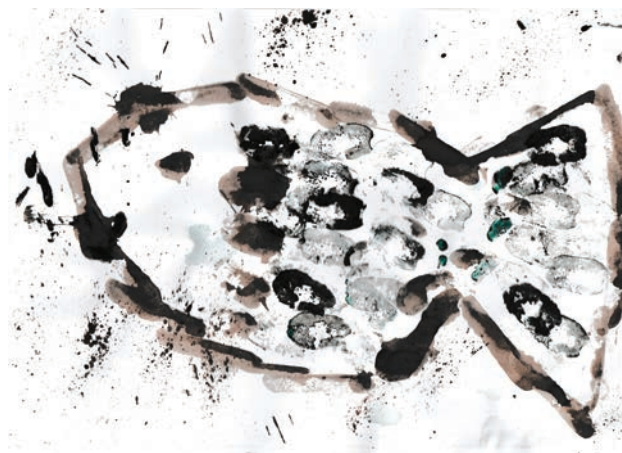
Cred că fiecare copil a fost certat cândva din această cauză. Toți am suferit de *teroarea amprentelor*. Dar a venit momentul să dăm acestui inocent accident un statut nou!



Atenție, avem o nouă provocare...

Amprenta este urma, mai mult sau mai puțin vizibilă, lăsată de un obiect printr-o presiune oarecare (atingere sau apăsare) aplicată pe o suprafață.

Amprente sunt formele tălpilor ude de pe gresie după ce faci baie, degetele de dulceață de pe oglinda din hol, urmele de noroi ale ghetelor pe covor, buzele de ciocolată de pe rochie, norișorii de cerneală de pe caiete, desenele de pe geamul aburit de frig, gheruțele de vrabie din zăpadă.



Să reținem

Ceea ce nu știu toți oamenii mari este faptul că lăsarea de urme (observarea și experimentarea lor) are un rol educativ și că amprente pot fi transformate în soluții fericite în cadrul activităților creative.

- Prin amprentare repetată (prin atingere ritmică folosind un anumit instrument) se poate textura o suprafață de culoare pentru a-i oferi un aer deosebit. O astfel de pată este numită **elaborată**, adică muncită, realizată cu atenție și trudă.
- Imprimând forme ordonate pe un suport, îi vom dărui acestuia un aspect decorativ.
- Pornind de la unele amprente poți să dezvolti, completând, o siluetă nouă, observând asemănări cu forme cunoscute și oferindu-le un sens.
- Utilizarea lor ca mijloace expresive antrenează imaginația.

Galerie de idei

Folosindu-ne vârful degetelor putem crea compoziții alcătuite doar din aceste puncte, unele mai apropiate, altele mai depărtate între ele. Mai multe amprentări pot forma același obiect, de exemplu solzii unui pește care „construiesc” de fapt peștele. Observăm astfel că punctul poate fi asemenea unei cărămizi: **are rol constructiv**.

Pictându-ne palmele sau tălpile cu pigment colorat și lipindu-le pe foaia de hârtie, în anumite poziții, putem privi urmele lăsate și ne putem imagina cu ce forme cunoscute se aseamănă. Apoi, le putem completa cu detalii: mângâind, tamponând cu pumnul strâns sau pășind pe hârtie putem lăsa urme care să devină flori, păsări, reptile, insecte, mamifere, peisaje, construcții, orice ne imaginăm!



Totul poate prinde viață dacă este scaldat în culoare

1.7. Obținerea expresivității prin tehnici neconvenționale



A. Tamponarea cu suprafețe moi (burete, vată, bumbac)

B. Amprentarea cu suprafețe elastice (gumă de șters) sau rigide (hârtie mototolită, plastic, lemn, metal)

tuș, cerneală sau sucuri create de noi din fructe și legume, din ceai sau restul de cafea rămas într-o ceașcă.

Întrebăm, cercetăm

Atenție, avem o nouă provocare...

Așa cum am creat de curând forme pictându-ne corpul, iată că putem transforma în „ștampile” și alte obiecte din preajmă...

Vi s-a întâmplat vreodată să aveți o poftă nestăpânită de a picta și să nu aveți la voi materialele necesare? Ce ne facem atunci când ne lipsesc pensulele sau chiar și acuarelele?

În lipsa pensulei cu care trasăm, putem folosi orice fel de fragmente moi sau rigide, mai pufoase sau mai ferme, care își pot modifica forma când le apăsăm sau nu.

Ele vor lăsa amprente prin introducerea în cerneală și apoi prin tamponare, asemănător ștampilelor.

Să experimentăm

Dacă nu avem la noi arsenalul potrivit pentru a picta, vom găsi soluții. Oamenii nu au avut de la începutul lumii rechizite și nu s-au aprovizionat din librării.

Ei au lucrat cu resursele pe care le găseau în natură sau în gospodărie. Materialele specializate ale artiștilor au apărut mult mai târziu, odată cu tehnologia.

Orice obiect lasă urme dacă este introdus în lichid colorat. Dacă nu avem acuarele, putem utiliza

Sfaturi pentru tine

Va trebui să ne orientăm către elemente care absorb sau rețin cerneala: obiecte, jucării, ustensile casnice, fragmente de carton sau hârtie, cauciuc, plastic, lemn etc...

Dacă obiectul cu care dorești să amprentezi are o anumită elasticitate (așa cum au guma de șters, lamela de carton, rigla, tubul de hârtie), încearcă să te folosești de ele și în poziție obișnuită, dar și curbându-le sau modificându-le forma. Astfel vei putea să obții elemente în mișcare și poți inventa forme diverse și personaje expresive.

Intră în joc!

Hai să ne aprovizionăm cu o colecție cât mai variată de obiecte care lasă urme interesante, care au o anumită structură sau model...

Să alimentăm tușiera, care, în lipsa uneia obișnuite, se poate și ea improviza dintr-o farfurioară și șervețelele umezite cu tuș/ cerneală/ lichide colorate...

Să alegem foi de hârtie albă sau pastelată care ne vor fi suport...

Și să dăm frâu liber creativității inventând figuri, peisaje, compoziții diverse pentru care folosim doar aceste instrumente neobișnuite!



Pot imprima cu orice!

1.8. Natura ca model. Amprente naturale



Împreună reușim!

Amprentarea cu structuri naturale (ștampile artisanale din frunze, flori, semințe, conuri, fructe, legume)

Ne amintim

În călătoriile noastre prin lumea artei, ne-am întâlnit adesea cu o varietate uriașă de mijloace și posibilități de exprimare, uneori chiar într-un mod surprinzător. Am remarcat că lucrurile lasă urme atunci când le introducem în culoare și că putem realiza creații incredibile cu ele, pe diferite suporturi.

Așadar, putem porni în călătoria celor mai năstrușnice materiale: a celor care imprimă nu doar linii de contur sau forme, ci și textura pe care o au la suprafață.

Despre ce povestim astăzi

Vă invit să alegeți una sau mai multe dintre soluțiile anunțate în subtitlul lecției, mai cu seamă pe cele pe care nu le-ați mai încercat: să experimentăm textura neobișnuită a unei suprafețe imprimate!

Atunci când am colectat, sortat sau presat plantele am observat atât forma, culoarea, mărimea acelor elemente din natură, dar și mirosul, gustul, textura lor (cât sunt de moi, poroase, catifelate, netede, pufoase, aspre, țepoase, dacă sunt fine sau au asperități, dacă sunt uscate sau zemoase, dacă se îndoie ușor sau sunt casante etc.).

Să le utilizăm ca instrumente grafice sau picturale în operele noastre și să ne folosim de expresivitatea lor pentru a anima propriile noastre peisaje și personaje.

Intră în joc!

Tema de astăzi din portofoliul artiștilor este *Cadre dintr-un film*. Alegeți dacă doriți să lucrați o compoziție cu figuri sau una complet imaginară, abstractă și utilizați pentru amprentare elemente din natură.

Cu ajutorul lor puteți crea siluete, portrete de oameni sau de animale, forme vegetale, forme simetrice sau asimetrice, geometrice sau nonfigurative. Fundalul poate fi de asemenea imprimat cu un model ordonat, care să aducă liniște în „agitația” poveștii voastre.

Fișă de auto-evaluare a portofoliului

Răspunde pe scurt la următoarele întrebări, urmărind colecția de lucrări realizate:

1. Putem înlocui punctele, liniile și petele din pictură sau desen cu alte gesturi plastice?
2. Numește minimum trei dintre aceste modalități.
3. Dă cel puțin cinci exemple de tehnici artistice aplicate pe diverse suporturi în diverse moduri.
4. Numește o tehnică de amprentare.
5. Care sunt substanțele colorate cu care se poate imprima?

Notează numărul răspunsurilor corecte.

Acordă-ți un punctaj de la 1 la 5 (1 semnificând nu sunt deloc mulțumit, iar 5 – sunt extrem de mulțumit) pentru creațiile tale realizate prin tehnica amprentărilor.

Adună punctele obținute și descoperă cât ai fost de atent și de creativ!



Unitatea 2 Punctul, linia sau pata de culoare și creativitatea

Valorificarea elementelor de limbaj plastic în compoziții tematice

Cărțile unicate din vechime

2.1. Arta scrisului și ilustrația cărților. Miniaturile



Hai mai aproape!

Un tărâm neexplorat suficient până acum poate fi însăși **cartea**. Desigur că o răsfoiești de când te știi, chiar și acum, dar te-ai întrebat vreodată cum o fi apărut prima carte?

Atenție, avem o nouă provocare...

Oamenii, singurele ființe care își *notează experiența și comunică* prin imagini desenate sau prin scris, nu au avut la dispoziție, inițial, cărțile așa cum le știm în prezent.

La începuturile civilizației, ei se foloseau de ceea ce puteau găsi la îndemână în mediul în care trăiau: scoarță de copac, pereții peșterilor sau ai stâncilor, plăcuțe de lut sau de bronz pe care le incizau, lespezi de marmură pe care le ciopleau...

Așadar, dacă ar fi să ne închipuim o carte de felul acesta ce avea câteva zeci sau sute de pagini, atunci greutatea ei ar fi fost uriașă! Dacă ar fi trebuit să fie mutată dintr-o parte în alta, cu siguranță ar fi fost necesar un mijloc de transport numai pentru ea...

Ne imaginăm, discutăm

Prin urmare, omenirea a căutat mereu soluții la această problemă: suportul de scris trebuia să devină din ce în ce mai subțire, mai ușor și mai elastic, pentru a putea face posibilă păstrarea și transportarea documentelor.

În timpurile străvechi, înainte ca hârtia să apară, oamenii au scris pe piele, mătase și papirus. Hârtia este obținută din celuloză, o pastă formată din fibre vegetale. Aceasta a devenit cu timpul, datorită tehnologiei, din ce în ce mai subțire și mai netedă.

Așadar, este important

Vom încerca să participăm la cercetarea unora dintre cele mai spectaculoase exemple de cărți din vechime. Vă propun studiul **manuscriselor** medievale, a celor din epoca prințeselor, a castelurilor și a cavalerilor. Aceste cărți erau realizate din piele de oaie tăbăcită tratată special. Numele lor semnifică *scris de mână*.

Caligrafii le multiplicau scriind fiecare exemplar separat, cu răbdare și trudă, înfrumusețându-le cu ilustrații migăloase. Chiar dacă se creau variante ale aceleiași lucrări, care se bazau pe același text, rezultatul era unic: adevărate opere de artă ce nu puteau semăna una cu alta. Nicăieri în lume nu vom avea două la fel. Având în vedere sacrificiile care se făceau pentru a obține astfel de pagini, cărțile erau foarte prețioase și respectate.

Despre ce povestim astăzi

Încercăm să răsfoim și să analizăm fotocopiile ale acestor documente prețioase. Vom schița ceea ce am remarcat: bordurile decorative, prima literă a capitolului – reprezentată uriaș și decorată bogat (numită majusculă) –, partea în care se află ilustrațiile, zonele de scris caligrafic... Pe fiecare suprafață, oricât de mică, se găsesc elementele de limbaj plastic despre care am povestit: **punctele, liniile și petele**. Ele creează forme geometrice, vegetale sau imagini ale lumii vii.

Sfaturi pentru tine

Alegem hârtie cât mai potrivită, pentru ca schița noastră să aibă un aspect destul de asemănător cu originalul: poate fi puțin deteriorată pe margini, îngălbenită de vreme sau de soare.

Dacă nu avem așa ceva la îndemână, dăm peste foaia albă cu o tușă caldă de acuarelă gălbui-maronie, astfel încât să imităm culoarea lemnului.

Și începem să trasăm contururile, să decorăm imaginea dorită cu puncte și mici pete colorate și să caligrafiem chiar și un mic text.

Împreună reușim!

Realizând cât mai multe schițe căpătăm încredere și dexteritate, și devenim creativi. Apoi putem noi înșine să concepem câte o pagină a unei astfel de cărți originale. Și putem construi o operă de artă, colaborând. Cu toate filele realizate de întreaga echipă se va putea lega la final o măiestră **carte a clasei**...





Catifea pe hârtie

2.2. Tempera și efectul opacității



Hai mai aproape!

În creațiile noastre va trebui să deosebim materialele opace de cele transparente, astfel încât să îmbălâzim și *pasta de culoare* pentru a obține diverse senzații vizuale sau tactile în picturile noastre...

Atenție, avem o nouă provocare...

Mai întâi, trebuie să avem în vedere că orice pigment se alege în funcție de efectul final pe care îl urmărim. Să învățăm, deci, secretele culorilor care se diluează cu apă. Pictorii știu, de exemplu, faptul că tuburile sau borcanele de **tempera** ne oferă o pastă moale, consistentă, foarte opacă. Aceasta are o mare putere de acoperire și, după uscare, petele își pierd complet strălucirea dată inițial de umezeală, transformându-se în zone catifelate, aproape prăfoase. Putem spune, pentru a fixa ușor denumirea, că sunt... *temperate*, adică liniștite.

Să reținem

Tempera este ideală pentru lucrările decorative, pentru că suportă suprapuneri fără a se putea vedea ceea ce a rămas dedesubt. Este folosită mult în arta murală, în amenajările interioare și design, sau în proiectele care se fac pentru tapiserii, ceramică, modă.

Pentru noi este interesant că putem reveni ori de câte ori dorim cu straturi noi, corectând sau ornamentând suplimentar ceea ce deja am colorat. De sub o firavă liniuță trasată cu tempera concentrată nu transpare nimic!

Dacă dorim suprafețe mai transparente, va trebui să adăugăm o cantitate foarte mare de apă, dar și așa efectul final va fi de *uscat, pudrat*...

Ne imaginăm, discutăm

Hai să ne folosim de aceste particularități ale pigmentilor de tempera și să realizăm o compoziție plină de forță și entuziasm. Ne amintim de nevoia noastră naturală de mișcare, de ritmurile corpului nostru, despre care vorbeam de curând și încercăm să schițăm, apoi să pictăm în culori un subiect precum *Îmi place să fiu o persoană activă*.

Pentru că simțim mereu nevoia să ne împărtășim pasiunile, vom picta diverse scene cu noi înșine în acțiune: cum ne jucăm, cum cântăm sau dansăm, cum practicăm sportul preferat, cum creăm o lucrare de artă, cum înotăm sau patinăm.



Așadar, este important

Având în vedere că și compoziția trebuie să aibă o mișcare a ei, zburdălnicia ei, chiar dacă tabloul este doar un cadru care stă pe loc..., vom recurge la trucurile noastre bine cunoscute: *elementele de limbaj plastic*.

În afară de faptul că vom așeza personajele în anumite posturi și poziții care să sugereze mișcarea (de exemplu brațele ridicate cu elan, genunchii îndoiți în alergare, gâtul sau coloana curbate etc.).

Nu uita!

Linile, petele și punctele așezate pe suprafața foii pot vorbi, alerga și dansa pentru noi. Vom folosi linii agitate și îndrăznețe: drepte sau curbe, cu forme închise sau deschise; întretăieri de diagonale; linii frânte sau ondulate; continui sau întrerupte..., totul așa încât să ne inspire energie și poftă de mișcare în aer liber. Personajele vor părea că se mișcă și totul va degaja energie, agitație și zgomot.

Vom numi o astfel de compoziție: **DINAMICĂ**.

Galerie de idei

Să nu uităm că avem libertatea de a ne exprima atitudini, gânduri și sentimente! Fiecare achiziție este o izbândă pentru totdeauna, așadar ne ținem toate secretele descoperite la îndemână.



Mătase străvezie

2.3. Acuarela și efectul transparenței



Ea atinge tocmai transparențele și ne bucurăm de faptul că prin pelicula ei, subțire ca un geam, se pot întrevădea fondul hârtiei sau alte tușe așezate dedesubt. Este ca și cum am privi ceea ce se găsește sub un strat de apă.

Hai mai aproape!

După experiența câștigată interacționând cu tempera, vom explora efectele unei alte tehnici picturale pe hârtie, bazată tot pe culori de apă. Chiar numele ei vine de la apă (în italiană, *aqua*): **acuarela**.

Atenție, avem o nouă provocare...

Dacă celelalte culori (tempera, guașele, uleiurile de paletă) se bazează pe acumulările consistente de pastă, acuarela funcționează eficient, în mod invers, diluându-se.

Știi că...

- Straturile de acuarelă se usucă destul de repede, așa că este nevoie de mișcări sigure. Pictorii folosesc această tehnică mai ales în cazul schișelor, peisajelor, studiilor realizate în călătorii.
- Acuarela este prietenoasă și spectaculoasă și a făcut ca artiștii să folosească diverse inovații tehnice: hârtie specială, absorbantă și pensule construite exact pentru ele: rotunde, moi, din păr natural, cu vârf delicat.
- În caz că execuția noastră n-a fost precisă, cu greu mai putem reveni corectând: toate încercările noastre vor lăsa urme, chiar dacă le acoperim.

Să reținem

- Acuarela nu-și pierde strălucirea nici când se usucă complet. O putem folosi mai diluată sau mai vâscoasă, atât pe suport umed, cât și pe suport uscat. Petele încărcate de apă difuzează (se amestecă precum niște râuri minuscule pe foaie), dând senzația de prospețime, rotire, alunecare, zbor, plutire.
- Folosind-o se pot crea tonuri, pornind de la albul suportului (hârtie sau pânză), continuând cu tușe foarte diluate și întărind culoarea treptat, așezând-o în straturi, din ce în ce mai concentrată.
- Prin tehnica acuarelei putem reda expresiv imagini din zone inundate de apă, ceața dimineților, roua de pe frunze, transparența râurilor, atmosfera plină de picături după ploaie, reflexia unui peisaj în apă.
- Efectul va fi întotdeauna vaporos, luminos, mai ales dacă izolăm anumite zone pentru a păstra culoarea inițială a hârtiei.



Despre ce povestim astăzi

Vă propun să creăm o compoziție în acuarelă în timp ce ascultăm o melodie. Dacă ne alegem o muzică liniștitoare, armoniile sale ne vor introduce într-o lume feerică, plină de pace. Am putea să lăsăm ideile și imaginația să ne cuprindă, iar pensulele vor putea aluneca lin pe foaie, fără să le impunem reguli, fără să deseneze forme precise.

Subiectul este generos: *Ce imagini îmi inspiră armonia muzicii: amintiri, poveste, vis.*

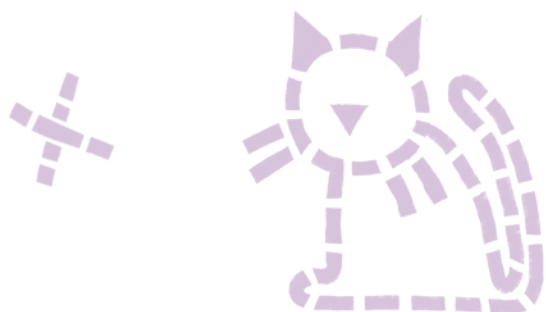


Sfaturi pentru tine

Prin urmare, ne vom folosi de elementele de limbaj și de cunoștințele dobândite despre culori.

Vom putea picta spontan: figurativ (cu forme ușor de recunoscut) sau nonfigurativ (cu forme nemaivăzute, inventate, care nu reprezintă ceva neapărat), improvizând mișcări ale mâinii ghidate de muzică.

Importantă este starea pe care o transmitem!



Lumină în fereastră

2.4. Contraste între materialități.
Crearea unui proiect de vitraliu prin procedeul colajului



Hai mai aproape!

Să încercăm să stăpânim proprietățile materialelor pe care le-am explorat de curând folosindu-ne de hârtie. Lucrarea noastră va conține opacități și transparențe realizate nu din pensule și din diluarea cu apă, ci prin folosirea diferitelor tipuri de hârtie. Sună incitant!

Ne amintim

Așadar, a fost nevoie să căutăm în jur și să colecționăm fragmente de hârtie sau de foițe foșnitoare cu aspect deosebit, care mai de care mai divers colorate. Putem decupa din ziare și reviste, putem folosi hârtie pergament sau de copt, celofan, folii protectoare de la buchetele de flori, foi șifonate din interiorul cutiilor de ambalaj, foiță de aluminiu, hârtie creată manual, alte coli speciale (foarte subțiri sau cu diferite inserții) găsite la librărie.

Despre ce povestim astăzi

Mai întâi să rupem foițele colecționate în mici fragmente, ca și cum ar fi **puncte, linii și pete**, pe care să le combinăm într-o dispunere interesantă. Ne vom folosi de lipici incolor pentru a nu afecta nuanțele.

Le putem așeza pe o măsuță, în vase sau în gră-măjoare cuminiți, pe culori apropiate. Ele vor fi astăzi acuarelele noastre.

Pentru că vom crea împreună o lucrare cu subiectul *Relaxare*. Va trebui să compunem o imagine care ne odihnește...

Părerea ta contează

Formulăm întrebări despre materiale, despre aspect, finețe, materialitate, până și despre miros și foșnet. Și oferim răspunsuri. Descoperim împreună că, de exemplu, decupajul din ziar miroase a cerneală tipografică. Hârtia motolită găsită în interiorul ultimei perechi de pantofi cumpărate miroase a piele și vopsea. Foița subțire care protejează cosmeticele mamei miroase precum parfumul cu care se dă... Există o lume întregă de senzații!

Evaluare – proiect în echipă

Provocați-le! Vor cânta și vor împărtăși adiere de câmpie-de-hârtie. Ba chiar este timpul să le organizăm într-o simfonie reală, a culorilor.

Vom monta fragmentele într-un colaj care se va putea privi de la interior în timp ce este străbătut de afară de razele soarelui. Totul făcut împreună, în echipă.

Va fi un proiect extraordinar, care îi va fascina pe toți cei care vă vor păși pragul.

Fiecare din echipă, pe rând, dați notă lucrării pe care ați realizat-o și apoi rugați un adult să vă ajute să faceți o medie!

Criteriile sunt paginarea corectă, compoziția echilibrată, folosirea elementelor de limbaj plastic, armonia culorilor, originalitatea.



Sfaturi pentru tine

Pentru a nu pierde din frumusețea luminii și a ne bucura de **transparență**, vă propun să realizați emoționanta lucrare colectivă nu pe tablă sau pe un perete, ci pe o fereastră generoasă care dă spre curtea școlii sau pe un geam de vitrină! Este nevoie de supravegherea unui adult și neapărat de instruire și măsuri de siguranță. Trebuie să avem acces ușor, fără să fie nevoie să ne cățărăm, apoi să ne deplasăm pe rând, iar geamul-suport trebuie să fie suficient de puternic încât să nu ne pună în pericol atunci când ne sprijinim mâinile de el.

Înainte de începerea montajului cu lipici, protejați sticla propriu-zisă cu câteva rânduri unite de folie alimentară transparentă.

Putem suprapune două culori, să vedem dacă amestecul este la fel ca pe paletă! Introducem și fragmente mate sau opace, ca să urmărim efectul și diferențele dintre ele. După ce am terminat de construit personajele, dacă mai avem timp, completăm și cu o nuanță în fundal.



Să experimentăm

Ne gândim la personaje, clădiri, elemente și fenomene din natură, peisaje și începem să lipim. Bucățică lângă bucățică, putem forma contururi, forme, povești întregi. Compoziția se naște, se dezvoltă, crește sub mânuțele de furnicuțe harnice. Hai, veniți cu idei și invenții!

Știi că...

Artiștii profesioniști obișnuiesc să decoreze astfel geamurile clădirilor grandioase, dar nu cu bucățele de hârtie, care se poate strica, ci cu cioburi de sticlă colorată.

Compoziția aceasta așezată în fereastră se numește **vitrăliu**. Ceea ce ați reușit voi astăzi este un **proiect de vitraliu!**



Unitatea 3 Arta mea este vocea mea

Personalizarea actului artistic

Misterul colorat

3.1. Idei de pregătire a suporturilor. Efectul de marmorare



Hai mai aproape!

Întotdeauna avem mai multe variante atunci când dorim să construim o compoziție. Putem opta pentru tehnici simple sau complicate, putem să ne bazăm doar pe expresivitatea și îndemânarea noastră și să nu mai depunem efort suplimentar, dar putem de asemenea să îndrăznim să cerem *mai mult*, să ieșim din zona de confort, din banal, din obișnuit. Pentru că, la final, fiecare detaliu contează.

Atenție, avem o nouă provocare...

Fundalul unei compoziții sau anumite zone din lucrare pot fi pregătite, *elaborate*, în așa fel încât să redea o atmosferă specială.

Din acest motiv încercăm să trecem în revistă atât de multe tehnici. Iată că avem posibilitatea de a imita structuri din natură prin metode foarte simple și ingenioase.

Întrebăm, cercetăm

Unul dintre procedee ne permite sugerarea suprafeței rocilor sau a marmurei. Nu trebuie decât să creăm o rețea de culori mai intense pe foaie. Cum putem face asta?





Să experimentăm

Avem nevoie de o foaie-suport, de culori în stare lichidă și de o peliculă transparentă, subțire, de plastic (pungă moale sau folie protectoare pentru alimente).

Putem forța, acoperindu-l, și să facem ca pigmentul să se depună diferit și să formeze un fel de nervuri!



Intră în joc!

Culoarea diluată, mai pală, este dispersată pe hârtie cu pensula sau cu buretele. Putem să turnăm și o a doua nuanță în anumite zone, dacă ni se pare inspirat. Noi va trebui să le determinăm să se aștearnă mai cu seamă pe câteva trasee fine. Acest lucru este posibil datorită foliei încrețite. O așezăm pe hârtia udă, plină de pigment, și fonând-o și presând-o cu palmele în așa fel încât să formeze striții. Misiunea ei este să împiedice evaporarea rapidă și uniformă!

Știi că...

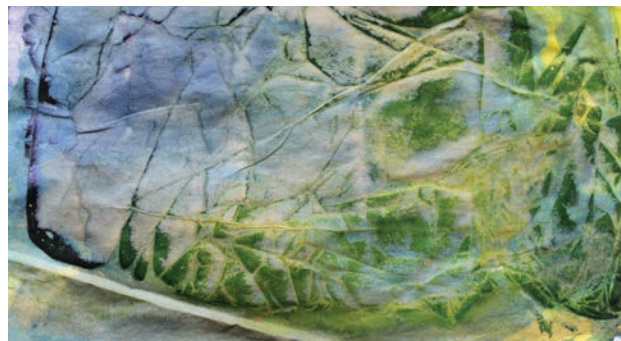
În spațiile în care folia se încrețește și prinde aer, lichidului colorat i se permite să se adune mai mult, ca în niște minuscule râuri subterane. Și chiar dacă se usucă mai lent și nu observăm un efect imediat, în acele canale va fi cu siguranță mai multă culoare.

După uscare, ele vor apărea ca niște șuvițe colorate mai închis sau mai intens decât fundalul deschis.

Așadar, este important

Efectul va putea fi admirat la îndepărtarea peliculei: hârtia va avea un aspect interesant: va fi brăzdată de linii ce seamănă cu vinișoarele (colorate diferit de fond) care se pot observa într-un bloc de marmură sau pe pereții unei peșteri.

Galerie de idei





Învioresz tot ce ating



3.2. Plierea și îmbibarea în culoare



Hai mai aproape!

Vă invit să experimentăm un procedeu exotic! Vom colora o coală de hârtie printr-o metodă străveche folosită în India și Indonezia, tehnică prin care se vopsește pânza sau mătasea pentru a deveni batic, șal sau eșarfă. Avem nevoie de recipiente cu diverse lichide în culori și nuanțe vii și de nerăbdarea de a ne juca și bălăci degetele în ele.

Atenție, avem o nouă provocare...

De această dată, petele de culoare nu se vor așterne sub formă de contururi precise, nu vor reprezenta un desen anume, așadar compoziția finală va fi foarte liberă, îi vom spune *nonfigurativă* (fără figuri clare).

Pentru ca aceasta să se repete, ca un imprimeu pe o pânză, chiar dacă noi decorăm de fapt hârtia, va trebui să recurgem la un truc: multiplicarea unei pete prin împăturire.

Să experimentăm

Vom alege o foaie subțire și cât mai absorbantă (hârtie de scris, foiță transparentă, pergament sau chiar șervețel), pe care să o putem plia ușor și care să rețină apa colorată.

Întrebăm, cercetăm

Cum vom ajunge de la un suport alb la simfonia de culori a unei basmale indiene? Mai întâi udăm coala întinsă cu apă (curată sau colorată pastelat) din belșug. Putem chiar s-o scufundăm în ea.

După care o împăturim pe jumătate, pe sfert, încă o dată..., până ajunge cât o batistă. În acest moment s-au format niște cute care, asemenea efectului striaițiilor de la experimentul cu marmorarea, vor absorbi mult mai mult lichid.

Bazându-ne pe acest fapt, insistăm pe margini sau pe colțuri cu pensula și le îmbibăm separat în culori din ce în ce mai intense, asigurându-ne că vopseaua a trecut prin toate straturile. Putem adăuga în centru stropi sau dâre de culoare sau orice alt element care ni se pare bine-venit.



Împreună reușim!

Lăsăm să se zvânte puțin și deschidem, admirând desenul pe care l-am obținut... Marginile vopsite au devenit linii diafane, colțurile – puncte-romburi sau puncte-cercuri decorative, dreptunghiurile pliate – pete multiplicare ca după un șablon. Cu lucrările întregii echipe putem organiza o frumoasă expoziție!

Știi că...

Un astfel de fragment care se repetă îl vom numi **modul**.

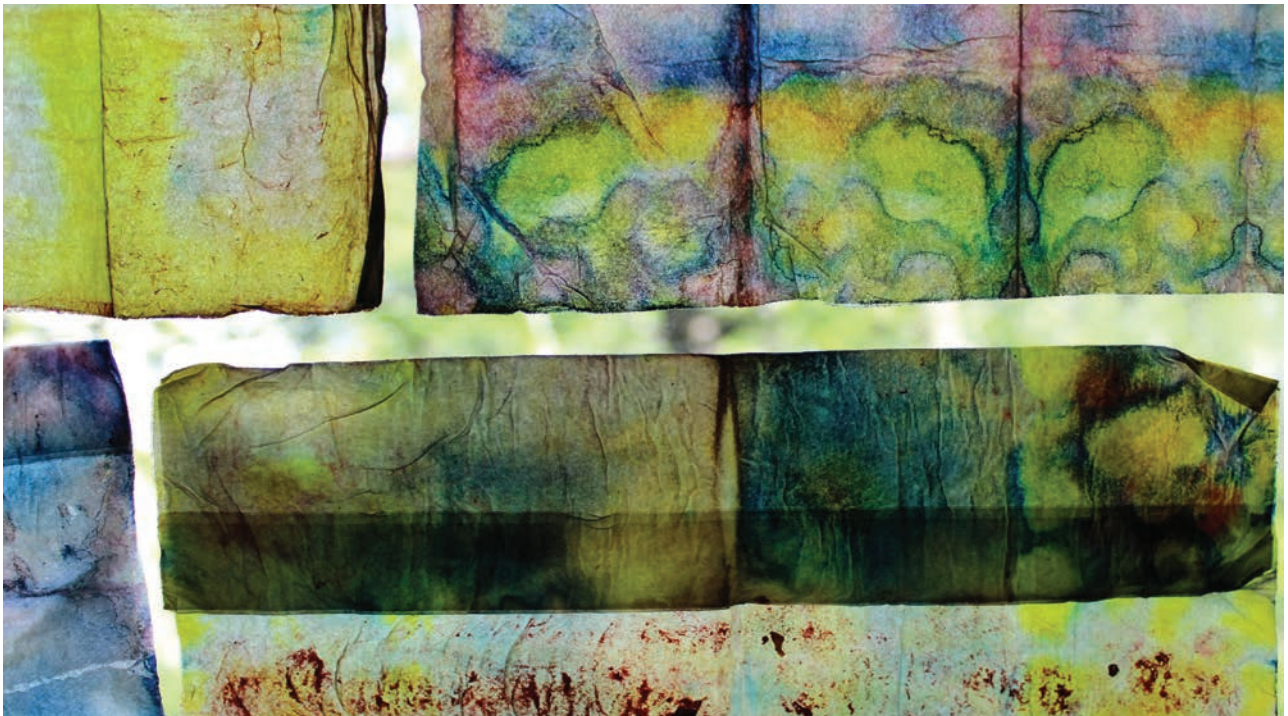
Ne vom mai întâlni cu acest termen în artă: în ceramică, în piesele textile decorative, în modă, în arhitectură etc.

O lucrare care conține două sau mai multe module se numește **compoziție modulară**.

Așadar, este important

Repetiția formelor, a liniilor sau a punctelor transmite, după cum remarcăm în expoziția pe care tocmai ați creat-o, senzația de pace, siguranță, echilibru.

La întâlnirea lor tainică, pigmentii din batista pliată se vor îmbrățișa! Vor crea, prinși de emoția regăsirii, **nuanțele** bucuriei lor sau **tonul** în care le bate inima! Vor forma spontan chiar și **griuri colorate**! Le-ați observat deja?



Vă invităm la spectacol

3.3. Investirea de originalitate în grafica publicitară



Hai mai aproape!

Spectacolul pe care îl veți pregăti este, cu siguranță, un eveniment artistic foarte important. Pentru școală, pentru părinți și prieteni, pentru întreaga comunitate.

Prin urmare, ar fi de dorit să încropim un plan prin care să-l anunțăm cum se cuvine la vremea potrivită.

Atenție, avem o nouă provocare...

În lumea artiștilor, atunci când are loc așa ceva sunt chemați în ajutor **graficienii!** Ei realizează **afișe publicitare** prin care evenimentului organizat i se oferă vizibilitate încă dinainte de producerea lui.

Părerea ta contează

Probabil că ați remarcat deja o mulțime de afișe și anunțuri expuse pe străzile localității.

Alături de firme și reclame (unele uriașe, de multe ori luminoase sau însoțite de sunete, sau concepute în alt mod creativ), ele fac publicitate evenimentelor, produselor, serviciilor, companiilor care le oferă.

Să dezbatem pentru început: rolul și aspectul acestora, cât de necesare sunt, originalitatea sau umorul lor, nevoia de a se integra armonios în peisajul local, faptul că aglomerarea și stridența unora ne pot obosi și deranja.

Formulăm întrebări și răspunsuri, participăm cu idei noi.

Să reținem

Prin afișe informăm și invităm publicul să participe la eveniment. Îi aducem la cunoștință o mulțime de date, precum:

- conceptul (ideea centrală a spectacolului)
- titlul ales, eventual tipul manifestării (educativă, caritabilă, competițională etc.)
- autorii sau inițiatorii evenimentului
- organizatorii, gazdele
- invitații speciali din deschidere
- participanții (actorii, muzicienii, dansatorii)
- locul, data și ora (uneori cu detalii, cum ar fi o sală anume din clădirea teatrului sau a casei de cultură, specificarea mijloacelor de transport cu care se poate ajunge etc.)
- sponsorii și partenerii media (dacă există)
- prețul biletului sau mențiunea „intrarea liberă”
- alte anunțuri importante.



Știi că...

- Acestor afișe li se pot adăuga alte materiale publicitare, realizate în același stil grafic și în ton cu ideea spectacolului. Aici informația este fie mai simplificată – conține doar datele esențiale (în invitații, pliante, flyere), fie dezvoltată – pentru cei foarte interesați (în broșuri, reviste, albumul manifestării etc.). De asemenea, până și biletul la spectacol este de dorit să fie conceput de aceeași echipă, pentru unitate artistică (adică un stil asemănător)!
- Ele sunt, în general, create pentru a putea fi multiplicare ușor, prin tehnici precum fotografia sau gravura. Odată cu apariția mijloacelor moderne (computer, imprimantă, fotocopiare, tipografie digitală), graficienii s-au specializat în munca direct pe ecranul calculatorului sau pe tableta grafică.

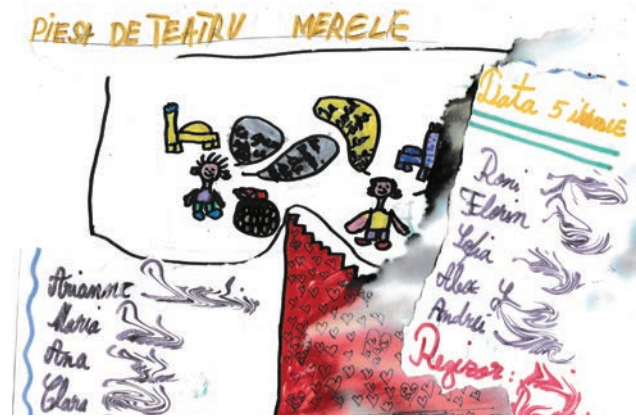
Așadar, este important

Spectacolul pe care urmează să-l oferiți merită toată această atenție deosebită!

Vom schița noi înșine afișele, pe care le vom răspândi prin școală, expunându-le la aviziere, sau le vom pune pe panourile speciale din localitate! Faptul că nu avem mereu acces la un copiator pentru a multiplica automat un afiș nu va fi un impediment!

Afișele noastre vor împânzi localitatea pentru că noi înșine suntem mulți și putem crea fiecare câte un exemplar unicat. Dar fiți atenți să conțină... aceleași date!

Folosim tehnici grafice: creioane, grafit sau cărbune, carioca, cerneluri sau culori de apă... Să nu uităm să ne organizăm din timp, în așa fel încât toate să fie gata în apropierea așteptatului eveniment!





Dăruiesc, sunt prețios!

3.4. Valorizarea procesului, a experimentului, a jocului, a descoperirii



Hai mai aproape!

Arta, prin mijloacele ei tradiționale și tehnologice, ne va sprijini mereu în a ne explora lumea interioară.

Cum? Transformarea unei lucrări artistice de la hârtia albă la tabloul înrămat este asemenea unei expediții palpitate. Expediție din care învățăm despre lucrurile care ne înconjoară, despre oameni și despre noi înșine.

Ne amintim

De-a lungul timpului, am realizat o serie de aplicații practice prin care am notat în minte un evantai bogat de procedee și tehnici, mai ales în arta grafică și pictură, dar și în cea a colajelor diverse.

Am utilizat creionul, grafitul, cărbunele, pana și bețișorul, creta și cărbunele, carioca, pensula.

Am experimentat efectele speciale create de intervențiile spontane, dirijate sau elaborate, precum stropirile, texturările, amprentările, inundarea foii, scurgerea aderentă, marmorarea, plierea și îmbibarea etc.

Să experimentăm

Ca să ne verificăm toate aceste cunoștințe, vom organiza un miniatelier de creativitate în sala de clasă sau în aer liber, la alegere.

Putem visa și la ceva mai grandios: să colaborăm cu alte clase din școală pentru un proiect comun, de exemplu să lucrăm împreună în vederea pregătirii unei expoziții valorizând întreg portofoliul realizat până acum.

Denumirea acestuia va avea un titlu generos, care să cuprindă toate inițiativele voastre, cum ar fi: *Ce iubesc să fac, să ascult, să privesc.*

Împreună reușim!

În cadrul colțului de artă amenajat rămânem jucăuși și spontani, mai ales că ni se vor pune la dispoziție materiale și instrumente diverse, pe centre de lucru. Totul pentru ca fiecare lucrare să aibă la bază ideile voastre originale în ceea ce privește tema, subiectul, suporturile, instrumentele, materialele, efectele urmărite.



Sfaturi pentru tine

Avem libertate maximă de a improviza, de a integra în acest proces și alte activități în paralel – audiere muzicală, momente de dans și mișcare, jocuri –, pentru că toate acestea ne inspiră, ne oferă soluții noi de comunicare și ne întrețin starea pozitivă.

Nu uitați de elementele de limbaj plastic și de puterea voastră de a vorbi prin imagini vizuale!



Evaluare – portofoliu – în perechi

Din portofoliul fiecăruia se vor selecta cele mai expresive lucrări pentru expoziție.

Vom forma echipe de câte doi, fiecare elev fiind invitat să-și expună părerea despre o lucrare realizată de colegul său de echipă, care l-a impresionat, și invers.

Aveți în vedere următoarele întrebări, care sunt și criteriile ale ochiului vostru critic, atunci când analizați creația cuiva:

1. Autorul a așezat în pagină corect și vizibil?
2. Există o zonă de interes maxim în lucrare?
3. A utilizat armonii?
4. Sunt remarcate și diferențe puternice (închis – deschis sau cald – rece, opac – diafan, culori pure – culori obținute din amestecuri)?
5. Sunt prezente minimum două dintre elementele de limbaj plastic?
6. S-au folosit tehnici de pregătire creativă a suportului?
7. Desenul conține pete spontane sau elaborate?
8. Ce ne emoționează cel mai mult în lucrare? (Subiectul? Culorile? Compoziția?)
9. Ce impresie generală ne-a lăsat expoziția având în vedere aceste criterii? Mulțumitor, bine, foarte bine, desăvârșit?



Galerie de idei

După dezbateri, lucrările se vor înrâma sau lipi pe panouri comune, care vor compune o impresionantă expoziție pe holurile școlii sau, de ce nu, într-un loc primitiv din localitate!

Ne putem invita amicii, rudele și cunoștii, le putem explica pe larg intențiile și mesajele operelor noastre. Desigur că ne putem crea noi înșine afișe și invitații-unice. Iar cea mai frumoasă realizare ar fi crearea unui album de artă al copiilor din școală, ilustrat cu lucrările voastre și presărat cu mici texte: gânduri, idei, poezii și compuneri create de voi.

Nu uita!

Trebuie să vă mărturisesc că înșiși autorii acestei cărți așteaptă cu emoție să primească o astfel de invitație!



Unitatea 1 Dețin bagheta unei zâne...

Metamorfoza expresiei prin alăturări, personificări, modificare de context

Sufletul grădinii

1.1. Explorarea proprietăților expresive ale formelor naturale



Hai mai aproape!

Desigur că din natură nu doar frunzele plantelor firave și semințele ne sunt de folos în jocurile noastre creative. Și formele mari, pline (le spunem *tridimensionale*), ne pot atrage și fascina.

Atenție, avem o nouă provocare...

Fie că am participat la țară alături de părinți sau bunici la strângerea recoltelor, fie că le descoperim la piață, fructele, legumele și alte forme naturale au fost dintotdeauna pentru copii nu numai o sursă de sănătate, fiind folosite ca hrană, ci și un prilej de a-și manifesta bucuria. Pentru că, pur și simplu, elementele din natură pot fi oricând transformate în jucării!

Ne imaginăm, discutăm

Să ne procurăm câteva fructe sau legume din câmp, din livadă, din grădină sau de la piață... și să încercăm să le asamblăm. Vom căuta expresia acelei forme și vom încerca să o completăm, să o întărim cu elemente noi. Totul în așa fel încât să obținem un personaj, care era ascuns în acele forme naturale. Nu trebuie decât să observăm cu atenție, să vedem unde s-a pitit și să-l scoatem la lumină!

Să experimentăm

Cel mai potrivit este ca această activitate să o desfășurăm în aer liber, în mijlocul naturii, de unde ne putem alege și extrage permanent resurse suplimentare (pietricele, bețișoare, frunze, flori, boabe, nisip, scoarță de copac). Chiar și un parc sau un petec cu iarbă din curtea școlii poate fi o idee bună. Un astfel de spațiu deschis este prielnic, pentru că avem nevoie de multă mișcare și acțiune, mai ales când simțim cum ne cuprinde fiorul creației.





Părerea ta contează

Să ne strângem în cerc și, analizând formele pe care le-am adus fiecare, să stăm puțin de vorbă. Observăm forma, mărimea, culoarea materialelor și ne concentrăm pe senzația pe care ne-o lasă... sufletește. Imaginația ne va ajuta să simțim obiectul din palme ca pe o prezență tăcută, vie... Exprimăm pe rând păreri, senzații, sentimente legate de această provocare.

Dintre obiectele admirate, ne oprim asupra unuia voluminos, pe care îl vom modela în așa fel încât să devină expresiv. Dacă dorim să unim două părți diferite, o putem face cu ajutorul unor crenguțe subțiri sau scobitori. Din elemente mici, precum rămurele, petale, semințe, pene, putem improviza pupile, gene, sprâncene, dinți, urechi, coadă, țepi, mustăți...

Sfaturi pentru tine

Dacă discuția vi s-a părut interesantă și foloșitoare, putem ulterior, într-o temă la compunere, să notăm câteva concluzii în scris. Vom realiza un mic text creativ despre spectacolul naturii și modul cum putem lua legătura cu ea și comunica...

Ei bine, faptul că vedem atât de adânc și frumos în lucruri se datorează mult sensibilității noastre sufletești și legăturii puternice cu lumea din jurul nostru... Lucru pe care este bine să-l cultivăm...

Intră în joc!

La final, putem aduce toate personajele și să ne jucăm împreună cu ele. Sau putem improviza o mică piesă de teatru, în care personajele inventate să fie marionete care vorbesc!



Fiorul poveștilor

1.2. Ateliere de scenografie: crearea de decoruri – colaj textil



Hai mai aproape!

Ce emoții ne cuprind atunci când se anunță o serbare sau un spectacol, cu roluri de interpretat, cu costume, fundaluri uriașe în planul îndepărtat și cortina care se ridică!

Atenție, avem o nouă provocare...

Ei bine, dacă puneți la cale așa ceva în curând, hai să descoperim împreună cum se pot crea și monta **decorurile de teatru!** Adică imaginea sau imaginile (în caz că le schimbăm între acte și avem nevoie de mai multe) care se observă în fundal, în spatele actorilor.

Să reținem

Pentru aceasta ar trebui ca mai întâi să cunoaștem subiectul poveștii pe care se bazează piesa. Sau tematica serbării, dacă este vorba despre un spectacol cu cântece, dans și momente poetice. Ceea ce vă propunem este o compoziție de artă vizuală care se adaptează *unei scene* de spectacol, așadar o putem considera lucrare de **scenografie**. Aceasta este, după cum am aflat la începutul anului, o ramură a artelor decorative. Artiștii care lucrează în acest domeniu (pentru teatru, film, evenimente) se numesc *scenografi*.

Părerea ta contează

Organizăm o mică întrunire de proiect ca să stabilim prioritățile:

- Dezbaterem împreună și plasăm acțiunea spectacolului *în timp* (în trecut, în vremurile moderne, în viitor).



- ...și în spațiu: poate fi o imagine de interior (dacă scenele se petrec într-un palat, într-o căsuță) sau de exterior – peisaj natural (în câmp, în poiană, în pădure, la munte, pe țârm), rural (la țară), urban (într-un oraș), imaginar sau fantastic (submarin, aerian, din cosmos, de pe o planetă necunoscută, de pe tărâmul zânelor etc.).
- Decidem ce fundal ar fi cel mai potrivit, astfel încât să includă cât mai mult din acțiune.



Să experimentăm

Dacă ne-am hotărât, trecem la îndeplinirea a ceea ce ne-am propus.

Căutăm un material uriaș, de preferat într-o singură culoare, ca suport, care va fi plasat pe perete. Poate fi un cearșaf vechi sau o cuvertură deteriorată, pe care putem să le reutilizăm.

Schițăm un ansamblu, la care colaborăm toți cu idei.

Distribuim în grup rolurile pe care le avem. Tuturor din echipă li se dă câte o sarcină. Fiecare va desena mai întâi pe hârtie un detaliu: va propune proiectul pentru un arbore, o floare, o casă, un turn al castelului etc., la scară mică, pe foaia de hârtie, și apoi îl va transpune pe materialul textil.

Împreună reușim!

- Cu ajutorul foarfecilor vom încerca să replicăm formele schițate pe hârtie, decupându-le spontan. Este de preferat să o facem liber, ghidându-ne în mare după proiect.
- Suprapunem fragmente de mărimi, culori și texturi diferite, tăind drept sau curb, după caz.
- Le fixăm între ele prin lipire cu un adeziv puternic, potrivit materialelor textile.
- Utilizăm elemente de limbaj plastic: petele sunt suprafețele principale; liniile pot fi dungi decupate din material sau panglică, dantelă, șnur, sfoară; iar punctele – buline mici de pânză, nasturi, butoni, mărele, paiete.
- După ce fiecare scenograf a finalizat fragmentul său, va fi invitat să-l monteze în locul prestabilit, pe panoul comun.

Galerie de idei

La final, vom fi impresionați de acest decor minunat! Pentru că are drept suport materialul textil, va fi elastic, ușor de rulat, de depozitat și întreținut! Așa își va aștepta în siguranță vremea să se bată gongul pentru spectacol!



Tubesc jucăriile

1.3. Păpuși textile din materiale reciclate



Hai mai aproape!

Am simțit cu toții bucuria pe care ne-o aduce creativitatea. Și ce dar nebănuit poate fi **imaginația!** Ne dă puterea și îndrăzneala de a depăși orice obstacol. Ea ne oferă și soluții surprinzătoare la cele mai încurcate probleme.

Atenție, avem o nouă provocare...

Proiectul nostru de scenografie poate continua! Tot artiștii scenografi sunt cei care creează personaje-marionete ale pieselor de teatru de păpuși.

Să ne ducem mai departe proiectul. Putem alege un basm, o legendă, o fabulă, o poezioară cu personaje din lumea vie.

Este minunat că *decorul* textil cu peisaj există deja – suntem la jumătatea drumului. Trebuie doar să dinamizăm firul poveștii cu apariția, mișcarea și vocile vietăților care o însuflețesc.



Să experimentăm

Colecționăm diverse materiale textile, resturi de la croirea și coaserea hainelor sau piese vechi de îmbrăcăminte care nu ne mai sunt de folos. Vom sorta fragmentele de material textil: pânză, mătase, vâscoză, stofă, catifea, postav, păslă, tricotaje, danțele, pene, puf, piele, blăniță, fire de lână, cânepă sau bumbac, papiote, șnururi, curelușe, șireturi, fundițe etc. La acestea putem adăuga diverse mărunțișuri care ne încântă privirea: paiete, mărgelile, podoabe care s-au defectat, nasturi. Ele vor fi în lucrare, după cum ați ghicit, elementele de limbaj plastic..., de data aceasta textil.

Sfaturi pentru tine

- Schițăm personajul dorit pe o foaie, pentru a avea un reper legat de mărimea sa, de proporții, de culoare, de expresivitatea figurii etc.

- Dacă ne este greu să decupăm direct sau suntem perfecționiști, dorind să ne iasă exact ca în desen, vom copia siluetele cu o carioca pe materialul textil, înainte de a le decupa. Doar că vom așeza materialul dublu, împăturit în două, pentru că forma noastră este plină (o vom umple cu vatelină pufoasă) și are două fețe, asemenea unei huse de pernă.
- Tăiem după aceste contururi materialul pus în două și începem să coasem pe margini cu mare grijă, unind ambele bucăți. Atenție, să nu lăsăm pauze între împunsăturile acului și să înaintăm, potrivit de strâns, ca să nu evadeze ulterior umplutura...
- Înainte cu câțiva centimetri de a termina de cusut întregul contur, vom face o pauză de cusut pentru a introduce conținutul moale (bumbac, melană sau vatelină) și apoi sigilăm și acel loc.
- Trebuie să-i facem un nod aței și când începem, și înainte de a tăia firul, după ce am terminat totul.
- Montăm prin coasere și detaliile colorate. Din alte bucăți de pânză sau pene, fragmente de piele, șnururi, dantele, nasturi sau mărgelile vom face ochi, cioc, creastă, gheruțe, coadă, urechi, copite, pete pe blană etc.

Împreună reușim!

V-ați descurcat extraordinar. Acum vă puteți distribui rolurile, iar personajele voastre vor putea să prindă glas, fiind manevrate de voi, într-o mică piesă de teatru. După premieră vor putea deveni jucăriile voastre preferate. Sunt adorabile, nu le întrece niciun animal de pluș din vitrinele magazinelor!

Să reținem

Cultivându-ne creativitatea ca pe o grădină, vom fi spirite învingătoare, sensibile, delicate și originale. Să continuăm să o antrenăm. Să căutăm mereu forme, emoții și înțelesuri noi în imaginile (vizuale sau nu) pe care le întâlnim răsfoind, citind, ascultând muzică, urmărind grația dansului, sau pur și simplu admirând natura și lucrurile din jurul nostru.





Prinde viață!

1.4. Creații de tip ready-made. Nevoia de mișcare și acțiune.
Recapitulare



Hai mai aproape!

Vom demonstra împreună puterea creativității explorând un tărâm aproape necunoscut...

Doar unii artiști s-au încumetat să sape după frumusețe și viu pe acest tărâm: *Lumea obiectelor uitate*.

Unde îl găsim? Nu departe, el se află lângă noi.

Ne imaginăm, discutăm

În fiecare casă, curte sau garaj, pivniță, magazie, șură sau pod... există cel puțin un locșor în care stau îngrămădite tot felul de obiecte părăsite de stăpânii lor.

Trecând de poarta care abia se deschide din balamale, rotindu-ne privirea peste ele, ne cuprinde uimirea: sunt atât de vechi, încât despre unele nici nu putem avea habar la ce au folosit la vremea lor. Fie că sunt încă funcționale, fie că s-au defectat demult, fie că mai există doar câteva fragmente, ele ne vor uimi.

Vom cere voie să le scoatem din ladă sau din cui, din sertar sau să le luăm de pe raft. Vom întreba ce sunt și de când. Le vom cântări în palme, vom vedea dacă sunt aspre sau lucioase, sârmoase sau țepoase, lustruite sau ruginite.

Vom simți mirosul de fân, ulei sau cauciuc, vom asculta dacă scârțâie, zornăie, zdrăngăne sau ticăie. Și vom vrea, desigur, să ne jucăm cu ele.

Sfaturi pentru tine

Să le aranjăm în diverse poziții, căutându-le înțeles. Să combinăm mai multe fragmente, să le intercalăm sau suprapunem, să le atașăm unele de altele cu cârlige de rufe, clame, cercuri de gumă sau sforicele. Să ne folosim de linii (sârmă, cablu, lântșoare). Să adăugăm elemente minuscule (punctele): piulițe, șuruburi, butonașe, dăruindu-i micii figuri tridimensionale ochi, gură, nas.

Jocul poate dura puțin, poate nu vom reuși să păstrăm sau să transportăm opera, însă nu ne descurajăm: există aparatul de fotografiat care să immortalizeze invenția noastră.

Galerie de idei

Putem crea roboței, automobile, mașinării sau vehicule științifico-fantastice, forme de relief, construcții, plante, vietăți, personaje umane.

Jucăria descoperită poate încăpea în pumnul vostru sau poate fi o instalație uriașă cât toată curtea bunicilor! Doar căutați prezența poveștii în lucrurile pe care le aveți la îndemână! Orice colțișor de lume zâmbește și face cu ochiul, și se pare că mai mult artiștii... sunt pe fază.

După ce ai reușit, vorbește despre ce reprezintă, vrea, simte și face personajul tău!



Așadar, este important

Universul vorbește cu noi într-o limbă secretă, pe care o vom înțelege numai iubind. Putem vedea viul și frumusețea oriunde, ascunse în cele mai modeste lucruri. Îndrăzniți! Lucrurile aparent neînsemnate *au forță*.

Auto-evaluare sumativă

Știi că fiecare experiență prin care înveți ceva nou te aduce mai aproape de un vârf de munte uimitor: cel al devenirii tale?

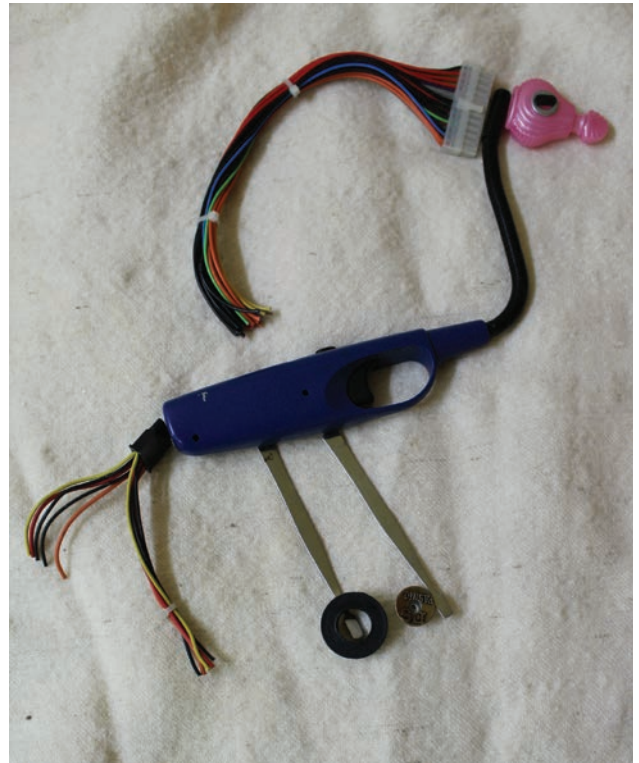
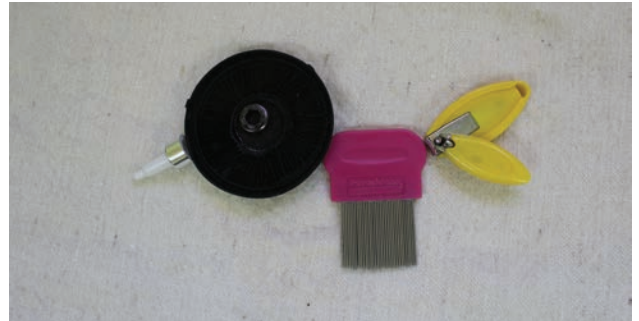
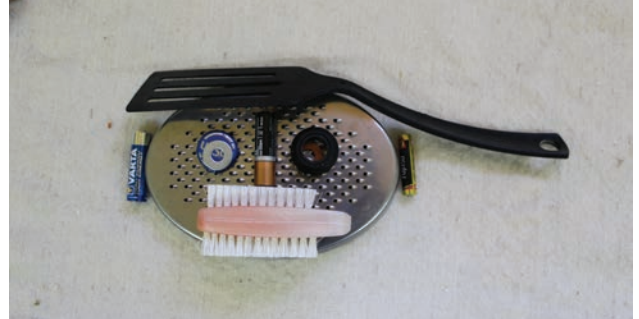
Pentru a-ți atinge potențialul, nu este suficient să fii prezent sau să te bazezi doar pe talent. În viața unui om valoros cea mai importantă este **conduita**. De aceea spunem mereu că nu este importantă lucrarea într-un proiect, ci drumul până ajungi acolo!

Încearcă să evaluezi atitudinea ta față de lucrurile nou învățate la atelierele de artă pe parcursul acestui capitol, răspunzând la următoarele întrebări:

1. Ai fost atent permanent în timpul activităților?
2. Te-ai concentrat în așa fel încât să înțelegi și să reții fiecare descoperire?
3. Simți că ai achiziționat cunoștințe, că ai avut parte de trăiri, sentimente și emoții deosebite?
4. Simți un progres în decursul acestui amplu proiect?
5. Te-ai implicat alături de colegii tăi, ai preluat din sarcinile grupului în proiectele comune?
6. Ai simțit că ai făcut diferența într-un anumit moment prin dăruirea, înțelegerea și empatia ta?
7. Ai dăruit bucurie prin micile tale opere?
8. Ai transmis sau ai primit vreodată un „mulțumesc”?!

La final, dacă ai obținut:

- mai mult de **3 răspunsuri** afirmative – progresul tău ca artist este satisfăcător
- mai mult de **5 răspunsuri** afirmative – ai un comportament frumos și firesc
- mai mult de **7 răspunsuri** afirmative – conduita ta este excelentă, ai atins potențialul maxim.



Unitatea 2

Scrisoare de dragoste adresată planetei

Componenta militantă a artei: creativitate și ecologie

Cum ocrotesc verdele ierbii

2.1. Mijloace de reciclare a deșeurilor

Hai mai aproape!

Problema invaziei de deșeuri este destul de recentă. Oamenii din trecut nu se confruntau cu munții de gunoaie. Iar comunitățile mici, precum satele, încă păstrează vechile reguli. De ce credeți?

Întrebăm, cercetăm

Câte dintre problemele cu care ne confruntăm noi astăzi aveau în trecut soluții simple, naturale? Să ne amintim...

- **Hainele** deteriorate sau învechite erau reparate cu mîgală, nu se aruncau. Dacă nu mai corespundea mărimea lor, erau re-croite și deveneau articole cu alte funcții. În cele din urmă erau tăiate în șnururi subțiri și țesute în covoare dungate multicolore. Resturile se mulțumeau cu statutul de cârpă de șters.
- **Risipa de hrană.** În trecut, oamenii cultivau chiar ei hrana, iar animalele care le ofereau lapte, carne, ouă erau îngrijite de ei în gospodărie. Mîncarea nu se deteriora și nu se arunca pentru că nu se depozita în exces. Ceea ce nu se conserva și rămânea nefolosit, alături de resturile organice netoxice (ramuri, sîmburi, frunze, rădăcini, coji de ouă, oase etc.) era consumat de către păsările și animalele de pe lângă casă.
- **Ambalajele.** Pentru că totul se consuma în ziua respectivă, nu erau necesare ambalaje specializate. Hrana era păstrată în vasele în care era pregătită. Oamenii împărțeau adesea hrana la câmp, folosind ceea ce aveau la îndemîna din natură: frunze uriașe, coșuri improvizate din nuiele. Pentru a ambala sau conserva anumite tipuri de brînză sau pește foloseau cetină sau scoarță de copac. Materialele care rezistau în timp erau curățate și refolosite (pânza pentru strecurat brînzeturile, vasele de lut sau de lemn etc.). La deteriorarea lor completă erau inofensive, netoxice, pentru că proveneau din natură, unde se puteau dezintegra ușor. Ceea ce nu se descompunea în pămînt era ars în sobă, odată cu lemnele de foc, transformându-se în sursă de încălzire.
- **Cosmeticele și remediile** erau și ele luate din natură și nu necesitau ambalaj, pentru că nu se comercializau. Ceaiurile din plante, loțiunile calmante și cremele vindecătoare erau preparate pe loc, doar în cantitatea de care era nevoie. Lipsa mulțimii de medicamente care se găsesc în prezent în farmacii era compensată de traiul în aer curat, nepoluat, de hrana proaspătă, de ceaiurile și leacurile preparate din plante, de multă mișcare și de voie bună.
- **Parfumele** erau tocmai... florile, ținute în haine, în lăzile de zestre, împletite în păr, agățate de grindă.
- **Detergenții** erau blânzi și nepoluanți: cenușa din vatră era abrazivă și curăța aproape orice, alături de mălai, oțet sau nisip, care erau folosite pentru îndepărtarea petelor persistente.



Săpunul se făcea în gospodărie, din plante medicinale și resturi de grăsime. Rufele nu aveau nevoie de înălbitori chimici: se albeau la soare și se dezinfectau la îngheț.

- **Insecticidele** se bazau pe acțiunea puternică a unor plante amăruie-parfumate.
- Anumite părți ale plantelor, necomestibile, puteau deveni preparate ale medicinei populare, coloranți naturali, elemente din care se confecționau obiecte utile sau jucării.

Părerea ta contează

Dați și voi astfel de exemple, observate în casa sau în curtea bunicii sau a rudelor din mediul rural. De exemplu:

- tulpinile plantei numită mălai, după extragerea boabelor, erau aranjate în buchete, cusute și transformate în mățuri;
- după folosirea știuleților, pănușile de porumb împletite se transformau în rogojini, coșuri, încălțăminte, iar mătasea de porumb era folosită pentru ceai medicinal;
- din cojile de ceapă, nuci, varză roșie, sfeclă etc. fierte se extrăgeau coloranți naturali cu care se vopseau lâna, pânza, ouăle de Paști etc.
- penele ușoare umpleau pernele și pilotele, iar cele uriașe deveneau pământufuri pentru curățat vatra sau pentru a glazura aluatul care era copt în cuptor.



Evaluare

- Ce credeți? Oare a fi modern înseamnă să ai fără să te întreb de unde și să risipești fără să-ți pese? Scrie o scurtă compunere în care să-ți așterni ideile.
- Participă la o evaluare a cunoștințelor dobândite, împreună cu un coleg coparticipant, în joculețul interactiv din varianta digitală a lecției!

Așadar, este important

Deși din toate acestea se desprinde multă gingășie, adevărul rămâne: omul simplu, animat de dragoste și respect pentru locul său, mediul său, munca sa, tratează totul cu responsabilitate. Până la dezintegrarea lor totală și topirea în ritmurile naturii, omul va găsi întotdeauna lucrurile, mărunte sau nu, UN ROST.



Poiana adusă în casa noastră

2.2. Modificarea aspectului vizual inițial prin reconfigurare plastică



Hai mai aproape!

V-ați convins că tot ceea ce ating mânuțele voastre transformă și vindecă? Iar dacă natura vă este colaborator în atelierul de artă, se vor ivi adevărate miracole.

Discutam de curând despre ocrotirea mediului în care trăim reutilizând anumite resurse sau reciclându-le.

Inspirându-ne din viața satului, putem și noi să folosim resturi vegetale și să intervenim cu puterea lor de colorare asupra anumitor obiecte. Le modificăm aspectul, plecând de la unul obișnuit, și ajungem cu puțin efort la un rezultat spectaculos.

Atenție, avem o nouă provocare...

În natură există o mulțime de plante care au însușiri deosebite, lucru care le-a făcut atractive pentru artiști: seva lor în stare crudă colorează, pătează. Iar unele plante, după uscare, dacă sunt fierte, ne oferă o soluție în care se pot vopsi diferite materiale naturale, fie de proveniență vegetală (textile care conțin celuloză), fie de proveniență animală (lână, piei, coajă de ou).



În proiectul educațional "Sarmentum" puteți admira în natură diverse specii de plante tinctoriale (care vopsesc).



Despre ce povestim astăzi

Iată doar câteva materiale din natură care, după ce sunt folosite la bucătărie sau după ce se ofilesc și se usucă, pot fi integrate într-un proces artistic: coji de ceapă, sfeclă, nuci verzi, varză roșie, anumite flori, tulpini, rădăcini și frunze (crăițe, albăstrele, fluturei, dalii, gălbenele, urzică, turmeric, mac, drobiță, trandafir, tei, nuc), bobițe de lemn câinesc, porumbe sau boz, anumite ciuperci și scoarță de copac. Acestea vopsesc pentru că au **proprietăți tinctoriale** (conțin substanțe care se fixează în fibre prin fierbere și rezistă la spălare).

Să experimentăm

Dacă am strâns astfel de comori din poieni și grădini, vom încerca să le extragem pigmentul prin fierbere.

Acasă, sub supravegherea unui adult sau la școală, în cadrul unui atelier inedit, vom prepara într-un vas mare o fiertură, un fel de ceai pe care îl vom aștepta să capete culoare.

După strecurarea cojilor/ florilor/ frunzelor, în vasul respectiv se pot introduce pânzeturii, în cânepă sau fire de lână albe, pentru a fi vopsite. Acestea fie se lasă multe ore în soluție și se stinge focul, fie se mai fierb în continuare (amestecând ușor, dar permanent) între câteva minute și o oră-două, în funcție de intensitatea culorii pe care ne dorim să o obținem.

Intră în joc!

Iată o propunere de activitate... În pragul anului sărbătorii (Paști, Înălțare) tradiția spune că se decorează ouă. Mămicile și bunicile se bucură tare mult când copiii le ajută la această activitate.

La fel ca în cazul textilelor, și ouăle pot fi vopsite cu crăițe, gălbenele și turmeric (pentru galben), foi de ceapă (pentru ocru, roșcat, cărămiziu, brun închis), sfeclă (pentru roz și roșu) foi de varză roșie (pentru violet și indigo) etc. Puteți experimenta oricând cu plante noi și să ne transmiteți și nouă ce surprize ați obținut!

Sfaturi pentru tine

- Dacă dorim ca ouăle decorate să aibă și un imprimeu, putem pune în practică un truc: să aplicăm pe coajă, înainte de a le introduce la fiert, o frunzuliță sau o corolă de floare. Ea se prinde de ou cu ajutorul unei membrane subțiri de mătase sau de ciorăpel fin, elastic (din nou

reciclăm textilele uzate!). Acest strat se leagă strâns de ou cu ață în partea de jos, ca și cum am înfășura un fular.

- Datorită frunzei sau florii lipite de coaja albă, pentru că ele sunt impermeabile, vopseaua nu va ajunge la suprafața oului exact pe forma pe care o aplicăm.
- Forma plănuței va ieși mai deschisă, în negativ. Acest procedeu poartă numele tot de **rezervare mecanică** (ascundere și izolare a suprafeței, la fel cum o făceau ceara și creioanele cerate când peste ele se intervenea cu acuarela sau cerneala în lecțiile trecute).
- După ce oul a fiert atât cât este nevoie să fie bun de mâncat, se lasă puțin la răcit, cât să-l putem manevra, se taie cu o forfecuță pelicula de mătase, se îndepărtează frunza fiartă și toate resturile textile și se mângâie cu un șervețel îmbibat în ulei, pentru luciu.

Nu uita!

Orice intervenție creativă a noastră aduce bucurie celor dragi. Iar natura ne oferă soluții prietenoase. Acestea nu sunt periculoase sau toxice așa cum sunt coloranții industriali utilizați în aceleași scopuri.

Trebuie doar să ne întrebăm mămicile, bunicile, străbunicile despre cât mai multe secrete ale poienilor, pădurilor și grădinii și să le ținem strâns în gând pentru toată viața.



Recreez moda

2.3. Reinvestirea vechiului cu spirit nou



Hai mai aproape!

Stilul în care te îmbraci poate fi felul în care alegi să te exprimi în societate. El îți reflectă de fiecare dată starea sufletească și atitudinea. Uneori simți nevoia să te îmbraci sobru, în negru sau alb, iar alteori bucuria ta se citește din strălucirea hainelor intens colorate.

Atenție, avem o nouă provocare...

Fiecare generație are propria ei înțelegere asupra lucrurilor, asupra valorilor, are mereu un alt ideal de frumusețe față de cel pe care l-au avut cei din trecut. Poate de aceea stilul modei se schimbă atât de repede, în așa fel încât nu ne mai simțim confortabil să purtăm hainele bunicilor sau ale părinților noștri, ba nici hainele care se purtau în anii trecuți. Astfel, oamenii cumpără din ce în ce mai mult îmbrăcăminte de care, de fapt, nu au nevoie...



Ne amintim

În acest fel, o imensă cantitate de haine ajunge anual în containerele cu deșeuri și poluează mediul înconjurător. Acest lucru ar putea fi încetinit dacă am avea o atitudine mai responsabilă față de natură.

Hainele care nu se pot dona se pot transforma astfel încât, prin câteva intervenții, să le dăm un plus de modernitate. Cum? Prin tușa creativității noastre.

Ținta modei este mereu noul, așadar noi îl putem aduce și în povestea unei haine vechi, pe care să o remodelăm cu puterile noastre și cu resursele pe care le avem.



Împreună reușim!

Alege din dulap, cu acordul părinților, câteva haine care sunt fie prea largi sau prea strâmte, fie s-au decolorat, pătat sau rupt, fie ți se par *demodate*.

Din oricare dintre ele se poate remodela un alt articol de îmbrăcăminte. Avem nevoie de o foarfecă, de ac și ață, de nasturi, șnururi, panglici, poate și de dantele sau de mărgele.

O veste bună: nu avem nevoie de tipare și măsurători, vom fi foarte spontani!



Să experimentăm

Pentru a trasa un contur corect pe materialul textil, poți folosi o bucatăică subțire de cretă sau de săpun folosit, uscat. Unele piese au nevoie doar de câteva tăieturi de foarfecă pentru a căpăta un aspect mai copilăros sau tineresc: se pot detașa mânecile, se pot tăia spații în lateral sau la spate pentru ținutele de vară. Ulterior, acestea se pot împleti între ele pentru un aspect decorativ. *Colanții* pot deveni *top* sau *bolero*.

Sfaturi pentru tine

Folosește-te în alegerea ținutei și de accesorii potrivite, din aceeași gamă cromatică sau având culori opuse care se scot în evidență reciproc. O rochie largă se poate fixa pe talie cu o eșarfă răsucită sau cu o fâșie de panglică. Putem atașa buzunare noi, colorate, peste zonele deteriorate ale hainei, putem coase nasturi hazlii în plus (asimetrice și diferiți, pentru un plus de modernitate), putem atașa dantele la guler, putem folosi pălării cu funde, berete, curele, mănuși etc. La final, putem să asortăm un șal, să împletim și să introducem în ținută un cordon, o coroniță sau o bandană din suvițe textile.

Evaluare - portofoliu în echipă

Vom evalua această activitate în cadrul unei prezentări de modă alături de copiii de la alte clase din școală. „Creatorii” vor stabili care dintre colegi și colege vor fi prezentatorii de modă și manechinele.

Vom admira exponatele și vom acorda punctaje fiecărei ținute din portofoliul clasei. Totul se poate transforma într-o reprezentație de design vestimentar foarte reușită!



Așadar, este important

Simțiți-vă bine în propria piele, fiți originali, relaxați, păstrând muzicalitatea și bunul-gust în apariția voastră în public, pentru că toate aceste alegeri vă definesc. Spectaculosul se poate ascunde în modestie și eleganța în decență.



Unitatea 3

Culori cadou într-o nouă formă-surpriză

Modificarea aspectului vizual inițial prin intervenții cromatice.
Crearea de obiecte decorative sau simbolice cu diverse ocazii

Împodobim casa în sărbătoare

3.1. Pictură pe obiecte de lemn din natură sau reciclate

**Hai mai aproape!**

Vi s-a întâmplat să fiți fericiți că se apropie o sărbătoare sau o aniversare, să vreți să decorați camera sau să oferiți cadouri și să aveți probleme în a găsi ceva mulțumitor?

Ei bine, aflați că soluția este să le pregătiți pe toate acestea voi înșivă. Ele vor produce surpriză și bucurie, pentru că dragostea și sufletul vostru vor fi împletite acolo.

Atenție, avem o nouă provocare...

Hai să ne oprim atenția asupra unui nou tip de suport pentru decorare.

De această dată folosim vopsele – pe suprafețe din lemn. Pot fi structuri naturale (conuri, semințe mici, castane, ghinde, nuci) sau obiecte din lemn utilizate ori abandonate pe care le strângem din timp la cutiuța de reciclat și cărora putem să le mai dăm o șansă: bețișoare de frigărui, lopățele de la înghețată, fragmente mici de la podoabe din lemn uzate etc.



Ne amintim

Pentru a obține o armonie, mai întâi avem nevoie de o strategie cromatică (sau chiar și acromatică). Nu vom pune toate culorile din cutie, pentru că multitudinea lor va obosi ochiul. În cele din urmă, obiectele sunt destinate decorațiilor (ghirlande, podoabe de pom, șiraguri de agățat pe perete sau de legat draperiile etc.).

Împreună reușim!

Griurile valorice sau tonurile aceleiași culori sunt o soluție de bun-gust când dorim să decorăm mai multe obiecte din aceeași categorie. Să ne alegem o culoare, să o punem pe paletă alături de alb și de negru și să realizăm cât mai multe combinații. Vom obține o monocromie.



Sfaturi pentru tine

- Obiectele se pot picta separat sau se pot uni între ele cu aracet de lemn pentru a forma steluțe, fulgi, căsuțe sau alte figuri. După asamblare și uscare, le vom decora.
- Pentru suprafețele din lemn este indicat să utilizăm vopselele acrilice.
- Dacă avem tempera, în ea trebuie picurat puțin aracet ca pelicula aplicată să nu se desprindă.
- Nu vom folosi apă, ca să avem o intensitate maximă a amestecului. De aceea, vom șterge pensula între două opțiuni pe șervețel.
- La final, le vom așeza în cutii și le vom asorta cu felii de citrice deshidratate pe calorifer, cu nuci poleite, cu păstăi de arahide, cu bețișoare de scorțișoară parfumată sau cu ... fulgii din aripi de „înger” pe care îi găsiți adiind prin oraș!



Părerea ta contează

Dacă echipa harnică a clasei a avut spor și inspirație, cu siguranță că a decorat în timpul atelierului mult mai multe obiecte decât se stabilise în planul inițial. Oare ce putem face cu atâta migală și dăruire adunată pe culori, în sertare? Oare ne putem gândi și la cei mai puțin norocoși dintre semenii noștri?

Dacă pe cei dragi i-am bucurat cu o parte dintre aceste daruri, am putea ca pe restul să le dăruim unei asociații caritabile. Astfel, puteți organiza un târg caritabil împreună cu profesorii voștri, în preajma sărbătorilor, a zilelor școlii și nu numai. Micile voastre comori pot fi vândute, iar suma obținută o puteți dona unei cauze umanitare pe care o alegeți de comun acord.



Grădini pe mătase

3.2. Decorarea cu pigmenți textili



Atenție, avem o nouă provocare...

Sunt câteva zile din an în care visăm să o facem fericită pe cea mai iubită ființă din lume. Fie că este ziua ei de naștere, ziua onomastică sau ziua ei internațională, cu fiecare prilej vrem să-i facem o surpriză mai mare.

Hai s-o înfășurăm pe Mama într-o grădină a tinereții fără bătrânețe!

Despre ce povestim astăzi

Cum ai vrea s-o împodobești pe această persoană delicată și luminoasă? Știi foarte bine că este mereu elegantă și plină de finețe în vestimentație, așa că va trebui să-i oferi un accesoriu pe care să-l poată asorta. Ca să îl poarte zâmbind, alături de dorul de tine.

Află care este culoarea ei preferată observând în ce game se îmbracă de obicei... Și hai să-i oferim ceva deosebit care să îi completeze ținuta.



Să experimentăm

Ce-ar fi să încercăm un nou tip de pigment? Cel specific materialelor textile? În magazinele specializate pe decorațiuni sau în galeriile de artă vom găsi adesea coloranți textili care se pot aplica ușor pe pânza uscată (sub formă de markere), flacoane cu pastă colorată care se întinde cu pensula și după uscare se poate purta și spăla, sau coloranți cu termofixare (care se aplică la cald, sub fierul de călcat sau într-o baie de aburi).

Intră în joc!

Cu ajutorul familiei tale încearcă să găsești o eșafă lungă, un batic pătrat sau o batistă uni (într-o singură culoare, nonculoare, nuanță sau ton), care va fi suportul pe care vei picta. Poate fi un obiect mai vechi, uitat în șifonier, pe care tu îl vei trezi la viață adăugându-i culoare. Amintește-ți despre amestecuri, despre ce ai învățat la tonuri și nuanțe, la griurile colorate și la scara de gri valoric. Integrează aceste cunoștințe noilor tale descoperiri tehnice în pictura textilă!

Sfaturi pentru tine

- Gândește-te la un simbol care i-ar provoca bucurie sau relaxare. Mai întâi, fă-ți un mic proiect pe hârtie.
- Pregătește pensulele, un pahar cu apă și paleta de culori.
- Alege gama cromatică favorită.
- Citește instrucțiunile de pe tuburile de culoare, ca să ai în vedere dacă, după uscare, culoarea trebuie fixată la cald sau nu. Te descurci de minune!
- Suprapune materialul textil pe o suprafață impermeabilă, ca să nu se păteze masa cu coloranți (poți pune folie de plastic sau un carton de ambalaj).
- Lasă-ți liberă imaginația și pictează plante sau vietăți pe mătasea sau pânza eșarfei.

Galerie de idei

Ai grijă ca mișcările tale să fie sigure, continue și organizate. Așază în centrul compoziției motivul principal în așa fel încât să încapă în întregime. Pe acest tip de suport nu poți șterge cu radiera și nici nu poți corecta cu creion corector. La final, curăță pensulele bine, cu multă apă.

Expune-ți tot portofoliul în fața clasei, alături de fotografii cu persoana care poartă eșarfa făcută cadou!

Nu uita!

Aceste creații textile se încadrează în seria ramurilor artelor decorative.

Ele pot fi considerate opere de artă, fiind unicate, și, în același timp, au utilitatea lor în completarea designului vestimentar sau a decorațiunilor de interior.

În lumea artiștilor există expoziții originale dedicate artelor textile: țesături, imprimeuri, creare de texturi noi, broderii, panouri textile, colaj textil, pictură decorativă etc.



Semnul de carte – semn de iubire

3.3. Decorăm lipind fragmente colorate



Hai mai aproape!

Chiar dacă la prima vedere copacii sunt cele mai imobile apariții, să știți că de fapt ei, cu pădurea lor cu tot, călătoresc, fără să vrea, cel mai mult.

Ne imaginăm, discutăm

Asta pentru că oamenii îi răpesc din paradisul pădurii, îi închid între zidurile unei fabrici și le transformă tulpinile și crengile într-un aluat alb din care întind coli uriașe de hârtie. Iar hârtia se plimbă zile, luni, ani, peste mări și țări.

Copacul nostru fără piciorușe devine carte, caiet, album, bilet, fotografie, bărcuță de hârtie.

Din aceste motive întâlnim foarte adesea copaci aruncați în cele mai neobișnuite locuri: pentru că oamenii aruncă peste tot ambalajele și foile care nu le mai trebuie. Sau cred ei că nu le mai trebuie, pentru că a doua zi demonstrează contrariul: cer hârtie din nou...

Atenție, avem o nouă provocare...

Cu siguranță trebuie să îndreptăm asta. Dacă tot i-am strămutat din locul lor răcoros din pădure și i-am înstrăinat prin casele, birourile, grădinițele și școlile noastre, merită să-i transformăm, prin miracolul iubirii noastre, într-o formă nouă, într-o vietate nouă. Le putem reda viața. Îi putem remodela. Hai să luăm bucățile de hârtie și să le reasamblăm într-un mod creativ!

Despre ce povestim astăzi

Mai întâi trebuie să adunăm toate fragmentele de hârtie abandonată, de diferite grosimi și tipuri: ambalaj, carton ondulat, ziar, reviste, hârtie scrisă sau pictată, foiță, hârtie șifonată, creponată, cerată, hârtie de copt, fășii din aparatul de tocat, confetti din perforator, poze vechi, cărți care s-au deteriorat și nu mai pot fi citite...

Le sortăm pe grosimi și culori, le putem rupe cu mâna liberă, ne folosim de foarfecă, perforator, capsator, bandă adezivă sau lipici.

Sunt atâtea ocazii pe care le așteptăm ca să dăruim bucurie celor dragi oferindu-le ceva lucrat de mânuțele noastre: Crăciunul, Mărțișorul, Ziua Mamei, Ziua Prieteniei, aniversările...



Împreună reușim!

Hai să construim un obiect util și delicat! Ce spuneți de un semn de carte ivit tot din cărțile distruse? Le putem oferi o a doua viață? Acest **semn de carte** va deveni un **semn de iubire** atât pentru natura căreia îi suntem mesageri, cât și pentru cei care vor primi cadoul nostru.



Sfaturi pentru tine

Tehnica este simplă. Facem cu creionul un contur, decupăm, rupem, perforăm, modelăm în palme, mototolim, răsucim benzi lungi de hârtie, creăm forme bidimensionale sau tridimensionale, asamblăm și lipim. Putem suprapune mai multe straturi de hârtie (groasă și subțire, de o singură culoare sau cu imprimeu, netedă sau șifonată, transparentă sau opacă, lucioasă sau mată etc.). A ieșit o bijuterie, așa este?



Unitatea 1 Mă mișc în spațiu

Volumul, a treia dimensiune

Să animăm hârtia

1.1. Plecăm din plan și ajungem la forma în spațiu. Origami în spirit eco



Ne amintim

Am observat că obiceiul oamenilor de la sate de a se comporta responsabil față de resursele naturii s-a transmis până în zilele noastre.

Poate ați văzut grija pe care o are o bunicuță pentru orice petec de hârtie, pe care îl refolosește de nenumărate ori cu respect și delicatețe...

O pagină dintr-o revistă cu poze, după ce a fost citită, a trecut apoi prin mai multe peripeții: a devenit ambalaj sau folie de protecție pe rafturi, a servit drept afiș colorat pe un perete scorojit sau o altă decorațiune de interior și, în cele din urmă, după ce s-a îngălbenit de tot, a ajuns combustibil prețios – cu el se aprinde mai ușor focul în sobă...

Ne imaginăm, discutăm

Oare noi putem să ne inspirăm din atitudinea bunicilor noștri?

Ce presupune să fii civilizată și atentă cu resursele naturale?

Dacă locuiești la oraș, cum poți să respecti natura? Dar dacă locuiești în mediul rural?

Cum putem îngriji pe termen lung mediul înconjurător?

Să reținem

Din orice bucată de hârtie putem crea un colaj, o felicitare, un semn de carte, un măștișor. Sau putem construi, de exemplu, o figurină din hârtie împăturită. Aceasta este chiar o formă de artă, numită **origami**. Termenul provine din limba japoneză, deoarece această artă minunată s-a născut la curtea împăraților niponi.

Mica jucărie ne amuză, o putem dăruia sau putem juca o piesă de teatru folosind-o drept marionetă. Important este să folosim de această dată maculatura (ziare, reviste sau caiete vechi, hârtie de împachetat uzată). Hârtia trebuie să fie reutilizată sau reciclată, să nu o mai aruncăm. Ea este obținută din copaci, care produc oxigenul de care avem nevoie ca să putem respira.

Despre ce povestim astăzi

Vă propun să căutăm soluții explorând subiectul: *Aventuri în ocean*. Vom crea siluete inspirate de animalele marine și nu numai. La acest proiect va contribui toată clasa. Vom contura, verbal sau în scris, o mică povestioară inspirată de fiecare pliere nouă. Astfel se va înfripa o mică scenetă de teatru pedagogic utilizând figurine origami precum: *oceanul, stâncă, steaua-de-mare, crabul...*



Intră în joc!

Vom plia hârtia de maculatură și o vom transforma în figurine expresive. Observăm că la început hârtia este plană (netedă, plată, așezată cuminte pe masă). Este o formă geometrică, nu?! Depinde cu ce începem: poate fi pătrat, dreptunghi, triunghi...



Întrebăm, cercetăm

La final vom obține un scenariu pe care îl vom prezenta ca pe un mic spectacol, odată cu fiecare etapă a plierii. Iată cum:

1. La început luăm un pătrățel de hârtie netedă și fină – chiar dacă are margini, putem face o convenție și să hotărâm că poate închipui **oceanul** nesfârșit. Ce ocean este? Numiți-l. Găsiți-i însușiri.
2. Dacă îl pliem în două pe diagonală va ieși un triunghi. Poate fi **vela unei corăbii**? Unde se îndreaptă această corabie?
3. Triunghiul împăturit în două va crea un alt triunghi mai mic. Acesta ce poate fi? Veniți voi cu idei noi. Continuați să îndoitiți, să răsuciți formele, să creați vietăți noi și unice...
4. Încet-încet ajungem, poate, la **steaua-de-mare**, din ea – la misteriosul **crab**... Ce aventuri ne-maivăzute au trăit aceste vietăți marine în ocean?

*Dacă doriți să vedeți etapele, consultați AMII dinamic din varianta digitală a manualului.

Să ne ordonăm descoperirile

Pe măsură ce îndoim și răsucim formele, hârtia devine un fel de corp geometric din ce în ce mai sofisticat. Care, iată, se așază în spațiu, îl putem privi din mai multe direcții, devine **un volum**! (Sunteți magicieni, ați driblat geometria!!!) Și ce poveste grozavă ne-ați oferit în tot acest timp!

Așadar, este important

Am reușit astfel să apelăm și noi la mijloacele folosite de artistul modern pentru a se face auzit. Dând valoare maximă materialului, acordând simplității lui suflet și sentimente, am tras deja un semnal de alarmă adulților care risipesc...



Suntem arhitecți

1.2. Imaginarea și schițarea unui complex cu o diversitate de funcții



Peisaj urban - Casa Batlló, Barcelona

Hai mai aproape!

Probabil v-ați întrebat, în plimbările voastre pe străzile localității, cine sunt maestrul căroră le datorăm frumusețea fiecărei construcții și armonia ansamblului acestora. Ei bine, aceștia sunt **arhitecții!** Un fel de artiști-matematicieni care reușesc să fie în același timp creativi, dar și să aleagă proporțiile corecte. Ei fac tot felul de calcule, astfel încât clădirile să fie rezistente și să aibă echilibru, pentru a ne putea bucura de ele timp de sute de ani.

Ne imaginăm, discutăm

Clădirile mari au de multe ori destinații diferite, în funcție de nevoile localității și ale celor ce locuiesc în ea. La proiectarea lor (întâi pe hârtie și apoi în stadiu de machetă) se ține cont de anumite aspecte (importante pentru oameni): de siguranță, eficiență, aspect estetic, spirit sănătos și ecologic, atmosferă și originalitate.



Peisaj rural

Întrebăm, cercetăm

Efortul realizării unei construcții este întotdeauna susținut de munca unei echipe! Pentru ridicarea ei sau a unui ansamblu (poate fi chiar parc sau loc de joacă), arhitecții vor lucra alături de ingineri constructori¹, de electricieni², de specialiști geologi³. Finisarea clădirii va fi realizată de artiști muraliști (pentru exterioare) sau de artiști decoratori (pentru interior) și de mulți alții.

Încercăm și noi să visăm la o astfel de vocație frumoasă pentru viitor?

Hai să ne imaginăm satul sau orașul visat: cu străzi, alei, parcuri, locuri de joacă, statui, fântâni arteziene, lacuri amenajate, clădiri, monumente, gări, aeroport...

Mai întâi, putem să avem o scurtă ședință de proiect!

Părerea ta contează

Fiecare copil propune un spațiu pentru respectivul ansamblu, luând în considerare nevoile viitorilor „locatari” imaginari.

¹ *Inginer constructor* – se ocupă de ridicarea construcției, de controlul rezistenței acesteia și de verificarea calității materialelor folosite.

² *Electrician* – se ocupă de realizarea instalațiilor de curent electric.

³ *Specialist geolog* – se ocupă de cercetarea terenului pe care se va ridica construcția.

Apoi le schițăm pe hârtie din diferite unghiuri. Așa vom ști de la început: cum arată fundația, pereții, acoperișul; de câte porți, uși, ferestre, balcoane va fi nevoie; care sunt dimensiunile lor în funcție de mărimea totală a construcției...

Împreună reușim!

După ce am proiectat clădirea, trecem la treabă. Urmează macheta, adică modelarea ei la scară mică, din diverse materiale ușor de manevrat.

Ar fi bine ca această activitate de realizare a machetei să se desfășoare în aer liber.

Urmează împărțirea sarcinilor în grup.



Sfaturi pentru tine

Vom folosi materiale diverse, colecționate din natură, la alegerea echipei: lut sau caolin din care să modelăm, nisip, pietricele, piese de mozaic, cărămidă sau faianță spartă mărunț, scoici, cochilii, ramuri, coajă de arbore, plante, fragmente de sticlă șlefuită de pe plajă, fructe și semințe, bucăți de rocă, apă, pene etc.

Ele pot fi folosite în fundație, ca armătură pentru susținerea pereților, sau ca decorațiuni. Va ieși ceva minunat, suntem siguri!



Suntem ceramiști

1.3. Modelaj în lut în tehnici preistorice



Hai mai aproape!

După întâlnirea cu arhitectura simțim că spațialitatea începe să ne fascineze din ce în ce mai mult.

Ne amintim

Am reținut că pe suporturile plane (cum este foaia de hârtie, cartonul, pânza, mătasea eșarfei, plăcuța de lemn etc.) un artist poate folosi doar trei elemente de limbaj: **puncte, pete și linii**. Mai mult de atât nici nu poate să facă, ... nu în plan!

Despre ce povestim astăzi

Dar oare ce se întâmplă în lumea tridimensională? Acolo pătratul devine cub, cercul – sferă, triunghiul devine piramidă... **Formele** geometrice, atunci când sunt în spațiu, devin **corpuri** geometrice! Astfel, mai apare un element de limbaj: **VOLUMUL**. Această formă poate fi pipăită și rotită pe toate părțile. Prin urmare, arhitecții, sculptorii, ceramiștii și toți acei artiști care lucrează pe tărâm tridimensional se vor folosi de patru elemente: în plus au și **volumele** (formele pline).

Să experimentăm

Hai să transformăm câteva corpuri geometrice în creațiile unei arte cuceritoare: ceramica!

În acest mod, pământul ars „se topește” într-un fel anume, prin ardere se transformă în alt material, denumit **ceramică**. De la acest cuvânt provine și denumirea respectivei secțiuni artistice.

Ceramica este impermeabilă (poate ține lichide), spre deosebire de lutul uscat care se umezește imediat, amestecându-se cu apa.



Ne imaginăm, discutăm

Acest lucru a fost descoperit cu foarte mult timp în urmă: în Preistorie. Arheologii au găsit îngropate în pământ vase din Epoca de Piatră sau din Epoca metalelor. Unele dintre ele erau de o simplitate naivă, altele de o complexitate uimitoare. Aceste vase au fost arse în foc pentru a putea păstra apa și hrana.

Vasele primitive sunt de două feluri: cele mai vechi posibile (din **Epoca de Piatră**) sunt de obicei modelate liber, sunt mai naive, cu marginile mai neregulate, ușor asimetrice, cu pereți având variații de grosime dintr-un loc în altul, fără decoruri prea complicate.

După mii de ani, datorită experienței acumulate și descoperind alte mijloace tehnologice rând pe rând, precizia oamenilor preistorici din **Epoca Metalelor** a devenit fabuloasă. Reușeau să modeleze vase fără roata olarului, perfect simetrice și cu pereții la fel de subțiri peste tot. Iar frumusețea semnelor străvechi cu care sunt decorate este încă un mare mister...



Să ne ordonăm descoperirile

Iată care era secretul: după așezarea bazei vasului (o bilă de lut pe care o presau transformând-o în disc), urcau în sus ușor pereții, apoi modelau șnururi de lut subțiri – pe care la final le apăseau și le uneau perfect între ele, în așa fel încât să nu rămână orificii.

Împreună reușim!

Și noi putem experimenta aceste tehnici, una câte una. Încercăm să creăm mai întâi un vas prin modelare liberă. Apoi ne specializăm și realizăm unul în tehnica șerpișorilor de lut uniți! Simțiți diferența în aspectul estetic final al vasului?



Vasul are decor

1.4. Decorații ceramice ale obiectelor finite din lecțiile anterioare folosind pigmenți specifici



Pablo Picasso - vas de ceramică



Hai mai aproape!

Dragi copii, jocul continuă. Lucrările de ceramică nu sunt concepute de fiecare dată doar într-o singură culoare, cea a lutului ars. La alegerea artistului ceramist, ele pot avea și decor cromatic, inspirat din natură, din peisajele ei, din lumea vegetală sau animală, din conturul formelor geometrice, din vis și imaginație liberă.

Atenție, avem o nouă provocare...

Vasele modelate în decursul activității trecute pot fi transformate acum în basme colorate, vii.

Folosiți-vă sensibilitatea și căutați să scoateți la lumină ceea ce vă impresionează mai mult la lumea din jur, de data aceasta cu pensule și cu pigmenți specifici ceramicii.

Ne amintim

Din descoperirile făcute legate de arta populară s-a desprins ideea că tot ceea ce vedem decorat pe obiectele oamenilor de la sat (piese de vestimentație, țesături, încrustături, vase, unelte, mobilier) sunt simboluri.

Acestea vin de și mai departe din trecut, tocmai din Preistorie, și prezintă informații despre univers, elementele lui și fenomene ale naturii. Ca și o scriere, acestea sunt simplificate: munții ajung să fie reprezentați de un zig-zag, apele de o linie șerpuită, Soarele de un cerc, de o spirală sau de o stea-cruce care se rotește, animalele și oamenii sunt stilizați (compuși din câteva linii simple). Toate siluetele complicate sunt reduce la câteva forme geometrice: triunghi, pătrat, dreptunghi, cerc, oval, trapez, romb etc.



Împreună reușim!

Elementele de limbaj plastic din plan pot decora acum în mod miraculos obiectele tridimensionale!

Alege-ți o gamă de culori restrânsă, nu folosi toată paleta:

- tonuri ale unei culori;
- griurile colorate care fac legătura dintre două culori opuse;
- sau nuanțe ale aceleiași culori.

Sfaturi pentru tine

Gândește-te la un peisaj terestru sau de pe bolta cerească, sau la lucruri deosebite care te înconjoară, stilizează-le (simplifică-le) și transcrie-le în mod plastic ori decorativ pe vasul tău modelat în întâlnirea anterioară.

Dacă ajungi într-un centru de olărit, poți utiliza coloranți specifici ceramicii care se fixează la cald. După pictare, vasul tău va fi introdus în cuptor, iar culorile aplicate vor crea un smalt rezistent.

Ne imaginăm, discutăm

Fii atent la sentimentele tale. Concentrează-te pe imaginile reale sau fabuloase care îți vin în minte. Imaginează-ți un dialog cu tine, formulează aceste trăiri și scoate-le la lumină prin procedee artistice. Se poate ivi ceva concret sau abstract.



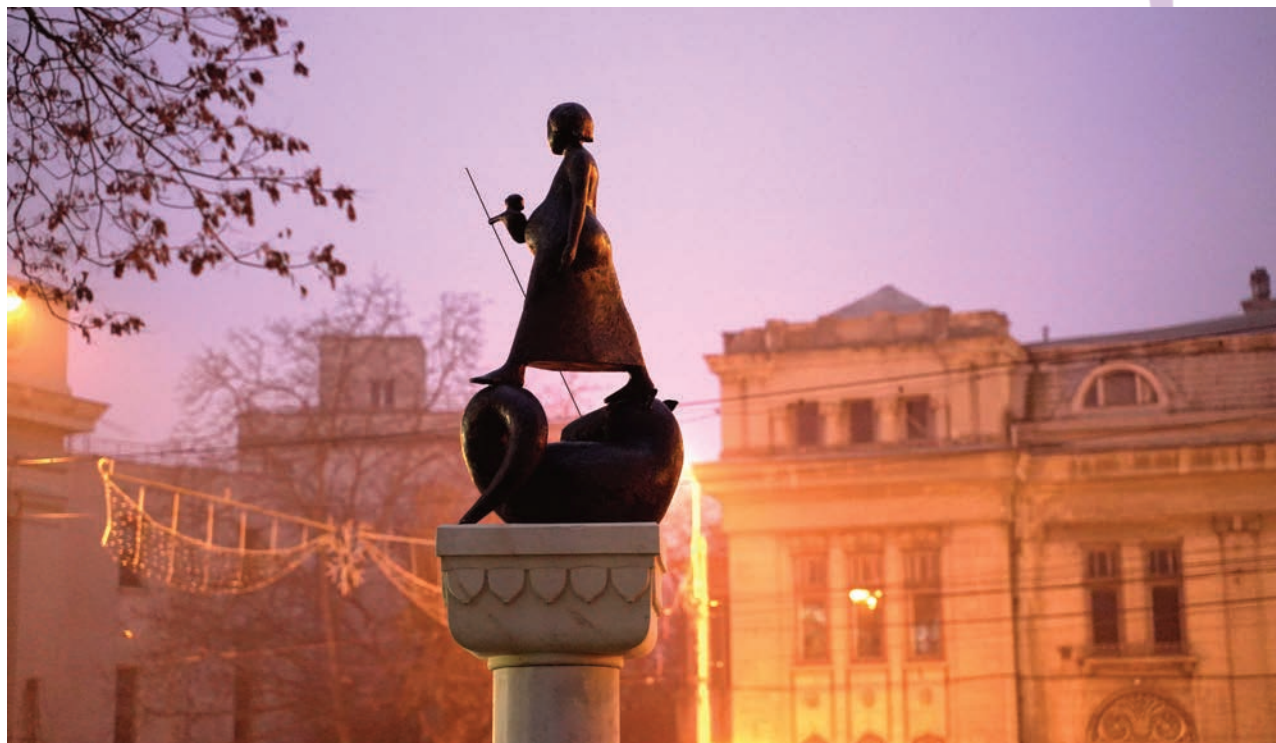
Nu uita!

Concentrează-te mereu pe starea pe care o ai în natură sau în apropierea elementelor ei (apă, flori, frunze, pietre, cochilii, semințe), într-un loc care îți aduce pace și confort sufletesc. Notează într-un carnețel (în scris sau desenând) emoțiile pe care le ai. Ia-l cu tine în călătorii. Îți va fi de folos în proiectele tale viitoare. Vei putea să așterni toate aceste amintiri în operele tale.



Suntem sculptori

1.5. Modelarea de statuete rănd-bosse, figură întregă statică



Virgil Scripcariu- *Maternitate*, foto - Diana Iabrașu

Hai mai aproape!

Sculptura, una dintre secțiunile artelor plastice, este arta care creează **statuile**. O statuie sau o **sculptură** poate fi **dăltuită** în lemn, piatră, granit, marmură sau altă rocă, sau poate fi **turnată** în ghips, bronz (sau alte metale).

Ea poate reprezenta: portretul, bustul, figura umană întregă, un personaj călare (statuie ecvestră), o figură zoomorfă (în formă de animal), o ființă fantastică (imaginară) sau chiar forme moderne, uneori abstracte.

Atenție, avem o nouă provocare...

Sigur că noi nu vom reuși cu mijloacele pe care le avem să sculptăm în materiale dure, însă vom putea aborda toate aceste subiecte modelând în lut, caolin, șamotă, cocă, plastilină, I-clay, Fimo sau altă pastă moale. Dacă îndrăznim să atingem și să explorăm lumea din jurul nostru, lucruri minunate vor ieși la lumină. Vom apela la volume, din nou!

Așadar, este important

Orașele, dar și unele localități din mediul rural, au diverse monumente culturale, printre care statui. Cele mai multe dintre ele comemorează oameni de seamă care au trăit în trecut. Aceștia pot fi:

- persoane care au contribuit la cultură, știință și educație (poeți, prozatori, compozitori, actori, balerini, arhitecți, artiști vizuali, pedagogi, savanți);
- personaje istorice importante (militari, exploratori, domnitori, regi, regine, președinți, miniștri etc.);
- eroi ai neamului căzuți în războaie;
- oameni simpli (țărani, muncitori, medici, profesori, aviatori etc.).

Uneori, un personaj ridicat pe soclu¹ este un simbol, nu arată pe cineva anume, cu ani, nume și prenume trecute pe plăcuța explicativă. Un exemplu în acest sens este fotografia de la începutul lecției, care sugerează prin personajul înfățișat însăși *Maternitatea!*

1. Un postament care ridică statuia deasupra nivelului străzii pentru a fi vizibilă.

Intră în joc!

Aceste opere au ceva în comun: recunoștința, dragostea și respectul generațiilor care au urmat pentru realizările acelor personalități. Și noi putem lăsa o astfel de marcă a admirației noastre pentru un om pe care îl stimăm în mod deosebit!

Hai să creăm o sculptură la scară mică! Gândiți-vă la scriitorul preferat, la o balerină grațioasă, la un profesor pe care îl apreciați, la un erou din zilele noastre sau la cineva drag din familie.

Ce reprezintă pentru noi acest om care merită o statuie?

Sfaturi pentru tine

După așezarea unui mic soclu, clădește elementele din care este compus personajul începând cu cele mai de jos. La fel cum ai început cu fundația și temelie atunci când ai fost arhitect.

La final, vom așeza capul și vom finisa toate detaliile figurii, coafurii și ale elementelor de vestimentație.

Vom crea: *Statuia unui om important din viața noastră.* Și îl vom face fericit cu acest gest extraordinar!



Glăsul jocului copiilor artiști

1.6. Arta ca manifest modern. Instalația artistică 3D
Expoziție de grup - evaluare finală prin investigație și proiect



Hai mai aproape!

Ați văzut ce interesant este să ne punem în situația de a crea în joacă o mică piesă de teatru. Cu atât mai captivant este atunci când pregătim una mai complicată, de mare întindere, pentru spectatori de seamă. Și ce minunat este când participăm la proiecte de grup!

Despre ce povestim astăzi

Ca provocare pentru serbarea de final de an școlar, vă propun realizarea unui mic spectacol, numit în artă **performance**. El se petrece pe viu în fața spectatorilor și are un grad mare de libertate, este spontan și unic. Precum un joc, iese de fiecare dată diferit. Proiectul va presupune realizarea de lucrări tridimensionale, iar materialele utilizate trebuie să cuprindă cât mai multe categorii de deșeuri, în așa fel încât să putem compune o colecție de măști pentru carnaval. Le vom purta și vom intra fiecare în rolul pe care îl primim.

Evaluare finală, investigație și proiect

La finalul evenimentului, vom participa la dezbateri libere despre comunicarea prin imagine, călătorind în universul fiecărei ramuri artistice, găsim asemănări și deosebiri. Vom dezvolta subiecte frumoase precum:

- Chemarea artei ca misiune în viață
- Impactul inteligenței unei persoane creative
- Forța sensibilității oglindită în artă
- Artistul ca luptător al unui război pașnic
- Implicarea sufletească a artistului în opera sa
- Comunicarea și împărtășirea ideilor care ne fac senini și bucuroși
- Arta ca soluție optimă pentru a lansa un mesaj pacifist.

Să urmărim în varianta digitală a manualului un fragment dintr-un astfel de spectacol (performance).



De asemenea, puteți vedea clipul în întregime aici:



Sfaturi pentru tine

Formulăm păreri personale și le explicăm celorlalți opiniile noastre. Suntem originali în comunicare, respingem rețetele și șabloanele văzute în jur.

Adresăm întrebări. De exemplu: *Ce tipuri de „voci vizibile” am la dispoziție pentru a mă face înțeles în lume?...*

Comentăm pe marginea lucrărilor realizate în acest proiect sau analizăm piesele de artă din portofoliul expozițiilor organizate în ultimul timp.

Așadar, este important

Arta este centrată pe sentimentele pe care le trăim. Cu toții avem această capacitate de a simți ceea ce ne înconjoară și trebuie să fim foarte atenți. Ca formă a inteligenței umane, arta are rol de *explorator sufletesc*. Ea cercetează **universul sensibilității noastre** și ne înfrumusețează viața.

Arta aduce echilibru în cunoașterea umană, fiind pusă în balanță cu strictețea materiilor științifice, care analizează **universul rațiunii**.

Nu uita!

Un înțelept anonim spunea:

Peste tot se strigă: să lăsăm o planetă mai bună pentru copiii noștri! Corect ar fi să ne străduim a lăsa copii mai buni pentru planeta noastră!



Mulțumim colaboratorilor care au sprijinit pe teren munca echipei redacționale:

Profesori coordonatori ai elevilor ilustratori:

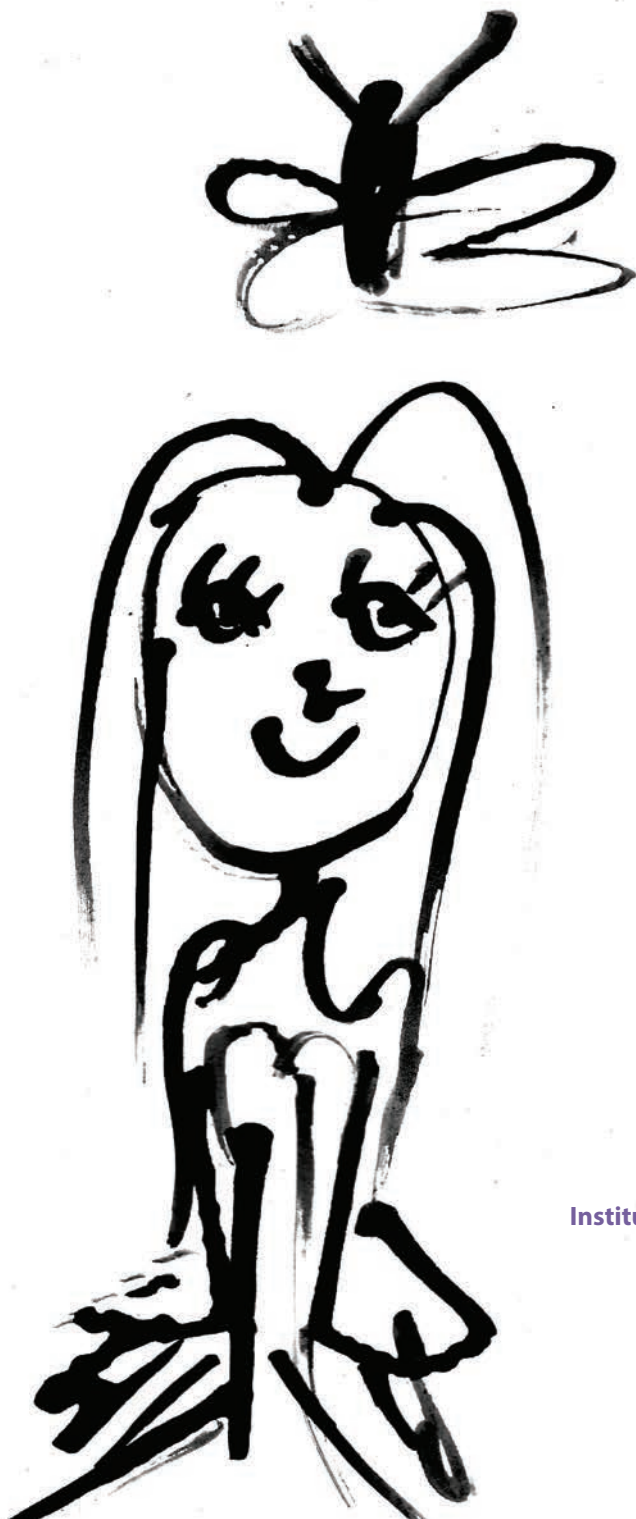
- Adriana Brăileanu
- Adriana Scripcariu
- Ana Maria Dobre
- Alexandrina Neagu
- Camelia Rusu-Sadovei
- Cosmina Dragomir
 - Cristina Galai
- Gabriela Grădinaru
 - Georgiana Iacob
 - Irina Cangeopol
- Mădălina Gheorghe-Tănase
 - Măriuca Stanciu
 - Rita Bădulescu
 - Petruța Baniță
- Domnica Lupu

Fotografii, operatori tutoriale, animație video:

- Alina Penina
- Ana Ursescu
- Andrei Jindiceanu
- Arhiva de imagini a MNȚR
- Claudiu Catargiu
 - Cristian Lascu
 - Diana Iabrașu
 - Dinu Savopol
 - Marusia Niță
 - Mihai Cucu
 - Mihai Țuțu
 - Sorin Onișor
- Valentin Partenie
- Virgil Scripcariu

Instituții-pilot pentru activități și material ilustrații grafice

- Liceul Teoretic "Sfinții Trei Ierarhi", București
- Colegiul de Artă "Ciprian Porumbescu", Suceava
- Colegiul Național de Artă "Carmen Sylva" Ploiești
- Liceul "Sfinții Siluan și Sofronie", Huldenberg
 - Liceul de Arte "Hariclea Darclée", Brăila
 - Școala Gimnazială Nr. 193, București
 - Școala de la Piscu, Ilfov
 - Galeria Romniceanu, București
 - Asociația Dintr-un Basm



Programa școlară poate fi accesată la adresa: <http://programe.ise.ro>.



ISBN: 978-606-94997-8-8



9 786069 499788

www.edituracorint.ro